

Kalevalamitta loitsuissa

Elävää ja muuttuvaa kulttuuriperintöä

Wilmandra Lindegren

Pro gradu -tutkielma

Digitaalisen kulttuurin, maiseman ja kulttuuriperinnön tutkinto-ohjelma

Kulttuuriperinnön tutkimus

Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos

Humanistinen tiedekunta

Turun yliopisto

Joulukuu 2024

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu

Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

**Digitaalisen kulttuurin, maiseman ja kulttuuriperinnön tutkinto-ohjelma,
kulttuuriperinnön tutkimus
Wilmandra Lindegren
”Kalevalamitta loitsuissa. Elävää ja muuttuvaa kulttuuriperintöä”
Pro gradu -tutkielma, 86 sivua**

Käsittelen tutkimuksessani kalevalamitan käyttöä nykyajan loitsuissa ja loitsuperinteessä.

Aineistoni on koottu Webropol-kyselyllä, johon vastasi anonymisti 60 joko noidaksi identifioitunutta tai kalevalamittaa käyttävää henkilöä. Jaoin kyselyä suljetuissa, noituutta ja luonnonuskontoja käsittelevissä ryhmissä sekä muutamilla sähköpostilistoilla. Vastausten teemoitetulla analyysillä selvitän, käyttävätkö nykynoidat enää loitsuissaan kalevalamittaa, kuten ennen vanhaan tehtiin. Kysyin ja pohdin myös, mistä vastaajat ovat kalevalamitan oppineet ja onko synnyin- tai asuinpaikka vaikuttanut heidän osaamiseensa mitenkään. Pohdin myös kalevalamitan olemusta aineettomana kulttuuriperintönä.

Tutkimukseni on empiirinen tutkimus, jossa pohjustan keräämääni aineistoa ja niiden tuloksia loitsuperinteestä, mitä ja millä tavalla aikaisemmin on ollut, kuka menneisyyttä on tutkinut ja miten sekä missä kalevalamittainen loitsurunous on nykypäivänä.

Suurin osa vastaajista käyttää jollain tavalla kalevalamittaa loitsuja kirjoittaessa, mutta esille nousi mitan hybridimallin käyttö, ja kuinka se nähdään oikeaoppisena kalevalamittana. Kalevalamitan hybridimallin synty ja yleisyys juontavat alkuperänsä itse suomen kielen muutokseen, sekä perintöjen muokkautumiseen ja nykypäivään sopeutumiseen. Vanhojen tapojen takaisin nosto ja kaipuu omaan perintöön on selvästi kasvussa, ja aineistoni perusteella voidaan todeta, että kalevalamittainen loitsuperinne elää edelleen yhteisöissä, mutta hieman muuttuneena ja aikaan paremmin sopeutuneena.

Avainsanat: noituus, magia, kalevalamitta, loitsuperinne, suomalainen kulttuuriperinne, aineeton kulttuuriperinne

Sisällysluettelo

1	Johdanto	5
2	Tutkimustehtävä	9
2.1	Tutkimuskysymykset	9
2.2	Keskeiset käsitteet	10
2.2.1	Taika ja loitsu	10
2.2.2	Magia; mustaa, valkoista vai harmaata?	12
2.2.3	Manifestointi; mitä se on ja miten se toimii?	14
2.2.4	Väen voima / Väki	15
2.2.5	Noita vai tietäjä?	16
2.2.6	Nykynoitaa, pakana, vai aivan jotain muuta?	17
2.2.7	Nelipolvinen trokee	19
2.3	Aikaisempi tutkimus	19
2.4	Aineeton kulttuuriperintö ja elävä perintö	20
3	Aineisto	23
3.1	Webropol-kysely	23
3.1.1	Verkkokysely – miksi juuri tämä keräystapa?	24
3.1.2	Tiedon kartoitus	25
3.1.3	Kerätty aineisto – hitti vai huti?	26
3.1.4	Ongelmat ja jälkiviisuus	26
3.2	Niputus teemoittain	28
4	Kalevala ja kalevalamitta	31
4.1	Suomalainen mytologia, Kalevala ja sen taustaa	31
4.2	Kalevalamitta; historiaa ja miten sitä käytetään	33
4.2.1	Historiaa ja menneisyyttä	33
4.2.2	Kalevalamitan käyttötaituri	35
4.2.3	Kalevalamitta osiin – mitä se pitää sisällään?	37
4.2.4	Runolaulantaa	39
5	Menneisyyden havinaa ja nykyisyyden kahinaa	40
5.1	Suomalaiset loitsut ja loitsuperinne ennen – kalevalamittaa vai jotain muuta?	40
5.1.1	Arkielämän keskusteluja pirun kanssa	42
5.1.2	Kalevalamitan maailmaa	44

5.1.3	Tietäjä – joka paikan höylä	45
5.1.4	Syntyjen sanat ja tunteminen	46
5.1.5	Tutkijan näkökulmaa	47
5.2	Nykyajan loitsut ja loitsuperinne – yhteys vanhaan henkiseen perintöön	48
5.2.1	”Vapaamielinen, luonnonmukainen”	49
5.2.2	”Opettaja käski.”	51
5.2.3	”Oma kulttuuri kiinnostaa.”	54
5.2.4	”Kulttuuria, historiaa ja kansojemme tarinaa.”	59
5.2.5	Laulettua kulttuurihistoriaa	63
5.2.6	”Kaupallisuus ei yhdisty henkisyyteen.”	70
5.3	Loitsuarkku	72
6	Kalevalamitan paluu? Mietteitä ja päätelmiä	78
	Lähteet	82

1 Johdanto

Olen nuoresta asti ollut kiinnostunut kaikesta mystisestä ja selittämättömästä, ja teini-iässä löysin oman uskontoni, noituuden. Vaikka moni piti sitä vain hetkellisenä vaiheena, on se aina tähän päivään asti kulkenut mukani, osana elämäni. Tietenkin se on näkynyt myös opinnoissani; historia ja folkloristiikka kiinnostivat suuresti, samoin eri kulttuurit ja niiden historia ja tavat. Folkloristiikan sivuaineopinnoissani tutustuin kalevalamittaan ja Kalevalaan. Myös suomalainen muinaisusko tuli folkloristiikan opintojen kautta tutuksi, ja tuntui, että löysin vihdoin sen, mistä olen todella kiinnostunut ja mitä haluan tutkia tarkemmin. Kirjoitin kulttuuriperinnön tutkimuksen kandidaatintutkielmani muinaissuomalaisista sääloitsuista, ja kiinnostukseni vain kasvoi ja kasvoi, ja tiesin, että pro gradu -tutkielmani tulisi käsittelemään tätä aihealuetta.

Suomalainen loitsuperinne ja loitsut ovat kiehtoneet minua jo kauan, ja folkloristiikan sivuaineopintojeni kautta pääsin tutustumaan loitsujen ja kalevalamitan menneeseen muotoon ja käyttötapaan, eli miten kalevalamittaa käytettiin monissa asioissa ja osana arkea jopa 1900-luvun alkuun asti ¹. Koska kalevalamittaa ja Kalevalaa on tutkittu jo runsaasti ², pohdin uudenlaista näkökulmaa, nykyaikaisempaa näkökulmaa, josta tutkia kalevalamittaa ja sen käyttöä. Koska suomalaiset loitsut ovat kirjoitettu suurimmaksi osaksi kalevalamittaa käyttämällä tai sitä mukailemalla, kiinnostukseni kalevalamittaisten loitsujen nykyaikaiseen käyttöön tai niiden olemassaoloon alkoi.

Tutkimuksia etsiessäni huomasin, että kalevalamitan nykypäivän käyttöä loitsuissa ei ole juuri tarkasteltu, tai jos on, vain sivuaiheina tai huomautuksina. Folkloristi Henni Ilomäki tarkastelee suomalaista loitsuperinnettä kirjassaan *Loitsun mahti* ³, mutta hänen tutkimuksensa keskittyy menneeseen, eli mitä loitsuperinne oli, miten ja mihin sitä käytettiin. Minä halusin tarkastella kalevalamittaisen runouden käyttöä loitsuissa nykypäivänä sekä miten ja mihin sitä käytetään vai käytetäänkö enää ollenkaan. Vaikka jollekin nämä kaksi aihetta saattavat kuulostaa melkein samoilta, ne eroavat silti toisistaan. Nykynöyden on kasvamassa suosioon suomalaistenkin keskuudessa, ja haluan tietää, käyttävätkö ja kunnioittavatko suomalaiset

¹ <https://www.taivaannaula.org/2014/01/31/kalevalamitta/>; Lönnrot 1880, 2–5.

² Kalevalan tutkimuksesta ks. Harva 1948; Siikala 2004; Timonen 2004; Harvilahti 2004; Krohn 1915; Kuusi 1963. Kalevalamittasta ks. Porthan 1766–1778; Siikala 1992; Rintala 1999; 2012; Timonen 2004.

³ Ilomäki 2014.

nykynoidat vanhoja perinteitä, onko kaikki meidän kulttuurissamme ja uskossamme kansainvälistynyt vai sykkiikö vanha suomalainen perinne vielä nykynoidien sydämissä.

Tutkimukseni aiheisiin perehtyessäni tutustuin myös kansanrunoudentutkimukseen, ja teos *Työmaana runous: Runouden tutkimuksen nykysuuntauksia*⁴ osoittautui silmiä avaavaksi teokseksi, joka oli tarpeellinen oman tutkimukseni etenemiselle. Jotta osaisin analysoida kalevalamitan käyttöä nykypäivänä, koin, että olisi minun ensin ymmärrettävä, mitä kalevalamitta on, mitä runoudentutkimus on ja miten nämä nivoutuvat keskenään sekä miten ne vaikuttivat ja vaikuttavat edelleen loitsurunouteen ja loitsuperinteeseen. Vaikka olen itse kirjoittanut loitsuja ja loitsurunoja jo vuosia, tunsin, että minun täytyisi ja kannattaisi tutkia runoudentutkimusta myös tieteelliseltä pohjalta tutkijan näkökulmasta, jotta osaisin ottaa tutkijan näkökulman asiaan, enkä vain asianomaisen ja käyttäjän näkökulman.

Sosiaalisessa mediassa, ja varsinkin suljetuissa Facebook ryhmissä⁵, joissa keskustellaan noituudesta, luonnonuskonnoista ja shamanismista, nousi muutama otteeseen kysymyksiä ja keskusteluja omien loitsujen kirjoittamisesta ja siitä, millä tavalla noidat niitä kirjoittavat aihetta käsittelevissä ryhmissä, joissa olen itsekkin aktiivisena jäsenenä. Aiheesta sikisi melkoisesti keskustelua ryhmäläisten kesken; osa oli sitä mieltä, että loitsuja voi helposti katsoa netistä ja seurata niitä (muutamain pienin muutoksin, joku kommentoi), jotkut olivat taas ehdottomasti sitä mieltä, että vain itse luodut loitsut toimivat, ja pieni osa oli sitä mieltä, että loitsimiseen ei tarvitse mitään muuta kuin vahvan mielen ja tahdon. Näistä keskusteluista ja kalevalamittaa sekä muinaissuomen uskontoa tarkastellessani yliopistossa ja vapaa-ajallani, nousi ajatus tutkimuksesta, jossa selvittäisin, käytetäänkö kalevalamittaa enää nykypäivänä missään muodossa loitsuja tehdessä – käytetäänkö sitä edelleen samalla tavalla, miten 1800-luvulla suomalaiset loitsijat ja tietäjät käyttivät, vai onko vanha kansanperinne kadonnut tyystin. Tästä lähtikin ideani tähän tutkielmaan, ja vaikka idea muuttuikin muutama otteeseen, tutkielman syvin olemus on pysynyt aika lailla samana.

Päättökysymyksekseni nousi kysymys: käyttävätkö nykynoidat ja loitsijat kalevalamittaa loitsuja kirjoittaessa sekä onko kalevalamittainen loitsurunous enää käytössä missään muodossa tai tilanteissa nyky-yhteiskunnassa? Alatutkimuskysymys muotoutui

⁴ Kainulainen, Lummaa ja Seutu (toim.) 2012.

⁵ Noidat, Shamaanit ja Luontouskovat.

aineistoa kerätessä muotoon: minkälaista elävää kulttuuriperintöä tai elävää perintöä loitsut ovat osana harjoittajien toimintaa?

Oman aineistoni keruussa päätin käyttää Webropol-kyselyä, koska ajattelin, että verkkokyselyllä saattaisin saada laajemmalta maantieteelliseltä alueelta vastauksia kuin esimerkiksi haastatteluilla. Pidin kuitenkin haastatteluja mahdollisena jatkokysymysten esittämiselle, jos kokisin, etten saa tarpeeksi vastauksia verkkokyselylläni. Halusin myös mahdollisimman laajan kirjon vastauksia, ja haastatteluilla en toivomaani aineistoa olisi ehkä saanut.

Kun lähetin tekemäni Webropol-kyselyn eri ryhmiin Facebookissa, muutamat toimeksiantajat⁶ olivat todella kiinnostuneita tutkielmastani ja pyysivätkin, josko lähettäisin valmiin tutkimuksen myös heille. Vaikka tämä toi pienen paineen tutkimukselleni, toi se myös intoa ja voimaa tehdä tutkimukseni loppuun asti. Ilmoitin kyllä, että tutkimuksen valmiiksi saamiseen menee vähintään muutama vuosi, koska tein töitä opiskelujeni ohella.

Tutkimukseni rakenne koostuu kuudesta luvusta; johdannosta, tutkimustehtävästä, aineiston esittelystä, sen keräämisestä ja analyysimenetelmästä; teorialuvusta, analyysiluvusta sekä yhteenvedosta. Toisessa luvussa, joka käsittelee tutkimustehtävää, käyn läpi tutkimuskysymykseni ja sitä prosessia, miten päädyin niihin. Avaan myös tutkimukseni keskeisiä käsitteitä ja sitä, minkälaista aikaisempaa tutkimusta on tehty tutkimusaiheestani. Pohdin myös mitä on aineeton kulttuuriperintö ja elävä perintö. Kolmannessa luvussa esittelen aineistoni, miten ja millä sen keräsin, mitä ongelmia havaitsin siinä, mitä tekisin toisin sekä mitä analyysimenetelmää käytin tutkimusaineistoa analysoidessani. Neljännessä luvussa käyn läpi Kalevalaa, mikä se on ja miten se luotiin sekä mitä on kalevalamitta ja miten sitä käytettiin ja käytetään edelleen. Tässä luvussa myös puran yhden minulle luovutetuista loitsuista ja selitän askel askeleelta, miten kalevalamitta toimii ja mistä osista ja säännöistä se koostuu. Mielestäni todella tärkeässä asemassa tutkimukseni kannalta on menneisyys, mitä se on ollut, miten se on vaikuttanut yhteiskuntaan ja millaista elämä on silloin ollut. Joten viidennessä luvussa pohjustan tutkielmani aihetta menneisyydellä, ja sukellan jopa noitavainojen aikaan. Koska jos et ymmärrä mitä joskus on ollut, miten voisit ymmärtää mitä nyt on? Tässä kappaleessa analysoin myös oman tutkimusaineistoni. Kerron

⁶ Mm. Pielisen Tietäjakeskus ja Kalevalaisten Naisten Liitto ry.

aineistoni löydökset ja pohdin, mitä se kertoo nykyloitsijoista ja loitsujen tekijöistä sekä miten tämä kaikki näkyy ja sopeutuu nykymaailmaan. Tässä luvussa käytän paljon esimerkkejä aineistostani, ja annan vastaajille äänen tutkimuksessani. Viimeisessä luvussa pohdin tutkimukseni tuloksia ja yhteenvetoa sekä sitä, minkälaisiin tuloksiin tutkimuksessani oikein päädyin. Vastaan myös tutkimuskysymyksiini ja pohdin, kuinka ja miten kalevalamitta näkyy elävänä perintönä elämässämme, vai näkyykö se.

2 Tutkimustehtävä

Tässä luvussa käyn läpi tutkimuskysymyksiäni, miten ne muotoutuivat ja miten ne muuttuivat. Käsittelen ja avaam myös keskeisiä käsitteitä, jotka ovat tärkeitä tutkimukseni kannalta. Kerron myös hieman aikaisemmasta tutkimuksesta mitä aiheesta on jo tehty ja nostan myös muutaman tutkimukselleni tärkeän teoksen esiin. Lopuksi avaam, mitä aineeton kulttuuriperintö ja elävä perintö on, ja miten se näkyy elämässämme.

2.1 Tutkimuskysymykset

Tässä tutkimuksessa keskityn tarkastelemaan, mitä suomalainen loitsuperinne on ollut ennen ja mitä se on nykyaikana. Työni tarkoitus on tutkia, miten kalevalamittaa käytettiin loitsuissa ennen ja onko kalevalamittainen loitsuperinne edelleen käytössä, ketkä sitä käyttävät ja miten ja missä tilanteissa eli tarkastelen, minkälaista elävää perintöä kalevalamittainen loitsuperinne on.

Tutkimuskysymykseni asetan siis seuraavanlaisesti:

1. Mitä on kalevalamittainen loitsurunous ja miten sitä käytettiin ennen?
2. Käytetäänkö kalevalamittaista runoutta loitsuissa enää nykyaikana?
3. Missä, miten ja miksi kalevalamittaista loitsurunoutta käytetään?
4. Mistä käyttäjä on oppinut kalevalamittaisen loitsurunouden?

Tutkimuskysymykseni on muuttunut muutamaaan otteeseen tutkimukseni aikana, johtuen tutkimuksen fokuksen muuttumisesta. Aluksi tutkimukseni piti keskittyä pääsääntöisesti loitsurunouden eroavaisuuksiin ennen ja nyt, mutta tutkimusta tehdessäni huomasin, että itse keräämäni aineiston valossa fokukseni siirtyikin suurimmaksi osaksi nykyisyyden tutkimiseen, jättäen menneen vain taustaluvuksi ja jonkinlaiseksi pohjaksi omalle tutkimukselleni. Tämä ei minua haitannut, koska olin enemmänkin kiinnostunut tutkimaan, millä tavalla suomalainen kansanperinne näkyy ja elää kalevalamittaisten loitsujen muodossa, vai elääkö se enää ollenkaan.

2.2 Keskeiset käsitteet

Kuten historioitsija Jari Eilola toteaa teoksessaan *Rajapinnoilla*⁷, tiettyjä termejä, kuten noituus, magia ja noita, on vaikea määritellä yksiselitteisesti, koska niiden merkitykset ja tarkoitukset saattavat tarkoittaa eri asioita eri kulttuureissa ja eri aikakausina⁸. Voisi melkein sanoa, että ne ovat termejä, jotka muuttavat muotoaan aikakausien vaihtuessa. Siikala mainitsee myös termien muuttuvaisuuden, ja kuinka tutkijoiden pitää myös osata ottaa huomioon, että termien ja sanontojen tarkoitukset voivat muuttua sukupolvelta toiselle, koska suullinen muistitieto muuttuu aina hieman joka kerronta kerralla ja jokainen uusi tulkinta on aina itsessään prosessi, jonka aikana asiat voivat joko vääristyä tai muuttua.⁹ Termien merkitykset ja tarkoitukset saattavat olla myös hieman eriäviä tutkijoiden kesken. Tässä pro gradu -työssäni kokoan sekä muiden tutkijoiden tulkintoja että tuon omia tulkintojani mukaan ja luon monitasoiset ja selkeät selitykset, mitä kukin termi tarkoittaa. Haluan myös tässä vaiheessa korostaa, että en tutki tässä tutkimuksessa taikaperinnettä, vaan loitsuperinnettä. Siksi onkin hyvä erotella ja selventää, mitä kaikki nämä termit tarkoittavat.

Suomen tutkimuskentällä on myös vakiintunut käsite kaikelle yliluonnolliselle, jota tutkijat käyttävät, mutta maallikot eivät välttämättä ymmärrä, vaikka se juontaa nimensä sen englanninkielisestä versiosta. Supranormaali, joka tulee siis englannin termistä supernatural, ja tarkoittaa tieteellisessä maailmassa yliluonnollista¹⁰, on termi, jota Suomen tutkimuskentällä ja tutkimuksissa käytetään, kun puhutaan yliluonnollisista asioista, tapahtumista, henkilöistä tai uskomuksista.

2.2.1 Taika ja loitsu

Taika terminä on monialainen. Suomen sivistyssanakirja luokittelee termin seuraavanlaisesti:

taika

1. (*mytologia*) taikuuden maagiseen ja yliluonnolliseen vaikuttamiseen uskovan menetelmä tai teko, jolla pyritään ohjaamaan sattumaa¹¹

⁷ Eilola 2003.

⁸ Eilola 2003, 50.

⁹ Siikala 1992, 28.

¹⁰ Honko 1980, 80–81; <https://www.kielitoimistonsanakirja.fi/#/supranormaali>

¹¹ <https://www.suomisanakirja.fi/taika>

Termiä taika tai *taikuus* kutsutaan myös termillä *esinemanipulaatio*¹², jonka voi karkeasti kääntää arkikielessä myös manifestoinniksi, eli voimaksi, jolla voidaan muokata todellisuutta. Itse koen termin taika kuvaavan *rituaalia*, eli koko sitä kokonaisuutta, jonka aikana voidaan esimerkiksi lausua loitsu tai loitsuja, rukoilla, tanssia tai soittaa musiikkia. Taika on rituaali, jossa voi olla esivalmistelut, kokoaminen, toteutus, rauhoittuminen sekä jälkisiivous. Taika voi olla monivaiheinen ja pitkä loitsukaava tai pelkän kynttilän sytyttäminen loitsua lausussa ja manifestoidessa. Mitään sääntöä rituaalien pituudelle tai muodolle ei ole, paitsi suljetuissa uskontopiireissä¹³.

Taikausko sen sijaan on uskomustapa ja sitä ei pidä sekoittaa termiin taika. Taikausko saattaa myös olla rituaali, esimerkiksi ”jos suolaa kaatuu pöydälle tai lattialle, se pitää heittää olan yli, ettei se tuo huonoa onnea” tai ”koputa puuta, ettei sanomasi toteudu”. Taikauskoa on myös uskomukset, jotka eivät vaadi rituaalia, kuten ”kun musta kissa ylittää tien, se tuo huonoa onnea” tai ”peilin rikkominen tuo seitsemän vuoden huonon onnen”. Esimerkiksi artikkelissaan ”*Ei aika ole miksikään nykyajaksi muuttunut. Taikaperinteen muuttuvuus ja pysyvyys*” Issakainen käyttää molempia termejä, taika sekä taikausko, vaikka artikkelissa selvästi puhutaan vain taikauskosta. Toisaalta se on ymmärrettävää, koska kyseiset termit ovat saman kaltaiset, mutta sisällöltään ja merkitykseltään niin erilaiset. Tieteen termipankki määrittelee taikauskon nykypäivänä arkisiksi käsityksiksi, jotka liittyvät hyvään tai huonoon onneen, tai sen aiheuttamiseen ja siltä välttymiseen.¹⁴

Loitsut ovat erilaisia ja eri pituisia tekstejä riippuen kontekstista, kulttuurista ja lausujasta. Loitsuja on opeteltu ja opetettu sekä suullisena perinteenä että kirjallisina teksteinä. Niitä kaikkia kuitenkin yhdistää loitsujen rakenteiden kaavamaisuus¹⁵. Loitsuja on kutsuttu myös *verbaalimagiaksi*, jolloin ne voi rinnastaa taikoihin ja rituaaleihin¹⁶. Vanhan kansan loitsuja on kirjoitettu, luettu ja laulettu käyttäen nelipolvista trokeeta, jota kutsutaan myös kalevalamitaksi¹⁷. Seuraavaksi kerron puhtaan esimerkin kalevalamittaisesta loitsusta:

¹² https://tieteentermipankki.fi/wiki/Esitt%C3%A4v%C3%A4t_taiteet:taikuus

¹³ Keskustelu Suljetussa Facebook ryhmässä.

¹⁴ <https://tieteentermipankki.fi/wiki/Folkloristiikka:taikausko>

¹⁵ Ilomäki 2014, 36.

¹⁶ Siikala 2012, 78.

¹⁷ Siikala 1992, 66; 2012, 56.

*Oi kallis sukuni kunta,
 menneet työ esi-isäni,
 lähteneet esiemoni,
 kuulkaa minnuu jälkeläistä.
 Miehän muistan teitä aina,
 kunniaksenne tuon annit,
 varjelkaahan ain'kun voitte,
 auttakaahan nyt kun pyydän.¹⁸*

Tästä näytteestä näkyy, kuinka samantyylliset lausemuodot toistuvat säkeestä säkeeseen. Näin on myös monissa muissa kalevalamittaisissa loitsuissa ja loitsurunoissa. Mutta näistä kerrotaan myöhemmässä luvussa tarkemmin.

Jotkin noituuden suljetut piirit eli *covenit*¹⁹ ovat todella tarkkoja teksteistään ja opeistaan, mutta internetin yleistyessä ja somekanavien laajetessa netin syövereistä löytää loitsun tai riitin aika lailla mihin tahansa. Toiset kopioivat tekstejä ja rituaaleja suoraan toisilta, toiset taas soveltavat muiden tekstejä ja luovat siten omia loitsuja. Loitsu on loppupeleissä siis energian ohjaamiseen tarkoitettu keino, joka saattaa olla osa rituaalia.

2.2.2 Magia; mustaa, valkoista vai harmaata?

Useiden tutkijoiden mukaan taikuus ja *magia* merkitsevät supranormaalien olentojen, voimien ja vaikutuksien valvontaa, mutta kuten Eilola mainitsee, nämä ovat vain tutkijoiden luomia kattokäsitteitä kaikelle yliluonnolliselle.²⁰ Osa tutkijoista kutsuu magiaa tieteen esiversioksi²¹, samoin kuin esimerkiksi alkemiaa kutsutaan nykytieteen esitieteeksi. Magia oli kuitenkin osa yhteiskuntaa ja uskontoja aina keskiajalle asti, mutta sydänkeskiajalla, kun katolinen kirkko rupesi puuttumaan kansanuskoon ja ihmisten uskomuksiin, muuttuivat magia ja taikuus pahaksi, negatiiviseksi ja vääräksi uskonnoksi. Vaikka kirkko yritti tuhota ja lopettaa luonnonuskontoja, jotka olivat pääsääntöisesti magiakeskeisiä, ei magian harjoittamista

¹⁸ Webropol-kysely, kysymys 14, vastaus 3.

¹⁹ Coven tarkoittaa suljettua noitapiiriä, joka koostuu 3–13 henkilöstä, jotka harjoittavat uskontoaan suljettujen ovien takana. Covenissa on yleensä ylipapitar ja/tai ylipappi, ja usein näihin liittyy myös initiaatorituaaleja.

²⁰ Eilola 2003, 50; Siikala 2012, 79.

²¹ Siikala 2012, 79; J. G. Frazier.

lopetettu kokonaan, vaan se muutti muotoaan. Tällöin termit *musta magia* ja *valkoinen magia* syntyivät, ja eliitin ja rahvaan harjoitusmuodot muuttuivat.²² Tieteen, filosofian ja luonnon piireissä käytetty magia nähtiin valkoisena magiana, ja demoneihin, nekromantiaan²³ ja uskontoon liittyvä magia luokiteltiin mustaksi magiaksi. Rahvas harjoitti pääsääntöisesti valkoista magiaa (luontaishoidot, yrttimagia jne.), ja eliitti leikki mustan magian kanssa (kultit, demoneiden kutsuminen). Näissäkin tietysti oli poikkeuksia. Keskiajalla jako mustan ja valkoisen magian välillä kiristyi, kun kirkon kanta magiaan muuttui ankarammaksi ja kielteisemmäksi, ja magian käyttäjät nähtiin henkilöinä, jotka olivat tehneet sopimuksia demoneiden kanssa.²⁴ Pelko oli keino, jolla kirkko rupesi hallitsemaan kansaa ja jolla se on sitä hallinnut vuosisatoja.

Kansanomainen ajattelutapa magiaa kohtaan oli kuitenkin hieman erilainen kuin eliitin tapa nähdä se. Liekö syynä, että rahvas keskittyi lähinnä yrttimagiaan, metsästysonnen takaamiseen ja sään ennustamiseen, ettei sitä nähty millään tasolla yliluonnollisena. Rahvas kuitenkin liitti magian ja taikuuden jokapäiväiseen elämään. Se näkyy edelleenkin lasten loruissa, vanhan ajan sanonnoissa, luonnonilmiöistä ennustamisena ja enteiden näkemisenä. Rahvaalle taikus ja magia olivat jokapäiväistä, kun taas eliitille ne olivat viihdytyskeino.²⁵

Itse magian käyttäjien kesken ero mustan ja valkoisen magian välillä on nykyään eriävä, ja keskusteluihin on tullut mukaan myös termi *harmaa noituus*. Väittelyä mustan, valkoisen ja harmaan magian välillä on melkein jokapäiväistä suljetuissa Facebook-ryhmissä, joissa saa vapaasti keskustella magiasta, noituudesta ja kaikesta siihen liittyvästä. Toiset näkevät kiroukset ja herjat (curse, hex, jinx) mustana magiana, jota ei missään nimessä saisi käyttää (esimerkiksi wiccalaisten uskomus karmasta ja kolmenkertaisesta laista; tee kuten haluat, kunhan et vahingoita ja kaiken mitä lähetät toiselle, tulee sinulle kolminkertaisena takaisin), kun taas toiset hyväksyvät sekä mustan että valkoisen magian symbioosin; jotta on hyvää, on pakko olla myös paha; jossa positiivinen tarvitsee negatiivista tasapainottaakseen universumin balanssin.²⁶

²² Eilola 2003, 52–53.

²³ Nekromantia on kuolleiden, demonien ja joskus jopa enkeleiden kutsumiseen suuntautunut magian muoto; kts. esim. Klaassen 2019, 201–202.

²⁴ Eilola 2003, 54.

²⁵ Siikala 2012, 68; Virtanen 2016, 248.

²⁶ Suljettu Facebook-ryhmä (Noidat, Shamaanit ja Luontouskovaiset).

Suljettujen ryhmien keskustelujen perusteella ja omalla vuosien kokemuksellani olen päätenyt tulokseen, että magia ei välttämättä ole valkoista tai mustaa, eikä oikeastaan edes harmaata. Magia on sitä, mitä haluat sen olevan. Jos lähetät energiaa vihaisena tai loukattuna, on iso mahdollisuus, että lähettämäsi energia on loukkaavaa, joko loitsun kohteena olevaa, tai itseäsi kohtaan, olipa aikomuksesi mikä tahansa. Jos toivot jollekin onnea, iloa ja rakkautta tai lähetät parantavia voimia auttamaan sairaita, on suuri mahdollisuus, että lähettämäsi energia on positiivista ja parantavaa. Olkoon se rukous, pyyntö, rituaali tai loitsu; lähettämäsi energia on sidottu omaan mielentilaasi ja siihen, mitä oikeasti ajattelet ja tunnet juuri sillä hetkellä, kun lähetät sitä eteenpäin.

Keskusteluissa painotetaan myös erityisesti sitä, että energian lähettäminen on myös moraalikysymys. Vaikka haluaisit lähettää ystävällesi parantavaa energiaa, jos tämä kamppailee vaikkapa vaikeiden asioiden tai esimerkiksi sairauksien kanssa, voi lähettämäsi energia muuttua tai saapua kohteelle negatiivisena, jos energian saaja ei sitä halua tai usko siihen. Tämä nähdään vapaan tahdon riistona, koska mitä jos vastaanottaja ei haluakaan apua. Kuten monissa muissakin tavoissa auttaa, myös magiassa pitää ottaa huomioon vapaa tahto ja se, mikä on vastaanottajan kannalta paras tapa auttaa. Se ei välttämättä ole juuri haluamasi maaginen apu, vaan pelkkä läsnäolosi ja tukemisesi.

2.2.3 Manifestointi; mitä se on ja miten se toimii?

Magia on energioiden hallitsemista, manipulointia ja ohjaamista omiin tavoitteisiin ja asioiden *manifestointiin*. Useat manifestointia harjoittavat ihmiset ja henkisillä poluilla kulkevat uskovat, että me ihmiset olemme tietynlaisia energialähtimiä. Me lähetämme ulospäin itsestämme energiaa, joka vastaa tuntemiamme tunteita, oli se sitten positiivista tai negatiivista. Tämän tapahtuman seurauksena me vedämme puoleemme samanhenkisiä energioita, jotka toteuttavat manifestoinnin ympärillämme. Manifestointi perustuu siis siihen, että ympäristömme ja universumi vastaa lähettämääme energiaan ja peilaa sen meille moninkertaisena takaisin sellaisena, kun sen olemme lähettäneet. Folkloristi Tenka Issakainen viittaa väitöskirjassaan juuri manifestointiin, vaikka ei sitä sillä nimellä kutsukaan. Hän toteaa työssään, että ”taikojen vaikutus riippui monessa tapauksessa siitä, mitä taian tekijä toivoi tapahtuvan”²⁷. Tämä on suora viittaus manifestointiin eli siihen, että loitsijalla piti olla tahtoa

²⁷ Issakainen 2012, 25.

ja omaa voimaa tuoda toteen lausumansa sanat. Tässä tutkimuksessa manifestoinnilla tarkoitetaan juuri sanan käyttöä halutun asian aikaansaamiseksi.

Sain myös muutamia hyviä vastauksia kyselyyni, jotka mielestäni kuvastavat ja kiteyttävät, mitä manifestointi on.

Tapaa ilmaista tahtoa sanan voimalla.²⁸

Sanoissa on voimaa, energiaa. Kun loitsitaan niin asetetaan ajatus, tahto ja voima yhteen jotta tavoite toteutuu. Ikivanha tietäjä perinne.²⁹

Ihminen voi vaikuttaa asioihin hyvässä mielessä erittäin paljon ja vahvasti. Käytännön tekeminen on myös erittäin tärkeää sen lisäksi, että löytää ja hakee voimat ja vastaukset oikealle tielle.³⁰

Tästä voisi päätellä, että kaikki ovat joskus manifestoineet elämänsä aikana tietämättään, ja että se ei toimi ja on vain uskomusleikkiä. Toimivassa manifestoinnissa onkin ideana se, että uskot itse täysin siihen mitä pyydät ja teet itse työtä asian etenemiseksi. Vahvin ja osaavin noitakin voisi pyytää vaikkapa uutta työpaikkaa, mutta jos hän ei itse siihen usko, eikä tee yhtään mitään sen saavuttamiseksi (esimerkiksi hae niitä töitä), ei se tulekaan tapahtumaan. Manifestoinnin pääidea on omaan voimaan uskominen ja tietenkin oma panos toiveen aikaansaamiseksi. Edes magian avulla ei mitään saa hopealautasella tarjoiltuna, jos et itse tee asian eteen mitään.

2.2.4 Väen voima / Väki

Väki terminä on kokenut tutkijoiden käsissä metamorfoosin vuosien saatossa. Aluksi kansanuskon tutkimuksessa väellä tarkoitettiin maagista voimaa, joka muissa uskonnoissa tunnettiin termillä *mana*, eli maaginen tai supranormaali voima, jota manipuloimalla tai jonka avulla saatiin haluttuja muutoksia tehtyä loitsujen välityksellä. Kuka tahansa voisi lukea loitsun paperilta tai lausua sen ulkomuistista, mutta pelkän lausumisen ja loitsimisen ero on lukijan asenteessa ja väen ja sanan voimassa. Vanhan uskon mukaan *sana* käsitettiin

²⁸ Webropol-kysely, kysymys 12, vastaus 22.

²⁹ Webropol-kysely, kysymys 12, vastaus 25.

³⁰ Webropol-kysely, kysymys 12, vastaus 55.

jonkinasteisena kohteen sieluna, josta esimerkiksi syntyloitsut kumpusivat.³¹ Suomalaisessa muinaisuskossa käytetty termi väki oli kuitenkin paljon suppeampi ja konkreettisempi. Folkloristi Laura Stark-Arola kutsuu väkeä suoraksi ja liikkuvaksi energialataukseksi, joka tarvitsi selkeän, esteettömän reitin kulkeakseen ja toimiakseen.³² Mutta tutkijat ovat myös onnistuneet muuttamaan termin tarkoitusta ja se on ruvennut tarkoittamaan yleisesti luonnon, ihmisten tai jopa elottomien asioiden dynaamista, latautunutta maagista voimaa, jota käytetään loitsujen yhteydessä.³³ Eli energian kulkuyhteys on kadonnut aikojen saatossa jonnekin, tai sitä ei enää nähty tärkeänä ja uskottiin, että väen energia pystyi kulkeutumaan haluttuun paikkaan myös esteiden läpi. Voisi siis sanoa, että nykyinen väki-termin merkitys on lähempänä muiden uskontojen mana-termiä. Väen tarkoitus on lähempänä muuta länsimaista magian ja energian käsitettä. Itse näen väen henkilökohtaisena voimana, energiana, jota ohjailemalla ja manipuloinnilla loitsija pystyy vaikuttamaan ympäristöönsä ja haluamiinsa asioihin. Tätä kutsutaan nykyoituudessa manifestoimiseksi. Loitsijan täytyy todella tarkoittaa sitä, mitä lausuu, koska ilman tarkoitusta, halua ja vahvaa väkeä on maagisen tekstin lausuminen pelkästään paperista lukemista, ei loitsimista. Myös kyselyyni vastaajista löytyi väen tuntijoita ja tietäjiä, ja kuinka ymmärtää, mitä oma väki on.

*Minun vägeni ei ole tarpeeksi vahva muiden auttamiseen*³⁴.

2.2.5 Noita vai tietäjä?

Elias Lönnrot määrittelee *Suomen Kansan Muinaisia Loitsurunoja* -teoksessaan *noidan ja tietäjän* erot seuraavanlaisesti:

*Semmoisella erityisellä taidolla varustetut olivat ne niin kutsutut tietäjät ..., joiden joukkoon myös noidat ja velhot nimitettäkööt, vaikka eroavatkin edellä nimitetyistä siinä suhteessa, että heidän toimensa ja hankkeensa tarkoittivat aina jotain pahaa ja turmiollista...*³⁵

³¹ Siikala 2012, 56.

³² Stark-Arola 1998, 118.

³³ Koski 2003.

³⁴ Webropol-kysely, kysymys 13, vastaus 25.

³⁵ Lönnrot 1880, V-VI.

Jo 1800-luvulla oli tapana erotella tietäjät ja noidat hyvä–paha-marginaalilla ja se on säilynyt jollain tasoa myös nykypäivään asti. Tietäjän toimi vaati salaisen, yliluonnollisen sekä supranormaalien tuntemisen ja tietämisen sekä rituaalien ja tautien syntyjen alkujen tunnistamisen ja tietämisen.³⁶ Tietäjiä pidettiin myös lääkäreiden kaltaisina henkilöinä, ja usein kylistä tai pitäjistä löytyikin vain tietäjä, jonka luokse mentiin, kun lääkäreitä oli vain isoissa kaupungeissa ja näin ollen kaukana kodista.³⁷ Tietäjiä arvostettiin ja heillä oli laaja vaikutusala, varsinkin jos kyseinen tietäjä oli niittänyt mainetta tai kerskaillut voimillaan pitkin kyliä. Tietäjiltä haettiin apua sairaiden eläinten sekä ihmisten hoitoon, takaamaan hyvää metsästy- ja kalastusonnea sekä he auttoivat varkaiden kiinnisaamisessa. Joskus myös haettiin apua puolison etsintään naimaonneen rakkausloitsujen muodossa³⁸, vaikka omasta mielestäni jälkimmäinen voisi hyvin kuulua tuon ajan ”pahoille” noidille. Rakkausloitsut kuitenkin nähdään monissa kulttuureissa ja piireissä pahoina, koska ne riistävät toiselta oman tahdon täysin. Lönnrot mainitsee myös, kuinka tietäjiltä haettiin apua noidilta ja velhoilta suojautumiseen muiden apujen lisäksi. Sen isompaa eroa Lönnrot ei kuitenkaan tee tietäjien ja noitien välille kuin että tietäjiä arvostettiin ja noitia/velhoja pelättiin.³⁹ Jos jaetaan Lönnrotin menetelmällä tietäjät sekä noidat ja velhot, sanoisin että olivat tietäjät kuin lääkäreitä ja kättilöitä, ja noidat ja velhot niitä, joiden luo mentiin, kun mikään muu ei enää auttanut. Joka tapauksessa noidat ja velhot nähdään pahoina, ilkeinä ja negatiivisina, kun taas tietäjät hyvinä ja positiivisina. Ihmiskunta on kuitenkin aina jaotellut hyvän ja pahan toisistaan, oli sitten kyseessä ihmisryhmä, ammatti tai mikä tahansa muu.

2.2.6 Nykynoitia, pakana, vai aivan jotain muuta?

Nykynoitia on terminä hieman kaksipiippuinen. 2000-luvulla noussut noitabuumi aiheutti joillekin harjoittajille pahan maun suuhun, ja termi noita menettikin sen mystisyyden teininoitien ilmaantuessa joka nurkan takaa. Noita nähdään edelleen myös valitettavan usein negatiivisena ilmiönä, ja esimerkiksi pääsiäisnoijat ja elokuvissa esiintyvät pahat noidat luovat edelleen negatiivista stigmaa termille noita. Myös keskustelu siitä, voiko mies olla noita, on edelleen pinnalla, esimerkiksi eri somekanavilla ja foorumeilla⁴⁰ ja erilaisten lehtien

³⁶ Siikala 2012, 311.

³⁷ Nenonen, 1992, 78–81.

³⁸ Lönnrot 1880, V.I.

³⁹ Lönnrot 1880, VI-VII.

⁴⁰ Facebookin suljetut ja avoimet ryhmät, ulkomaalaiset noituutta koskevat ryhmät ja Discord-serverit jne.

keskustelupalstoilla. Toiset noituutta ja magiaa harjoittavat näkevät, että miespuolinen loitsija olisi *velho*, wizard⁴¹, sorcerer⁴² tai magician⁴³ ja että vain naispuolinen loitsija voisi olla noita. Toiset taas näkevät, että sorcerer ja wizard kuvaavat loitsijoita, jotka tahtovat pahaa ja käyttävät ns. mustaa magiaa eli vahingoittavaa magiaa, olivat he sitten nais- tai miespuolisia harjoittajia. Nykynoitia-termiä ei myöskään ole tieteellisessä maailmassa vielä käsitelty tai tutkittu paljoa, mutta esimerkiksi pro gradu -tutkielmia noituudesta ja kyseisestä aiheesta on vuosien varrella syntynyt monia⁴⁴.

Termi *pakana* on tunnettu myös ympäri maailman, mutta sekin on todella laaja käsite, ja ihmiset saattavat tulkita termin eri tavoilla. Termi *paganus* tarkoittaa latinaksi maalaista tai maaseudun asukasta, jotka harjoittavat monijumalaista uskontoa. Suomen Evankelis-Luterilaisen kirkon mukaan pakanaisuus tarkoittaa arkikielessä uskonnottomia tai muita kuin kristittyjä⁴⁵. Myös alkuperäiskansoja kutsutaan joskus pakanoiksi, ja nykyaikaisia pakanauskontoja kutsutaan nimillä uuspakanaisuus tai neopakanaisuus.⁴⁶ Noituus ja noidat voidaan kuitenkin laskea kategoriaan pakana. Vaikka kaikki noidat eivät ole pakanoita, eivätkä kaikki pakanat ole noitia, on todella yleistä harjoittajien kesken, että he kutsuvat itseään myös pakanoiksi. Myös termi pakana on hyväksyttävämpi myös nykyaikana keskusteluissa, kuin termi noita.⁴⁷

Loppupeleissä en itse näkisi tarvetta lokeroida termiä noituus tai noita mitenkään, koska kyseiset termit, kuten myös pakanaisuus, ovat laajoja kattotermejä, jotka merkitsevät eri ihmisille eri asioita. Tästä syystä noituutta harjoittava joutuu usein selittämään tarkemmin ja syvemmin, mihin uskoo tai mitä harjoittaa, koska termit ovat laajentuneet ja paisuneet aikojen kuluessa niin paljon, etteivät ne tarkoita enää yhtä ja yhtenäistä asiaa.

⁴¹ Wizard on suomeksi myös velho, mutta joissain suomalaisissa piireissä käytetään englanninkielisiä termejä tietynlaiseen erotteluun.

⁴² Sorcerer tai sorceress kääntyy loitsijaksi, ja yleensä tätä termiä käytetään naispuolisista loitsijoista.

⁴³ Magician kääntyy maagikoksi, mutta kuten ylempänä selitetty, tietyissä piireissä vieraskielisiä termejä käytetään viestimään minkä tyyllisestä harjoittajasta puhutaan.

⁴⁴ Esim. Tanninen 2022; Seppänen 2021. Myös Suomen tunnetuin nykynoitia Kuparikettu luokittelee nykynoidan seuraavanlaisesti: ”nykynoitia kiehtovat ja kiinnostavat asiat, joita monet muut pitävät outoina ja jopa hulluina. Useat heistä ovat aistineet ilmiöitä, joita on vaikea järjellä selittää. He saattavat kokea olevansa selvännäkijöitä, ja he ovat voineet huomata, että he tietävät asioita ennalta. He ovat perehtyneet magian eri muotoihin ja luottavat intuition ja inspiraation voimaan.” Kuparikettu 2021, 236–237.

⁴⁵ <https://evl.fi/sanasto/pakana/>

⁴⁶ https://tieteentermipankki.fi/wiki/Uskontotiede:pakanauus_ja_uuspakanauus

⁴⁷ Oma webropol-kyseily.

2.2.7 Nelipolvinen trokee

Trokee on kaksijalkainen runojalka tai runopolvi, jossa on ensin nousutavu ja sitten laskutavu. Runopaino on aina ensimmäisessä tavussa. Sen jokaisessa säkeessä on kahdeksan tavua, jolloin tavut jakautuvat neljään kaksitavuiseen runojalkaan. Trokeessa on monia sääntöjä, jotka täytyy tietää, ennen kuin voi kirjoittaa tai käyttää trokeeta. Pääsääntö on, että jos ensitavu, eli sanan ensimmäinen tavu, on nouseva, on sen oltava pitkä tavu. Mutta jos se on laskeva, tavun on oltava lyhyt. Jos kaikki ensitavut säkeessä on nousevia, kutsutaan säettä *tasasäkeeksi*. Jos säkeessä on ainakin yksi runojalka murrettu eli pääpainollinen tavu on runojalan laskussa, kutsutaan tätä murtosäkeeksi. Nelipolvinen trokee on siis nelipolvinen säe, jossa on neljä peräkkäistä runojalkaa, joista kaikki muut paitsi ensimmäinen runojalka on kaksitavuisia. Yleensä runojalat jaetaan kirjallisissa versioissa trokeittain vinoviivoilla. Kalevalamittainen runous on nelipolvista trokeeta ja sitä käsitellään myöhemmässä kappaleessa syvällisemmin.

2.3 Aikaisempi tutkimus

Kalevalaista runoutta on tutkittu jo 1500-luvulta lähtien.⁴⁸ Tunnetuimpia tutkijoita ovat Henrik Gabriel Porthan (1500-luvulla), Christfrid Ganander (1700-luvulla), Elias Lönnrot (1800-luvulla), C. A. Gottlund (1800-luvulla) ja Anna-Leena Siikala (1900-luvun loppu - 2000-luvun alku), ja jalanjäljissä jatkavat muun muassa Satu Apo, Lauri Harvilahti, Henni Ilomäki ja Senni Timonen. Monissa tutkimuksissa on yhdistetty myös kansanperinteen, loitsuperinteen ja kulttuurin tutkimuksia keskenään, näin laajentaen tutkimuskenttää. Tutkimuksia lukiessa pitää myös ottaa huomioon, että kaikki kalevalamittaiset runot eivät ole loitsurunoja, ja kaikki loitsurunot eivät ole kalevalamittaisia runoja. Koska kalevalamittaisten runojen tutkimus ja tulkitseminen on suosittua, oli tutkimusten erottelu melkoinen työmaa. Kävin läpi monia tutkimuksia kymmenittäin, ja opin näitä töitä lukiessani myös paljon itse runotutkimuksesta sekä Kalevalasta ja siitä, miten runous syntyi ja miten sitä käytettiin vuosisatojen ajan.

Anna-Leena Siikala käsittelee vuonna 2004 julkaistussa teoksessaan *Suomalainen shamanismi* suomalaista tietäjälaitoksen historiaa, muinaisia suomalaisia mytologioita ja

⁴⁸ Siikala 2004, 24–34.

saagoja sekä loitsurunoutta, ja tämä teos onkin yksi pääteoksista, joita käytin pohjana omalle tutkimukselleni. Siikala tekee syväluotauksen suomalaisen kulttuurin juuriin ja sieluun ja käsittelee syvällisesti myös loitsuperinnettä, ja miten se kehittyi ja mukautui vuosien saatossa.

Henni Ilomäen vuonna 2014 julkaistu teos *Loitsun mahti* on todellinen syväkatsaus vanhaan suomalaiseen loitsuperinteeseen, mistä se tuli, miten se kehittyi, miten sitä käytettiin ja millaisissa tilanteissa loitsuihin turvauduttiin. Teoksessa on myös laaja kirjo erilaisia loitsuja, jotka sopivat hyvin oman tutkimukseni pohjaksi. Ilomäen teos tekee hyvän ja kattavan katsauksen siihen, mitä kalevalamittainen loitsurunous on ollut ja mistä se on lähtöisin, joten keskitin oman tutkimukseni siihen, mitä kalevalamittainen loitsurunous nykypäivänä on. Ilomäen teos olikin toinen peruspilari tutkimukseni kannalta.

Isona osana aikaisempia tutkimuksia ovat tietenkin myös ne tutkimukset, jotka keskittyvät kalevalamittaan ja sen käyttöön runoudessa ja etenkin loitsurunoudessa. Opettelin kalevalamittaisen runomitan alkeet Auli Rantalan vuonna 1999 julkaistusta teoksesta *Kalevalamitan opas urbaanille runoniekalle*, Kalevalan ja sen runomitan taustaa teoksesta *Kalevala ja laulettu runo*, jonka ovat toimittaneet vuonna 2004 Anna-Leena Siikala, Lauri Harvilahti ja Senni Timonen sekä loitsujen mahdin, väen, käytöstä vuonna 1995 Satu Apon kirjoittamasta ja julkaistusta teoksesta *Naisen väki: Tutkimuksia suomalaisten kansanomaisesta kulttuurista ja ajattelusta*. Perehdyin myös Tenka Issakaisen väitöskirjaan⁴⁹, luoden vahvan pohjan ja ymmärryksen itselleni, mitä taikuus, noituus ja tietäjät olivat 1800-luvun Suomessa.

2.4 Aineeton kulttuuriperintö ja elävä perintö

Aineeton kulttuuriperintö on kulttuurista perintöä, jolla ei ole fyysistä muotoa, mutta joka on edelleen mukana ihmisten elämässä. Se koskettaa meitä kaikkia, niin arjessa että juhlissa sekä harrastuksissa ja työelämässä. Aineeton kulttuuriperintö on taitoja, tietoa ja käytäntöjä, joita yhteisö ja kansa on hyväksynyt omakseen ja osaksi kulttuuriaan. Tätä ovat esimerkiksi suullinen perintö, eli laulut, runot, tanssit ja musiikki, erilaiset käsityöt, ruokaperinteet sekä maailmankuva ja luonto.⁵⁰ Etnologi Silja Heikkilä käsitteli ja avasi erittäin yksityiskohtaisesti

⁴⁹ Tenka Issakainen 2012: ”Tavallista taikuutta. Tulkinta suomalaisten taikojen merkityksistä Mikko Koljosen osaamisen valossa”.

⁵⁰ Heikkilä 2021, 23–26.

väitöskirjassaan *Unien elävä perintö: Etnologinen tutkimus unikäsityksistä ja unien kertomistilanteista*, mitä aineeton kulttuuriperintö ja varsinkin elävä perintö todella ovat. Heikkilä käyttää elävästä perinnöstä termiä ”*ruohonjuuritason ilmiö*”⁵¹, ja tämä kuvastaa mielestäni elävää perintöä täydellisesti. Heikkilä mainitsee tutkimuksessaan, että ruohonjuuritaso on yksilöiden antamia merkityksiä kulttuuriperinnössä⁵², mutta itse näkisin sen olevan juuri kansalaisten ja varsinkin rahvaan taso, joiden keskuudessa kalevalamitta ja suullinen perintö yleensä kulkevat. Kuten Heikkilä toteaa unien tulkinnan olevan juuri tätä ruohonjuuritason elävää perintöä, minusta myös kalevalamitta, sen osaaminen ja sen eteenpäin opettaminen on juuri tätä ruohonjuuritason elävää perintöä, koska kalevalamitta kulkee ja liikkuu juuri perheiden ja sukujen sisällä ja näin ollen siirtyy seuraavalle sukupolvelle. Kalevalamitta on myös aikaisemmin ollut puhtaasti suullista perintöä ja muistitietoa, jonka itse ainakin liitän aineettomaan kulttuuriperintöön sekä elävään perintöön.

Myös Kalevala ja kalevalamitta ovat aineetonta kulttuuriperintöä. Kalevala saikin Euroopan komissiolta vuonna 2024 kulttuuriperintötunnuksen, joka on vasta toinen Suomeen myönnetty tunnustus; ensimmäinen komission myöntämä kulttuuriperintötunnustus myönnettiin Seminaarimäen kampukselle Jyväskylässä vuonna 2021. Kalevala sai tunnuksen sen ajattomuudesta, kulttuuristen, taiteellisten ja tieteellisten tutkimusten ja tulkintojen moninaisuudesta ja siitä, kuinka kyseisestä elävästä eepoksesta edelleen tuotetaan uutta. Euroopan komission tunnuksen on saanut vain 67 muuta kohdetta.⁵³

Tässä kohtaa on myös hyvä muistaa, että Euroopan kulttuuriperintötunnus ei ole sama asia, kun Unescon maailmanperintökohde. Unescon tunnustuksen voi saada mikä vain tärkeä kohde ympäri maailman, jos se kohtaa Unescon vaatimukset ja pääsevät prosessin läpi, kun Euroopan komission antama kulttuuriperintö tunnustus annetaan vain Euroopan sisällä oleville, Euroopan historiaa ylläpitäville kohteille⁵⁴. Unescon aineettoman kulttuuriperinteen kohteita Suomessa on neljä: suomalainen saunaperinne, joka sai suojelusstatuksen vuonna 2020, kaustislainen viulunsoittoperinne, jonka status tuli voimaan vuonna 2021, limisaumavenerakennusperinne, joka on yhteispohjoismainen kohde ja jolle status annettiin vuonna 2021 sekä, käsin valmistettuun lasiin liittyvää tietoa, taitoa ja tekniikkaa, joka sai

⁵¹ Heikkilä 2021, 23.

⁵² Heikkilä 2021, 26.

⁵³ <https://www.museovirasto.fi/fi/ajankohtaista/kalevala-elava-eepos-sai-euroopan-kulttuuriperintotunnuksen>

⁵⁴ <https://culture.ec.europa.eu/fi/cultural-heritage/initiatives-and-success-stories/european-heritage-label>

aineettoman kulttuuriperinnön statuksen vuonna 2023. Kalevala ei siis saanut Unescon tunnustusta, vaan Euroopan komission tunnustuksen.

Kalevalan ja kalevalamitan elävä perinne näkyy elämässämme lasten lauluina ja loruina, kansanlauluissa, populaarimusiikissa ja -kulttuurissa, erilaisissa tapahtumissa, Kalevala koruina, toisen- ja kolmannen asteen opinnoissa, kuorolauluissa sekä erilaisten yhdistysten toiminnoissa, tapahtumissa, kursseissa ja retkissä. Tämä näkyi myös kyselyni vastauksissa; esimerkiksi yksi vastaajista ilmoitti kalevalamittaisten runojen tuovan hänelle inspiraatiota korujen tekoon:

*Käytän kalevalamittaisia (SKVR:n) runoja korumallistoni inspiraationa ja ”cluena”.*⁵⁵

Muinaissuomesta meitä muistuttavat erilaiset muinaisjäännökset, vanhat rakennukset ja muistomerkit, jotta emme unohtaisi mistä olemme tulleet. Museot ja näyttelyt, elokuvat, konsertit ja kirjallisuus virkistävät muistiamme, ja näissä myös kantautuu esivanhempiemme toive, että heidän perintöään jatkettaisiin edelleen. Kalevalamitta, jolla Kalevala on kokonaisuudessaan kirjoitettu, on muuttuvaa ja aikaan sopeutuvaa elävää perintöä, joka siirtyy edelleen tuleville jälkipolville sekä suullisena perintönä, kuten se on jo vuosisatoja siirtynyt, että nyt myös kirjallisena perintönä.

⁵⁵ Webropol-kysely, kysymys 13, vastaus 46.

3 Aineisto

Tässä luvussa esittelen aineistoni ja sen, miten ja miksi aineiston keräsin ja minkä vuoksi päädyin tähän aineiston keräystapaan. Avaan myös hieman kyselyn sisältöä sekä niitä ongelmia, joita huomasin jo kyselyn aukioloaikana ilmaantuvan. Lopuksi kerron aineiston analyysimenetelmästäni ja siitä, miksi päädyin juuri tähän menetelmään.

3.1 Webropol-kysely

Loin Webropol-kyselyn tavoitteenani kartuttaa nykynoitien ja pakanoiden tietoa kalevalamitasta ja sen mahdollisesta käytöstä. Eniten minua kiinnosti, tunsiko ja käyttikö kukaan kalevalamittaa enää loitsuja kirjoittaessaan. Ensin minun piti jakaa kyselyä vain muutamassa suljetussa Facebook-ryhmässä, joissa käsiteltiin ja keskusteltiin noituudesta, shamanismista ja luonnonuskonnoista yleensäkin, mutta lopulta päädyin jakamaan kyselyn kahdeksaan eri ryhmään⁵⁶ ja yhdelle yhdistyksen sähköpostilistalle⁵⁷. Kaikissa ryhmissä oli tuhansia jäseniä.

Tarkoitukseni oli pitää kyselyä auki muutaman kuukauden, eli vuoden 2021 huhti-toukokuun ajan, nostaen sitä ryhmissä edes kerran. Päädyin kuitenkin sulkemaan kyselyn vasta 1.6.2021, jolloin huomasin, ettei nostoista huolimatta vastauksia enää tullut. Kysely otettiin hyvin vastaan, sekä ryhmissä että saaduissa vastauksissa. Sain vain muutamia negatiivisia kommentteja ja olinkin yllättynyt, että niitä tuli niin vähän. Suoranaisia hyökkäyksiä en saanut, negatiivisuudet koskivat lähinnä loitsujen kyselyä, joita suurin osa piti henkilökohtaisina, ja vastaajat pelkäsivät, että käyttäisin niitä väärin tarkoituksiin. Moni myös mainitsi, että loitsun luovuttaminen minulle poistaisi sen tehon loitsun tekijältä. Tästä olin todella yllättynyt ja innoissani, koska juuri tämä on yksi vanhan ajan tavoista ja maininnat tästä saivat kiinnostukseni nousemaan nopeasti. Nämä kommentit kertoivat siitä, että vanhat tavat olivat vielä elossa nykynoitien keskuudessa.

Ensimmäisen viikon aikana vastauksia tuli 22 kappaletta. Sen jälkeen vastauksia tuli hiljalleen, muutama viikossa, ja kun huomasin, ettei kyselyn nostaminen tuottanut enää uusia

⁵⁶ Facebook-ryhmät: ”Noidat, Shamaanit, Luontouskovat”, ”Noidat”, ”Noitanaiset”, ”Wicca – Suomi/Finland”, ”Lehto – Suomen Luonnonuskontojen yhdistys ry”, ”Kalevalaisten Naisten liitto ry” ja ”Pielisen Tietäjäkeskus”.

⁵⁷ Sähköpostilista: ”Taivaannaula”.

vastauksia, päätin sulkea kyselyn. Lopulta vastauksia tuli yhteensä 60 kappaletta ja olin tyytyväinen vastausten määrään. Kävin vastauksia alustavasti läpi, ja olin yllättynyt niiden pituuksista ja syvällisyydestä. Ilokseni myös muutamia itse kirjoitettuja loitsuja oli minulle suotu.

3.1.1 Verkkokysely – miksi juuri tämä keräystapa?

Mietin pitkään verkkokyselyn ja haastattelujen väliltä ja päädyinkin lopulta verkkokyselyyn; en kuitenkaan poissulkenut tiettyjen, yksittäisten henkilöiden haastattelua lisääineiston keruuta silmällä pitäen. Näin, että verkkokyselyllä saisin kirjavamman vastaajakunnan sekä vastaajia laajemmalla alueella ja näin ollen maantieteellisesti laajemman käsityksen kalevalamitan käytöstä Suomessa. Uskoin myös vastaajien määrän olevan korkeampi verkkokyselyn kautta kuin esimerkiksi puhelimitse, kasvotusten tai sähköpostilla toteutettavissa haastatteluissa; sainkin kolmen kuukauden aikana 60 vastausta verkkokyselyyni. Vaikka olisin luultavimmin saanut paljon syventävämpiä vastauksia haastattelemalla, jolloin olisin voinut heti kysyä jatkokysymyksiä tai vastaaja olisi voinut kysyä selventäviä vastauksia⁵⁸, halusin kyselyä tehdessä mieluummin laajemman vastaajakunnan kuin syvempiä vastauksia. Tämä siksi, koska tarkoitukseni oli aluksi vertailla mahdollisimman monen käyttäjän kokemuksia ja käytäntöjä yleisesti, ei niinkään, miten he kokevat tai käyttävät kalevalaista runomittaa loitsuissa. Jälkeenpäin yksittäiset, syvällisemmät vastaukset olisivat olleet lopullisen tutkimukseni fokuksen kannalta parempi vaihtoehto, mutta totesin kuitenkin pystyväni käyttämään keräämääni ainestoa tutkimuksessani selatessani sitä keräyksen jälkeen.

Koska pidin kyselyn anonyymina, olen varma, että ihmisten oli helpompi vastata kyselyyni vapaammin ja totuudenmukaisemmin, kuin jos vastauksia olisi pitänyt kirjoittaa ja lähettää omalla nimellä. Toivoin anonyymiteetin myös tuovan laajempia ja rehellisempiä vastauksia, peilaten omia kokemuksiani kyselyihin vastaamisesta. Uskon, että jos kyselyihin voi vastata anonyymisti, kynnys kyselyyn vastaamiselle alenee ja useampi ihminen vastaa.⁵⁹ Tietenkin anonyymiteetti myös mahdollisti mahdolliset trollit, mutta halusin ottaa sen riskin. En tiedä, kävikö oman kyselyni kanssa niin, että anonyymiteetti helpotti vastaamista, mutta olen

⁵⁸ Suominen 2016, 17.

⁵⁹ Suominen 2016, 17.

tyytyväinen kyselyn vastausten määrään ja varsinkin laatuun. Vastauksia tuli koko kyselyn aukioloajan, ja vaikka nostin kyselyä muutamissa ryhmissä muutamaan kertaan, en kokenut, että se olisi tuonut lisää vastauksia niin paljoa kuin olisin halunnut. Mutta näin jälkeenpäin ajatellen on 60 vastausta riittävän kokoinen aineisto; suurempi määrä olisi saattanut aiheuttaa juuri sen runsauden pulan ja tietoähkyn. Saamani vastaukset olivat myös todella laajoja tiettyihin kysymyksiin. Pelkäsin, että kaikki tai suurin osa vastauksista olisi vain ”joo/ei”-vastauksia, mutta yllätyksekseni iso osa vastaajista vastasi pitkään ja harkitusti.

3.1.2 Tiedon kartoitus

Tekemälläni Webropol-kyselyllä halusin kartuttaa suomalaisten noidiksi identifioitujen tai loitsuja tekevien henkilöiden tietämystä kalevalaisesta runomitasta ja siitä, käyttävätkö nykyloitsijat enää runomittaa loitsuja kirjoittaessa tai lausussa, mistä he ovat taitonsa oppineet ja miksi he ovat sen opetellut. Kalevalaisen runomitan osaaminen oli kuitenkin vielä 1800-luvulla yleinen taito myös rahvaan joukossa, ei pelkästään noitien ja tietäjien keskuudessa, mutta niin ei ole enää nykypäivänä.

Koska päätin analysoida keräämäni aineistoa teemoittelemalla, kysyin esimerkiksi vastaajien sukupuolta, asuinpaikkaa, syntymäpaikkaa ja sitä, mistä on kalevalaisen runomitan oppinut. Tarkoitukseni oli tutkia ja havainnoida, vaikuttaako esimerkiksi synnyin- tai asuinalue taidon omaamiseen tai oppimiseen, ja kulkeeko se esimerkiksi suvun sisällä, kuten se teki 1800-luvulla. Valitettavasti anonymiteetti esti lopulta tällaisten havainnointien teon, koska en pystynyt yhdistämään vastauksia tiettyyn vastaajaan.

Kun pohdin ja muotoilin paperille, minkälaisia kysymyksiä kyselyyni laatisin, yritin ajatella kysymysten muotoa mahdollisimman avoimeksi ja laajaksi sekä sitä, millaisiin kysymyksiin itse haluaisin ja osaisin vastata. Yritin pitää kysymykset helppoina ja yksinkertaisina, selkeinä, muttei liian pitkinä, mutta jälkeenpäin huomasin, varsinkin vastauksia lukiessani, että olin huomaamattani tehnyt monia virheitä ja löysin monia korjauskohtia kysymyksiini. Jaakko Suominen mainitsee artikkelissaan ”*Helposti ja halvalla? Nettikyselyt tutkimusaineiston kokoamisessa*”, että tutkimuskyselyä voisi muokata tutkimuksen aikanakin, näin ollen saaden parempia ja syvällisempiä vastauksia ⁶⁰, mutta en itse tätä tiennyt kyselyn

⁶⁰ Suominen 2016, 26.

auki ollessa. Jälkeenpäin mieleni tekikin tehdä uusi kysely parannetuilla kysymyksillä, mutta totesin sen olevan turhaa, ja päätin keskittyä jo keräämääni aineistoon. Suurin osa vastauksista olivat kuitenkin laajoja ja selkeitä, ja koin, että tämä riittäisi juuri tähän tutkimukseeni hyvin. Kyselyni viimeinen kysymys oli avoin, jossa sana oli vapaa. Muutama vastaaja ilmaisi mielipiteensä tässä kysymyksessä, että kysymykset olisivat saaneet olla hieman tarkempia ja minun olisi pitänyt avata tiettyjä termejä heille. Mietin tätä kyselyä tehdessä, mutta en halunnut johdatella vastaajia liian tarkoilla kysymyksillä, vaan antaa mahdollisuuden vastata mahdollisimman omaperäisesti ja laajasti. Vastauksia lukiessani kuitenkin ymmärsin, että kysymykseni saattoivat olla liian avoimia ja siksi ehkä hankalasti tulkittavia.

3.1.3 Kerätty aineisto – hitti vai huti?

Alun perin tarkoitukseni oli vertailla mennyttä tapaa käyttää kalevalamittaa loitsuissa nykyiseen tapaan, mutta aineistoa kerätessä ja vastauksia lukiessani huomasin, että haluankin keskittyä enemmän nykyisyyteen. Menneestä on kuitenkin tehty jonkin verran tutkimusta⁶¹, mutta nykynoituudesta ja loitsuperinteestä ei niinkään. Wiccasta löytyi muutamia tutkimuksia⁶², mutta ne eivät ole aivan sitä, mitä minä halusin tutkia. Ja koska aineistoa nykypäivän loitsuperinteestä ja varsinkin kalevalamittaisesta loitsuperinteestä ei löytynyt, piti se siis itse hankkia. Aineistoani selaillessani koin, että sain tarpeeksi laajan aineiston kyselylläni. Otin kyllä huomioon, että tietenkin oli mahdollista, että aineistoa analysoidessani ja teemoitellessani löytäisin uusia esteitä tai tarpeita kerätä aineistoa lisää, joko samalla metodilla tai juuri niillä kohdennetuilla haastatteluilla, mutta koin lopulta, että keräämäni aineisto oli yhdessä käyttämäni tutkimuskirjallisuuden kanssa riittävä.

3.1.4 Ongelmat ja jälkiviisaus

Ensimmäisten vastausten tullessa huomasin heti ongelmia, puutteita ja vikoja kyselyssäni. Näitä oli esimerkiksi tarvittava mutta puuttuva informaatio alkutekstissä (että olen itsekin noita ja tiedän, mihin loitsut pystyvät), väärin muotoiltu kysymys (esimerkiksi heti alussa

⁶¹ Esim. Issakainen 2012; Siikala 2004; 2012; Timonen 2004.

⁶² Esim. Lång, Hanna-Maria 2007: ”WICCA = ...” Sosiaalisen identiteetin vaikutus wiccan määrittelyyn Suomiwicca-keskustelulistalla”, Helsingin yliopisto ja Kovamäki, Ina 2020: ”Elävä maa Luonnon pyhyys ja luontosuhde wiccalaisuudessa”, Helsingin yliopisto ja Tanninen, Nella 2022: Viisi noitaa Haastattelututkimus uushenkisestä nykynoituudesta Suomessa”, Turun yliopisto.

esittämäni sukupuolikysymys ja uskonnollisuus-kysymys), liian avoin kysymys (muutamassa kysymyksessä vastaaja ei tiennyt, miten vastata, koska en kysynyt mitään tarkkaa asiaa, mutta tämä oli myös tarkoituksella tehtyä), joitakin loukkaavia kysymyksiä (kuten kysymys taidon tuotteistamisesta) tai ilman kontekstia kysytty kysymys (kuten pyyntö loitsunäytteestä, jossa kyllä kerroin jakamisen olevan oma päätös). Pyysin siis kyselyssä näytteitä loitsuista, vaikka tiedostan itse hyvin sanan voiman säännön siitä, että loitsu/sana menettää voimansa, kun sen antaa eteenpäin. Mutta koska en vielä siinä vaiheessa tiennyt, kuinka syvällä ja voimissaan vanhat tavat olivat, kysyin niitä toivoen saavani edes muutaman esimerkin. Yllätyksekseni moni kunnioitti vanhoja tapoja ja sanoi, ettei halua jakaa omia loitsujaan juuri sanan säännön takia; tai ettei uskaltanut jakaa omia loitsujaan, koska en tiedä niiden merkitystä ja painoa. Tämä oli yksi merkittävimmistä virheistäni kyselyssäni mutta se myös toi esiin yhden tuloksen tutkimukselleni: kaikkea tietoa ei jaeta edelleenkään tietämättömien kanssa, ettei tapahtuisi mitään pahaa ja ettei sanan voimaa käytettäisi väärin. Tästä kävi siis ilmi se, että minun olisi pitänyt kertoa esittelytekstissä olevani itsekin noita ja että tiedän aiheesta jo entuudestaan paljon, esimerkiksi juuri tästä sanan voimasta ja sen säännöstä. Tämän ymmärrettyäni oli hienoa huomata, että vaikka en kertonut olevani myös noita, iso osa vastaajista koki voivansa luottaa minulle omien loitsujen ja esimerkkien voimansa; sain yhteensä 13 loitsua kyselyni kautta, joita analysoida. Nämä loitsut löytyvät tutkimuksestani; jotkin ovat osana analyysia ja loput löytyvät kappaleesta 5.3.

Vaikka minulle luovutettujen loitsujen vähäinen määrä hieman harmitti minua, toi se myös minulle paljon iloa ja intoa; vanhoja tapoja edelleen kunnioitettiin ja käytettiin. Ymmärsin myös vastauksia lukiessani ja aihetta enemmän tutkiessani, että näillä 60 vastauksella en pystyisi tekemään tarkkoja päätelmiä tästä aiheesta, koska kyselyyni vastaajat ovat kuitenkin vain pieni marginaali Suomessa asuvista loitsujen harjoittajista, eikä heidän vastauksillaan saisi tarkkoja tai yleistettäviä tuloksia. Tällä aineistolla en siis pysty tuomaan tarkkoja päätelmiä tai vastauksia aiheestani, mutta voin kuitenkin luoda sillä erilaisia hypoteeseja ja jatkokysymyksiä, joita tulevaisuudessa on mahdollista tutkia ja syventää.⁶³

Suominen jakaa nettikyselyillä hankitut aineistot *harkinnanvaraisiin näytteisiin*, jolloin vastaajajoukko on itsevalikoitunut eli tutkija ei pääätä, ketkä kaikki kyselyyn voivat vastata, tai

⁶³ Suominen 2016, 24.

otostutkimukseen, jossa tutkija rajaa selvästi vastaajakuntansa.⁶⁴ Minun kyselyni tipahtaa näiden kahden jaon väliin, eli voisi sanoa, että kyselyni on hybridimalli näistä kahdesta, koska jaoin kyselyäni avoimesti eri ryhmissä (vaikkakin suljetuissa ryhmissä), mutta päätin itse, mitä ne ryhmät olivat. Koska aiheeni oli tarkka, kalevalamittainen loitsurunous, valikoin sen mukaan ryhmiä ja sähköpostilistoja, joiden ääreltä varmimmin löytäisin sopivia vastaajia. Näin toivoin, että vastaajakunta olisi aiheesta ainakin kiinnostunut, ellei jopa oikein tiedon ja taidon harjoittajia. Myös käyttämäni jakoalustat (Facebook, tiettyjen yhdistysten postituslistat) rajasivat vastaajakuntaani, vaikka sanoinkin, että kyselyä saa jakaa muuallekin vapaasti. Näin ollen tein tietoisin päätöksen itse valikoida vastaajani, mutta annoin jakajille ja vastaajille vallan päättää itse, vastaako kyselyyn vai ei⁶⁵.

3.2 Niputus teemoittain

Analyysimenetelmänä tutkimuksessani käytin yhtä laadullisen tutkimuksen analysointimenetelmistä eli teemoittelua. Verkkokyselyssäni oli yhteensä 15 kysymystä, joiden avulla toivoin saavani tarvitsevani aineiston tutkimustyölleni. Luettuani saamani aineiston muutamaan kertaan läpi, näin selvän teemoittelukaavan. Päätin niputtaa jotkin kysymykset saman teeman alle, koska ne olivat niin samanlaisia. Näin teemoja muodostui kuusi kappaletta. Analysoin ja vertailin vastauksia siihen, mitä enemmistö on kertonut, miten itse koen asioita tai miten esimerkiksi ennen vanhaan on toimittu tai tehty saman asian kanssa.

Sukupuoli (kysymys 1), *ikä* (kysymys 2) sekä *uskonnollinen suuntautuminen* (kysymys 4) olivat ensimmäiset, jotka niputin yhteen, koska nämä ovat mielestäni peruskysymyksiä. Vaikka ne antavat ensimmäisen kosketuksen siihen kuka ja ketkä vastasivat kyselyyni, tutkimukseni pääasia ei ollut tietää näitä asioita vastaajista. Minusta nämä kysymykset antoivat kuitenkin hyvän pohjan ja käsityksen, missä kalevalamitan harjoittaminen on edelleen voimissaan sekä minkälaisilla ikäryhmillä.

Maantieteellinen teema oli tietysti yksi alkuteemoistani. Tiedustelinkin vastaajien *synnyin aluetta* (kysymys 3), nykyistä asuin aluetta sekä onko nämä vaikuttaneet vastaajan mielestä runomitan osaamiseen, ”*Onko synnyin alueesi, asuinalueesi tai sukutaustasi vaikuttanut runomitan osaamiseen?*” (kysymys 7). Tällä kysymyksellä yritin hieman kartoittaa, mistä

⁶⁴ Suominen 2016, 26.

⁶⁵ Suominen 2016, 18, 25.

päin suurin osa vastaajista oli, ja onko muuttaminen eri alueelle vaikuttanut osaamiseen ja kiinnostukseen. Jälkikäteen olisi ollut myös hienoa, jos olisin voinut yhdistää tietyt vastaukset tietyiltä alueilta tulleisiin vastaajiin, mutta koska kyselyni oli anonymi, en päässyt luomaan ja tarkastelemaan tällaisia yhtymiä. Liitin maantieteelliseen teemaan jatkokysymyksenä syyt, miksi ja miten kalevalamittaa on opittu. ”*Mistä/missä olet oppinut käyttämään kalevalamittaa?*” (kysymys 6) sekä ”*Miksi olet opetellut runomitan?*” (kysymys 8), olivat ensimmäiset kunnolliset avoimet kysymykseni, joihin toivoin laajoja ja moninaisia vastauksia. Koska nämä kysymykset olivat melko samanlaisia ja molempiin voisi periaatteessa vastata saman tavoin, eivät nämä kysymykset olleet peräkkäin, vaan välissä oli eri teemaan kuuluva kysymys. Näin sainkin hieman erilaiset vastaukset ja erilaisia näkökulmia melkein samanlaisiin kysymyksiin.

Seuraava teemani oli loitsuperinne ja mitä se merkitsi vastaajille, ”*Mitä loitsuperinne tarkoittaa/merkitsee sinulle?*” (kysymys 12). Tämä oli kysymys, missä huomasin vastauksista, että minun olisi pitänyt selittää tai selventää, mitä tarkoitin loitsuperinteellä, koska vastaukset olivat todella laajoja, ja jotkin ehkä hieman väärin ymmärrettyjä. Mutta nämä ovat niitä ongelmia, mitkä ymmärtävät vasta aineistoa lukiessa, ja ne toivat kuitenkin paljon erilaisia tutkimustuloksia ja näkökulmia.

Seuraava teemani oli kalevalamitan käyttäminen, ”*Käytätkö kalevalamittaa muuten, kuin loitsuissa?*” (kysymys 9). Tämä kysymys nostatti paljon närää ja kysymyksiä, ja jälkepäin tajusin, että olettaminen oli huonosta. Vaikka kyselyyn vastasi pääsääntöisesti noidaksi identifioituneita, en olisi saanut olettaa, että he käyttävät kalevalamittaa loitsuja kirjoittaessa, tai että kaikki heistä harjoittaa edes magiaa, vaikka tämän kyselyn perustahan oli juuri halu tietää ja tutkia, käytetäänkö kalevalamittaa enää. Lisäsin tähän teemaan myös kysymyksen tavasta, millä vastaajat käyttävät kalevalamittaa, ”*Käytätkö runomittaa alkuperäisellä tavalla vai soveltaen?*” (kysymys 11). Myös tässä kysymyksessä termit alkuperäisellä tavalla ja soveltaen olisi pitänyt avata tarkemmin, jotta kaikki olisivat ymmärtäneet, mitä oikeastaan kysyin tässä.

Seuraava teema oli kaupallistaminen ja yrittäjäyys. ”*Oletko tuotteistanut osaamisesi?*” (kysymys 13) sekä ”*Tiedätkö jonkin paikan, jossa käytetään tai jonkun toisen henkilön, joka käyttää runomittaa?*” (kysymys 10) Tiedän muutamia yksityishenkilöitä, jotka ovat luoneet yrityksensä juuri kansanperinteen pohjalle tai sitä apuna käyttäen, joten minua kiinnosti

kovasti, kuinka moni muukin on tuotteistanut ja kaupallistanut osaamisensa ja perintönsä. Tämä teema aiheutti kaikista eniten närää vastaajien keskuudessa, koska moni uskoikin, että magian käytöstä tai opettamisesta ei saisi pyytää rahaa; tietäjien aikaan rahaa ei myöskään pyydetty suoranaisesti, mutta se oli kohteliasta ja vakio käytäntö, että tietäjälle maksettiin edes jotain ⁶⁶. Nykyharjoittajien keskuudessa onkin laajasti levinnyt usko, että ihmisten pitäisi elää ekologisemmin, kunnioittaa maapalloa enemmän ja kaikki kaupallistaminen on pahasta, myös magian kaupallistaminen.⁶⁷ Itse en näe siinä mitään vikaa, että taitoja, joita olet saattanut vuosia harjoitella ja hioa, käytettäisiin toisten auttamiseen ja ohjaamiseen, ja että lopuksi pyydetään käytetyistä tunteista, joita voisi verrata normaaleihin työtunteihin, palkkiota. Se, kuinka paljon palkkion kuuluisi olla, on taas eri asia ja ehkä hieman kulttuuripohjainen. Valitettavasti nyky-yhteiskunta pyörii melkein pelkästään rahan ympärillä, ja jollainhan ne laskut on maksettava, joten ymmärrän nykypäivänä suuremman maksun pyynnin, kuin esimerkiksi 1800-luvulla oli tapana ja hyväksyttävää. En itse koe, että kaupallistaminen tai tuotteistaminen mitenkään vähentäisi uskoa tai poistaisi sen voimaa, mutta jokainen on oikeutettu omiin mielipiteisiin ja näkökantoihin. Sisällytin tämän kysymyksen kyselyyni, koska aihe on nostattanut keskusteluja jo pitkään harjoittajien piireissä, eikä pelkästään Suomessa, vaan ihan maailmanlaajuisesti. Halusin myös itse tutustua ja tietää enemmän henkilöitä tai yrityksiä, jotka ovat tuotteistaneet osaamisensa, niin pyysinkin myös esimerkkejä muista, jotka käyttäisivät kalevalamittaa tai vastaavaa työssään. Vastauksia tuli muutama kappale, joten esittelen osan näistä vastauksista myöhemmin tässä tutkimuksessa.

⁶⁶ Issakainen 2012, 117–118.

⁶⁷ Suljetun Facebook ryhmän keskustelu

4 Kalevala ja kalevalamitta

Tässä luvussa käyn läpi, mikä Kalevala on, kuka sen kirjoitti ja kokosi, eli miten se syntyi. Käsittelen myös mitä kalevalamitta on, mistä se on peräisin ja miten sitä käytetään. On hyvä muistaa, että Kalevala ja kalevalamitta eivät ole samoja asioita, vaan Kalevala on kansalliseepos, joka on kirjoitettu kalevalamittaa käyttämällä, mutta kalevalamittaa käytetään myös muissa teoksissa ja asioissa, kuin Kalevalassa. Kalevalamitta-osiossa avaan myös esimerkin kautta, miten kalevalamitta toimii ja mitä siihen kuuluu.

4.1 Suomalainen mytologia, Kalevala ja sen taustaa

Kalevala on kokoelma kansanrunoja, joka julkaistiin ensimmäisen kerran vuonna 1835. Teos perustuu suulliseen perinteeseen, jota monet tutkijat⁶⁸ keräsivät Suomessa 1700–1800-luvuilla. Nämä keräykset tekivät vahvan pohjan Elias Lönnrotin työlle, joka lopulta kokosi eri runoja ja myyttejä samoihin kansiin, luoden näin eepoksen, jonka tunnemme nimellä Kalevala. Eli voisi sanoa, että Kalevala on teos, jossa on kansanrunoutta sekä Lönnrotin tutkimuksien ja tulkinnan tuloksia.⁶⁹ Folkloristi Jouni Hyvösen mukaan Lönnrot pyrki luomaan Kalevalalla Suomen kansan pakanallisen historian etnohistoriallisen rekonstruktion kansanrunouden avulla.⁷⁰ Lönnrot kuitenkin oli tarkka, ettei soveltanut omia ideologioitaan tai ottanut turhia vapauksia, kun kokosi eeposta, koska osaa runoista piti kuitenkin muokata ja korjata, jotta ne sopisivat paremmin yhtenäiseen eepokseen.⁷¹

Kalevala on kertomus Pohjolan kansasta, sen sankareista, elämästä ja kulttuurista. Luonto on iso osa tarinaa, ja millainen suhde ihmisillä on luontoon ja luonnon vahvuudesta ja tärkeydestä. Kalevalassa on myös runsaasti mytologisia elementtejä, kuten loitsuja sekä jumalia, luomiskertomuksia ja matkoja Tuonelaan ja takaisin. Kalevalan runoissa käsitellään myös suomalaista perinnettä ja kulttuuria erilaisista näkökulmista, millainen luontosuhde suomalaisilla on, perhesiteitä, sankaruutta sekä mitä yhteisö ja yhteisöllisyys Suomen kansalle merkitsi. Kalevalan tunnetuimmat henkilöt ovat muun muassa Väinämöinen, Ilmarinen,

⁶⁸ Mm. Porthan, Lencqvist, Ganander ja Topelius vanhempi.

⁶⁹ Ervast 1992, 16–17.

⁷⁰ Hyvönen 2004, 304.

⁷¹ Apo 2004, 276; Hyvönen 2004, 305.

Lemminkäinen, Louhi ja monet muut, jotka kohtaavat monia seikkailuja, haasteita ja ongelmia matkoillaan.

Kalevala on tunnettu ympäri maailman suomalaisena kansalliseepoksena, ja se on myös yksi tunnetuimmista eepoksista koko maailmassa. Kalevala onkin inspiroinut monia muita kirjailijoita, J. R. R. Tolkienin yksi mainitakseni, sekä monia eri alojen taiteilijoita ympäri maailman⁷². Lönnrot uskoi, että Kalevalasta heijastuisi esi-isiemme muinainen tieto, uskonto ja elintavat niin meille suomalaisille kuin myös ulkomaalaisille lukijoille. Teosofi Pekka Ervast pohti 1900-luvun alussa Kalevalan herättäneen suomalaiset vuosisataisesta unestaan, ja tieto Pohjolassa asuvasta kansasta levisi kyseisen eepoksen avulla ympäri maailman, näin tuoden Suomen maailmankartalle ja muiden kulttuurien tietoon.⁷³

Mutta onko Kalevala eepos vai runokokoelma? Mielestäni se voi olla molempia. Kalevala on monien eri henkilöiden työn tulos, Lönnrot vain keräsi kaiken yhteen ja loi siitä yhtenäisen työn. Monet tutkimukset ovat osoittaneet, että Kalevalassa olevat runot ovat eri aikakausilta kerättyjä, osa pakanallista perää ja osa kristillistä perää. Vaikka vanhan ajan Suomessa uskonto olikin lähempänä animismia ja luonnon palvontaa kuin mitä Kalevala antaa ymmärtää, myös kristillinen perimä on syvällä kansalliseepoksessamme, loitsuissamme sekä kansamme perinteissä.⁷⁴

Lönnrot tuotti elinaikanansa kaksi eri versiota Kalevalasta, Vanhan Kalevalan ja Uuden Kalevalan. Jälkimmäinen versio, eli Uusi Kalevala on se, jonka me tiedämme ja josta meille kerrotaan ja opetetaan koulussa.⁷⁵ Ero näiden kahden teoksen välillä oli loitsujen ja runojen määrässä. Vanhassa Kalevalassa loitsusäkeitä oli 2 100, kun taas Uudessa Kalevalassa oli noin 200–300 säettä enemmän. Lönnrot lisäsi Uuteen Kalevalaan pääasiassa vienalaisten runoja ja loitsuja. Vanhasta Kalevalasta löytyi jo kuitenkin loitsuperinteemme keskeisimmät syntyloitsut, joita Lönnrot piti alun perin historiallisina. Syntyloitsut olivat myös tietäjien pääloitsuja, joita ilman esimerkiksi tauteja ei voinut parantaa. Tietäjät uskoivat, että ellet tiennyt taudin syntyä ja syytä, et sitä voinut myöskään parantaa.⁷⁶ 1800-luvulla myyttien ja

⁷² Leppälahti 2020, 125.

⁷³ Ervast 1992, 13–15.

⁷⁴ Ervast 1922, 41–43.

⁷⁵ Apo 2004, 280–286.

⁷⁶ Piela 2004, 150.

historian raja oli vielä häilyvää. Mutta kuten muissakin maissa, mytologiat ja myytit usein perustuvat oikeaan henkilöön tai tapahtumaan.⁷⁷

Kalevalan merkitys suomalaisille on edelleen sama kuin muutama sata vuotta sitten, kun se koottiin. Vaikka suurin osa Kalevalassa olevista loitsuista pohjautuukin muiden kansojen mytologioihin ja loitsuihin⁷⁸, on eepos keskeinen osa suomalaista kulttuuria, muun muassa korujen, musiikin ja taiteen kautta, sekä osa identiteettiämme suomalaisina. Kalevalan tarinat, teemat ja henkilöt puhuttelevat uusia sukupolvia edelleen ja tulee varmasti puhuttelemaan jatkossakin.

4.2 Kalevalamitta; historiaa ja miten sitä käytetään

Tässä luvussa syvennyn kalevalamitan historiaan ja siihen, miten sitä käytetään sekä tarjoan konkreettisen esimerkin, miten ja mistä kalevalamittainen runo ja loitsu koostuu.

Esimerkkeinä käytän kyselyyni tulleita näytteitä ja puran ne tavu tavulta, selittäen samalla, miten ja mistä runo koostuu, mikä siinä on virheenä tai mikä kohta rikkoo kalevalamitan sääntöjä.

4.2.1 Historiaa ja menneisyyttä

Kalevalamitan alkuperästä on esitetty monia teorioita. Sen alkuperää on epäilty balttilaiseksi tai jopa muinaisgermaanisen mystisen *galdr*-runouden sisareksi, mutta suurin osa näistä teorioista on kaadettu tutkimusten edetessä. Joko ajankohta tai tyyli ovat kumonnet monet epäillyt. Myös mielipiteet kalevalamitan alkuperästä ovat muuttuneet tutkimusten edetessä. Periaatteessa tulkintojen vaihtuvuus on johtunut pääsääntöisesti siitä, minkälaisessa kokonaisuudessa sitä on tutkittu, kenen toimesta, sekä itse kalevalamitan muuttumisesta vuosien varrella ja eri alueilla.⁷⁹ Kalevalamitan syntyä on siis tutkittu laajasti, pääsääntöisesti kansanrunoudentutkimuksen ja uskontotieteen tutkimuksen piireissä sekä kielitieteissä. Vaikka eri tutkijoilla⁸⁰ on monia eri näkemyksiä siitä, koska ja miten kalevalamitta on

⁷⁷ Siikala 2004, 24, 30.

⁷⁸ Hautala 1954, 74.

⁷⁹ Siikala 2012, 32–37.

⁸⁰ Mm. Mikko Korhonen, Pekka Sammallahti, Matti Kuusi ja Pentti Leino.

syntynyt, ovat kaikki yhtä mieltä siitä, että kalevalamitalla on tuhatvuotinen historia ja että se on auttanut muokkaamaan suomen kielen syntyä ja kasvua.⁸¹

Suomalaiset eivät ole siis ainoita, jotka ovat käyttäneet tai käyttävät kalevalamittaa, sillä myös muilla itämerensuomalaisilla alueilla sitä on esiintynyt; karjalaiset, virolaiset, inkeriläiset ja vatjalaiset ovat käyttäneet tai käyttävät edelleen kalevalamittaa.⁸² Kalevalamitta on vaikuttanut kieleemme kehitykseen ja sen säilymiseen edelleen olemassa olevana kielimuotona. Sen avulla olemme säilyttäneet monia vanhoja sanoja, tarinoita sekä ilmaisuja, jotka muuten olisivat saattaneet kadota muisteistamme ajan myötä. Kalevalamitta on siis Suomen kielellinen aarre ja ylpeys, joka rikastutti suomen kieltä, tehden siitä monimuotoisen ja toi siihen syvyyttä. Kalevalamitan voisi sanoa olleen keskeisessä roolissa meidän suomalaisten kulttuurin kehityksessä ja sisällössä, ja sen läsnäolo on edelleen kulttuurissamme vahva. Kalevalamitta on nähty sekä ilmaisuvälineenä, perinteen jatkamisen välineenä, että kulttuurisen muistin mekanismina. En siis näkisi, että kalevalamitta olisi pelkkä runomitta, vaan että se on edelleen osa suomalaista perinnettä ja identiteettiä.

Porthan ja Agricola pitivät kalevalamittaisia runoja myyttisinä. Porthanin teos *De Poësi Fennica* olikin ensimmäinen teos, jossa esiteltiin kirjallisena kalevalainen runolaulu, joka oli kalevalamittaan kirjoitettu. Porthanin julkaisema ensimmäinen teos, *Mythologia Fennica*, keskittyi taas suomalaiseen mytologiaan.⁸³ Porthanin mukaan tärkeässä asemassa oli esittäjien kehonkieli, sukupuoli sekä ruumiillinen kontakti esityksen aikana. Hän näki, että esittäjien kehojen positiolla oli suuri merkitys kalevalaisen runon esityksessä. Miehet lauloivat kaksinlauluina sankarilauluja, joissa kehon liikkeet ja laulutavat olivat tärkeässä osassa esitystä. Läntisessä Suomessa kalevalamittainen laulanta oli miesten perinnettä, kun taas Itä-Suomessa se oli naisten perinnettä.⁸⁴ Sukupuolittuneisuus näkyi myös itse runoissa ja loitsuissa ja niiden esityksissä; metsästykseseen ja metsään liittyvät aiheet olivat miesten alaa, ja kotiin ja huoleen liittyvät aiheet naisten.⁸⁵

⁸¹ Siikala 2012, 33.

⁸² Anttonen V. 2004, 51.

⁸³ Siikala 2004, 24–25.

⁸⁴ Siikala 2012, 94–99, 114.

⁸⁵ Seppä 2020, 270.

4.2.2 Kalevalamitan käyttötaituri

Kalevalamitan peruspiirteitä ovat 2–4 tavuinen alkusointu, kertosäe, kesuura eli säkeen keskellä oleva taitekohta⁸⁶ ja tietenkin nelipolvinen trokee.⁸⁷ Sen pääsääntö on, että runosta löytyy pääpainollinen pitkä tai puolipitkä tavu runojalan nousukohdassa sekä lyhyt tavu laskussa. Ensimmäinen runojalka on kuitenkin poikkeus. Tärkeintä koko kalevalamitan oppimisessa ja hallitsemisessa on sen pääsäännön opettelu ja sisäistäminen. Muut säännöt ovat vain helpotuksia, ja kuten filosofian maisteri Aulis Rintala mainitsee oppaassaan, jos osaat ensimmäisen säännön, eli pääsäännön, osaat käyttää jo melkein täydellisesti kalevalamittaa.⁸⁸ Pääsääntö kuitenkin koskee vain säkeen ensimmäistä tavua. Sivulauseiden käyttö on myös harvinaista muttei ennenkuulumatonta kalevalamitassa, esimerkkeinä *että* ja *vaikka* sanat. Jos sivulause löytyy, on se koko säkeen pituinen.

Lausuttuna kalevalamitta on taas hieman erilainen. Lausuttaessa se muuttuu puolittain daktyyliseksi, eli runojalaksi, joka muodostuu kolmesta tavusta: ensimmäisenä on nousutavu ja seuraavaksi on kaksi laskutavua. Vaikka lausuttuna kalevalamitta muuttuu daktyyliseksi, se ei muuta sitä faktaa, että jokainen kalevalamittainen säe on nelipolvinen trokee.⁸⁹ Tyypillisiä tyylikeinoja ovat erilaiset kerron muodot, ovatpa ne sitten yhden tai monen säkeen sisällä tapahtuvia. Kalevalamitalla on paljon erilaisia sääntöjä, jotka pitäisi oppia, ennen kuin runomittaa voi käyttää kunnolla ja oikeaoppisesti. Hyvä paikka opetella itsenäisesti kalevalamittaa on Kalevalaisen Runokielen Seuran nettisivut, joilta löytyy esimerkiksi KaRuSen trokeemankeli⁹⁰, joka tarkistaa puolestasi, onko kirjoittamasi runo kalevalamittaa, ja mitä virheitä teitä, jos teit.

Mutta ennen kuin kalevalamitan sääntöihin edes perehtyy, täytyy lausujan tietää ja ymmärtää muutamia tärkeitä termejä. Esimerkiksi, mitä tarkoittaa *trokee* eli trokeinen runojalka? Mitä tarkoittaa runojalan *nousu* sekä *lasku*, ja miten löydät ja erotat ne runossa? Mitä merkitsevät *pääpainollinen tavu*, *sivupainollinen tavu* ja *painoton tavu*? Millaisia ovat *tasasäe* ja *murtosäe*? Mitä ovat *lyhyt tavu* sekä *pitkä tavu* runossa? Mitä ovat *diftongi*, *triftogi*,

⁸⁶ Siikala 2012, 69.

⁸⁷ Rintala 1990, 17.

⁸⁸ Rintala 1990, 23.

⁸⁹ Rintala 1990, 17.

⁹⁰ <https://trokeemankeli.fi/>

kesuura ja *viskurilaki*? Myös *tavurajat* on hyvä osata kalevalamitassa. Käydään nämä seuraavaksi nopeasti läpi.

Trokee on kaksitavuinen runojalka, jonka ensimmäinen tavu on nouseva ja toinen laskeva. Yleensä ensimmäinen tavu on tasasäe eli perussäe, jossa sanan ensitavut nousevat, eli missä sanan luonnollinen tavupaino ja runopaino sattuvat samaan kohtaan. Seuraava säe on murtosäe, jossa runojalan nousu ja lasku voivat kuulua vierekkäisiin sanoihin. Murtosäkeelle on myös ominaista, että siinä vähintään yhden sanan ensitavu joutuu runojalan laskuasemaan, eli se joutuu "poljetuksi". Kirjoitetussa tekstissä runon trokeet jaetaan /-merkillä ja tavut -merkillä.⁹¹

Runojalan nousu tarkoittaa runon alkua eli ensitavua.

Runojalan lasku tarkoittaa runon säkeen loppua. Runojalan lasku ei voi olla yksitavuinen sana, eikä siinä saa olla pitkää vokaalia.

Pääpainollinen tavu on tavu, joka äännetään voimakkaimmin normaalissakin puheessa, ja se on aina sanan ensimmäisessä tavussa.

Sivupainollinen tavu on tavu, joka lausutaan ja jotka ääntyvät viereisiä tavuja voimallisemmin. Sivupainollinen tavu on yleensä kolmannessa ja viidennessä tavussa kalevalamitassa.

Painoton tavu on tavu, joka ei ole pääpainollinen tavu tai sivupainollinen tavu. Yleensä nämä ovat konjunktioita tai pronomineja tai esimerkiksi olla-verbin ja kieltoverbin yksitavuisia muotoja. Painottomat tavut ovat toisessa, neljännessä ja kuudennessä tavussa kalevalamitassa.

Tasasäe on säe, jossa ensitavut osuvat runojalan nousuun, eli missä sanan luonnollinen tavupaino ja runopaino ovat samassa kohdassa.

Murtosäe on säe, jossa runojalan nousu ja lasku ovat vierekkäisissä sanoissa.

Lyhyt tavu on tavu, joka loppuu lyhyeen vokaaliin, esimerkkinä *a-lussa*.

Pitkä tavu on tavu, joka päättyy pitkään vokaaliin, esimerkkinä *kii-re*,

Diftongi on tavu, jossa on kaksi peräkkäistä vokaalia, jotka kuuluvat kuitenkin samaan tavuun. Se voi loppua kaikkiin muihin vokaaleihin, paitsi a:han tai ä:hän. Suomen kielestä löytyy 16 yleistä diftongia. Diftongi voi haljeta kahtia, jolloin tavussa käytetään murtomerkkiä, eli heittomerkkiä, esimerkkinä *use'in*.

Triftogi on säe, jossa on kolme vokaalien eri yhtymää, esimerkkinä *Veäite syrjähän vähäisen*
92.

⁹¹ Rintala 1990, 17–30.

⁹² Rintala 1990, 14–64.

Kesuura on säkeensisäinen tauko (katkelma) ja sitä kutsutaan runomitan rytmiseksi tehokeinoksi. Se on siis toisen ja kolmannen trokeesäkeen välissä käytettävä rytmisen tehoste. Kesuura ei voi kuitenkaan sijoittua jakamattomana keskellä sanaa, mutta yhdyssanojen väliin sen voi pistää, ja sen kohdalla on yleensä jonkinlainen välimerkki, useimmiten pilkku, esimerkkinä ”*Tässä kesuura sijoittuu keskelle ensimmäistä säettä, tuoden siihen tauon*”. Kesuuran paikkaa ja sitä, onko runojalassa edes kesuuraa, kannattaa kuitenkin vaihdella runon aikana, koska jos kesuura on aina samassa kohdassa joka tavussa, muuttuu runojalka monotoniseksi.⁹³

Viskurilaki on nimestään huolimatta oikeastaan pelkkä suositus: säkeessä raskaampi tavu, muita pitempi sana, pyrkii sijoittumaan, eli "viskautumaan", mieluummin säkeen loppuun kuin säkeen alkuun.

Tavuraja on tavutusmuoto, joka on konsonantti-vokaali yhdistelmän edellä sekä sellaisten vokaalien välillä, joista ei muodostu diftongia.

1. Lyhyttä sanan ensitavua (pääpainollista tavua) ei esiinny runojalan nousussa (alusssa) eikä pitkää ensitavua (pääpainollista tavua) runojalan laskussa (lopussa). Tämä sääntö ei kuitenkaan koske ensimmäistä runojalkaa (ks. sääntö 2).
2. Ensimmäinen runojalka voi koostua kuitenkin vapaasti 2–4 tavusta.
3. Säkeen lopussa ei ole yksitavuista sanaa.
4. Säkeen viimeisessä tavussa ei ole pitkää vokaalia.

4.2.3 Kalevalamitta osiin – mitä se pitää sisällään?

*Oi kallis sukuni kunta,
menneet työ esi-isäni,
lähteneet esiemoni,
kuulkaa minnuu jälkeläistä.
Miehän muistan teitä aina,
kunniaksenne tuon annit,
varjelkaahan ain'kun voitte,
auttakaahan nyt kun pyydän.*⁹⁴

⁹³ <https://tieteentermipankki.fi/wiki/Kirjallisuudentutkimus:kesuura>

⁹⁴ Webropol-kysely, kysymys 14, vastaus 3.

Seuraavaksi puran osiin yllä olevan loitsun, jonka yksi kyselyyn vastaaja luovutti minulle tätä tutkimusta varten. Tämä loitsu on kahdeksan rivinen, kalevalamittainen loitsuruno, jossa on 38 % murtosäkeitä, joten se on oikeaoppisesti koottu. Kalevalamitassa ei voi käyttää pelkkää trokeemittaa, tai lausunnasta tulee liian hakkaava, kuten Rintala toteaa.⁹⁵

1. Oi kal/lis su/ku-ni / kun-ta
2. men-neet / työ e/si-i/sä-ni
3. läh-te/neet e/si-e/mo-ni
4. kuul-kaa / min-nuu / jäl-ke/läis-tä.
5. Mie-hän / muis-tan / tei-tä / ai-na
6. kun-ni/ak-sen/ne tuon / an-nit
7. var-jel/kaa-han / ain-kun / voit-te
8. aut-ta/kaa-han / nyt kun / pyy-dän.

Ensimmäinen säe on muodossa 1232, eli yksitavuinen, kaksitavuinen, kolmetavuinen ja kaksitavuinen. Tämä on normaali kalevalamittainen säe, jossa ensitavu on yksitavuinen, **Oi**, jonka perään tulee heti kaksitavu, **kal-lis**. Tämä muoto on aika yleinen aloitus säe kalevalamitassa.

Toinen säe on muodossa 215, eli kaksitavuinen, yksitavuinen ja viisitavuinen.

Kolmannessa säkeessä on diftongi. Sanassa esiemoni diftongi löytyy kohdasta e/si-e/mo-ni, eli ie vokaalipari.

Neljäs säe on yksi kalevalamitan yleisimpiä säkeitä, eli muoto 224. Tätä säemuotoa kutsutaan takovaksi trokeesäkeeksi.

Viides säe on toinen kalevalamitan yleisimmistä säkeistä, eli muodossa 2222. Tämä säemuoto on myös takova trokeesäe. Normaalisti kahta takovaa säettä ei ole peräkkäin, mutta poikkeuksia on aina.

Kuudes säe on muodossa 512, ja tätä kutsutaan viisitavuiseksi säkeen aluksi. Rintala mainitsee teoksessaan, ettei ole itse törmännyt tähän muotoon ja että muoto 512 olisi viskurilain vastainen⁹⁶. KaRuSen trokeemankeli kuitenkin hyväksyi oikeaoppiseksi tämän.

Säe seitsemän on hieman erikoisempi, ja se onkin kalevalamitan toinen harvinaisuus. Se on epätyypillinen runojalka, mutta ei kuitenkaan riko viskurilakia. Vaikka tässä säkeessä on tavu

⁹⁵ Rintala 1990, 27.

⁹⁶ Rintala 1990, 38.

halkaistu kahtia murtomerkillä, se ei kuitenkaan ole diftongi, koska halkaisu ei ole kahden vokaalin välissä.

Ja viimein säe kahdeksan on 4112, ja siinä on keskellä kaksi yksitavuista tavua, **nyt kun**.

4.2.4 Runolaulantaa

Kalevalamittaisia runoja on luettu, laulettu, loitsuttu ja esitetty kuorolaulantoina riiteissä jo vuosisatoja.⁹⁷ Runon sisältö ja esitystapa siis määritti, mihin kategoriaan kyseinen esitys kuului; oliko se loitsu, sananlasku vai runolaulu. Kalevalamitta luo runoihin ja lauluihin erityisen rytmisen ja kaihomielisen tunnelman, ja se sopii erinomaisesti kertomaan tarinoita ja kuvailemaan luontoa. Folkloristi Pertti Anttosen mukaan kalevalamitta kuuluu etnopoetiikan varjon alle, jossa suullisen esityksen kirjallinen versio pitää jakaa säkeistöiksi. Vaikka kalevalamitta saattaa kuulostaa esityksen aikana olevan vain yksi pötkö tekstiä, on siinä usein kuitenkin rakenteinen, joskus jopa hierarkkinen järjestys, missä lauseet ja soinnut ovat. Ja näinhän Kalevalassa olevat laulut, runot ja loitsut ovatkin jaettu, lausunnan mukaan eri riveille.⁹⁸ Kalevalamittainen laulu on myös yhden ihmisen, joskus kahden, luoma teos. Harvemmin esityksen aikana käytettiin minkäänlaista soitinta. Loitsimisen aikana noitarumpua saatettiin käyttää, mutta sekin oli harvinaista. Tätä pelkän ihmisäänen tuottamaa teosta ei välttämättä nykyihmiset ymmärrä ja arvosta, koska nykymusiikissa taustalla pauhaa soittimet ja teknisesti luodut äänet.⁹⁹

⁹⁷ Siikala 2012, 304.

⁹⁸ Anttonen P. 2004, 377–378.

⁹⁹ Laitinen 2004, 158.

5 Menneisyyden havinaa ja nykyisyyden kahinaa

Tässä luvussa käsittelen suomalaisten loitsujen alkuperää, minkälaista loitsuperinne oli 1400-luvulta 1900-luvun alkuun sekä kuka tai ketkä käyttivät loitsuja yhteisöissä. Kurkistan myös 1800-luvun suomalaiseen arkeen, jossa kalevalamittaa käytettiin arkiaskareissa, ja siihen, miten loitsuja on kategorisoitu sekä pohdin hieman tutkijoiden näkökulmaa tällä tutkimuskentällä. Lukukokonaisuuden toisessa pääluvussa käsittelen omaa aineistoani teema-analyysin avulla, eli sitä, miten kalevalamittaa käytetään nykypäivänä.

5.1 Suomalaiset loitsut ja loitsuperinne ennen – kalevalamittaa vai jotain muuta?

Suomalaisten loitsujen alkuperä on tutkijoiden mukaan germaaninen tai slaavilainen, ja ne ovat noudattaneet kalevalamittaa tai vastaavaa menetelmää pääsääntöisesti alusta alkaen. Nykyään puhutaan itämerensuomalaisten mytologiasta ja loitsuperinteestä.¹⁰⁰ Tutkittujen loitsujen sisältöihin on kuitenkin selvästi vaikuttanut keskiaikainen, eurooppalainen kristillinen kulttuuri, mutta vaikutteita voi nähdä myös ulkoeurooppalaisista esikristillisistä uskomuksista ja kulttuureista.¹⁰¹ Siitä tutkijat ovat yksimielisiä, että mytologia, myytit ja jumalhahmot ovat olleet ja ovat edelleen keskeisiä teemoja suomalaisessa loitsuperinteessä. Luonto ja jumaluudet tai korkeammat voimat ovat aina olleet osana loitsuja ja loitsuperinteitä, kulttuurista huolimatta, ja näin on myös suomalaisten loitsujen laita. Ennen Agricolan jumalainluetteloakin ihmiset palvoivat, uhrasivat ja juhlistivat korkeampia voimia sekä luonnon henkiä, käyttäen ehkäpä muita nimiä kuin mitä nykyään tiedetään ja tunnetaan.

Vanhoja loitsuja tutkittaessa on myös huomattu, kuinka kulttuurien ja uskomusten uudistuessa myös loitsut ovat ottaneet uusia muotoja ja elementtejä. Loitsut ovat muokkautuneet senhetkisiin normeihin ja yhteiskunnallisiin konteksteihin sekä maailmankuviin sopiviksi.¹⁰² Tämä myös vaikeuttaa tutkijoiden analyysija loitsuista tietystä määrin, koska muutos saattaa olla niin suuri, että asiasta tietämättömät eivät välttämättä ymmärrä loitsujen alkuperäistä yhteyttä, ellei sitä olla erikseen mainittu. Eli tutkija saattaa tarkastella kahta alkuperäisesti

¹⁰⁰ Siikala 1992, 66; 2012, 14–16.

¹⁰¹ Ilomäki 2014, 20.

¹⁰² Siikala 2012, 20.

samaa loitsua eri loitsuina, sitä edes tiedostamatta. Myös sukupolvien yli liikkuneet loitsut voivat muokkautua joka kertomiskerralla niin erilaiseksi, ettei loitsujen samaa alkuperää välttämättä huomata ja niitä osata enää yhdistää toisiinsa.¹⁰³ Alkuperäiset suomalaiset, kalevalamittaan lausutut loitsut ovat voineet olla jopa 100–200 säkeistöä pitkiä, jossa oli monia eri osuuksia, käytänteitä ja tempoja. Loitsun muoto vaihteli tilanteen mukaan. Se oli joko rukous, syntyloitsu, kertomusloitsu tai vainajien nostattaminen. Tietäjä, joka siihen aikaan luki loitsuja, saattoi valmistautua loitsimiseen etukäteen keräämällä esimerkiksi tarvittavia tarvikkeita, virittäytyen omaan väkeensä ja voimaansa, ja lopulta oman lovensa nostatuksen. Loveen lankeaminen tai sen nostatus on tarkoittanut juuri transsiin lankeamista, joka voidaan jäljittää shamanismiin ja shamanistiseen loitsimiseen. Tietäjän päätyminen transsiin tai kuten Virtanen muotoili, joutuminen ”vimmoihin”, merkitsi loitsun alkamista. Loitsu yleensä lopetettiin manaukseen tai karkotukseen ja joskus jopa uhraukseen. Uhrin eivät kuitenkaan olleet veriuhreja, kuten usein luullaan, vaan ruoka- tai esineuhreja.¹⁰⁴

Ensimmäisiä ”virallisia” loitsuja ja taikoja on kirjattu tuomiokirjoihin Suomessa vasta noitavainojen aikaan 1600-luvulla, mutta sitä, olivatko ne kalevalamittaan kirjoitettuja vai, ei tiedetä. Yleensä tuomikirjoihin kirjatut loitsut ovat joko lyhennelmiä pidemmistä loitsuista tai kirjurin toimesta kirjattuja todistusaineistoja, ja voivat näin olleen olla epäselviä tai puutteellisia. Vuosisatojen saatossa suomalaisista loitsuista ja loitsuperinteestä on kuitenkin kirjoitettu monia väitöskirjoja, joista ensimmäinen tunnettu työ oli vuonna 1733 Gabriel Maxeniuksen julkaisema latinankielinen väitöskirja *De effectibus fascino-naturalibus*, (Runoloitsujen vaikutuksista), joka käsitteli suomalaisia loitsuja, joita hän keräsi ollessaan vuonna 1730 Kuopion kirkkoherran kotiopettajana.¹⁰⁵ Kuitenkin muinaisuskontomme loitsututkimuksen pohjan meille rakensi Henrik Gabriel Porthan 1700-luvun puolivälissä väitöskirjallaan *De poësi Fennica*¹⁰⁶. Myös Porthanin oppilaan Erik Lencqvistin latinaksi julkaistu väitöskirja *De superstitione veterum fennorum theoretica et practica*¹⁰⁷ on tunnettu taikuuden ja loitsujen tutkijoiden keskuudessa, ja jotkut viittaavatkin tähän työhön Porthanin tekemänä työnä.¹⁰⁸ Vaikka suurin osa tutkijoista viittaa loitsuihin ja magiaan ”huuhaana” ja varsinkin Lencqvistiä siteeraten ”mielettöminä, naurettavina, lapsellisina, typerinä houreina ja

¹⁰³ Siikala 2012, 20.

¹⁰⁴ Virtanen 2021, 247–248.

¹⁰⁵ Hautala 1954, 57–58.

¹⁰⁶ Suom. Suomalaisesta runoudesta.

¹⁰⁷ Suom. Vanhojen suomalaisten teoreettisesta ja käytännöllisestä taikauskosta.

¹⁰⁸ Krohn 1915/2008, 5.

hullutuksina”, on loitsuperinteen ja varsinkin kalevalamittaisen runouden ja loitsurunouden tutkimisella ollut keskeinen sija kulttuurimme luomisessa.¹⁰⁹ Moni tutkija käyttääkin juuri Porthanin tutkimuksia omien loitsurunouden, taikuuden tai kansanperinteen tutkimuksiensa pohjana.

Mikael Agricola kirjoitti ja julkaisi suomalaisen jumalainluettelon suomentamassaan Raamatun psalmitteoksen esipuheessaan 1500-luvulla. Vaikka tutkijat ovat päätyneet siihen, että Agricola on kyseisien jumaluuksien nimet ottanut vaikutteina muista uskonnoista, en epäile, etteikö siinä ole jonkinlaista pohjaa suomalaisessa kansanperinteessä ja kansanuskossa jo olemassa olevista nimistä ja hahmoista. Ennen luku- ja kirjoitustaidon yleistymistä kaikki tieto kulki suullisena perinteenä ja muistitietona, joten on hyvin mahdollista, että Suomessa palvottiin ja rukoiltiin Agricolan luettelossa olevia jumaluuksia jo ennen listan julkaisemista. Sama pätee itse Kalevalaan ja sen henkilöihin ja hahmoihin. Kuten saduista on sanottu, ne perustuvat usein tositapahtumiin, ja uskon, että näin on myös Agricolan jumalainluettelon ja Kalevalan henkilöiden kanssa. Monet tutkijat ovatkin löytäneet yhtäläisyyksiä suomalaisen mytologian hahmojen ja loitsujen sekä muiden kulttuurien hahmojen ja loitsujen väliltä.¹¹⁰ Tämän pystyisi selittämään muuttoliikkeellä; M. A. Castrénin ja monien muiden tutkijoiden mukaan Suomen kansa on lähtöisin Länsi-Euroopan ja Uralin välimaastosta, näin selittäen kansamme rikkaan, runsaan ja monimuotoisen loitsuperinteen.¹¹¹

5.1.1 Arkielämän keskusteluja pirun kanssa

Tutkimukset osoittavat, että 1400-luvulla loitsut ja taitat olivat osa arkielämää. Sanamagia parantamisen yhteydessä oli hyväksyttävää, mutta 1500-luvun puolella papisto ryhtyi osoittamaan huoltaan rahvaan magiatietämisestä, kutsuen loitsuja ”pirun lausumiksi”. Tutkijat epäilevät, että papisto koki kilpailevansa ”pyhydestä” tavallisen kansan kanssa, ja näin ollen kielsi loitsut ja rupesi kutsumaan magiaa pirun keksinnöksi.¹¹² Kirkko yritti pitää tavallista kansaa rautaisessa otteessaan ja kielsi kaiken vanhan ja ”pakanallisen”, joka saattaisi haastaa kirkon voimaa. Mutta sekä oppineisto että rahvas eivät kuitenkaan nähneet tuonpuoleista, joka yhdistettiin magiaan ja loitsuihin, mitenkään yliluonnollisena asiana vielä edes 1800-luvulla,

¹⁰⁹ Hautala 1954, 74.

¹¹⁰ Ilomäki 2014, 22.

¹¹¹ Castrén 2016, 81–82.

¹¹² Ilomäki 2014, 25.

vaan heille tuonpuoleisen ja tämän maailman raja oli hämärä.¹¹³ Vainajakulttuuri on ollut iso ja tärkeä osa arkielämää vuosisatoja, ellei tuhansiakin, ja tietenkin osa loitsuperinnettä, joten loitsut ja taikuus olivat edelleen normaali osa arkielämää, vaikka papisto sitä yrittikin kitkeä raivokkaasti pois. Ihmiset olivat kuitenkin luovia, ja mukauttivat loitsut ja uskomukset kirkon toiveisiin.

Kristinuskon saapuessa Suomeen pakanakulttuuria ruvettiin kitkemään toden teolla pois. Noitavainot riehuivat ympäri Eurooppaa sekä Yhdysvaltoja, ja valitettavasti Suomi ei välttynyt tältä vainolta. Suurin osa 1500–1700-luvun ylös kirjatuihin loitsuista, joissa oli myös monia kalevalamittaan kirjoitettuja loitsuja, löytyy tuomikirjoista, joihin ne oli merkitty ”paholaisen työnä.”¹¹⁴ Vaikka kristinuskon saapumisen myötä suomalaiset mukautuivat uuteen uskoon ja loitsuissa esiintyvien jumaluuksien nimet korvattiin kristillisillä henkilöillä ja nimillä, näki papisto tämän ”jumalanpilkkana” ja kielsi loitsimisen. Loppupelissä loitsuissa olevilla nimillä ei ole niinkään merkitystä, vaan sen tarkoituksella ja loitsijan tahdonvoimalla on.¹¹⁵ Vaikka papisto kovasti yritti kitkeä kansan pakanallisia tapoja pois, muovautuivat tavat uudennlaisiksi kansan keskuudessa. Loitsinta oli edelleen jokapäiväistä, mutta koska se oli ankarasti kiellettyä, sitä harjoitettiin salassa. Uskottiin, että kiinnijäämisestä loitsu menetti voimansa, useimmiten siitä sai myös virkavallan niskaansa ja pahimmassa tapauksessa joutui polttoroviolle. Suomessa 1500–1600-luvulla osa noituudesta syytetyistä ja tuomituista olikin juuri kotitaikuuden harjoittajia. Ilmiantajat olivat yleensä kateellisia naapureita ja kylänmiehiä, jotka halusivat henkilökohtaista valtaa, tai pienyhteisöjen jäseniä, jotka pelkäsivät kirkon valtaa.¹¹⁶ Useimmiten ilmiantaja oli siis uhrin tuttu, ja kyse oli kateudesta tai muuten vain pahasta tahdosta. Selitys, miksi noitia luultiin ja ajateltiin olevan vain naisia, pohjautuu siihen, että karjaitaikuus oli naisten alaa, ja se oli yleisin syy tuomiokirjoissa.¹¹⁷

Isoin väärinymmärrys noitavainoista yleensäkin, jopa myös Suomessa, on se, että suurin osa noituudesta syytetyistä olisi juuri naisia. Euroopassa ja varsinkin Suomessa miesten osuus noitavainosyytetyistä oli kuitenkin suurempi kuin naisten. Tämä selittyy sillä, että suurin osa tunnetuista tietäjistä oli miehiä. Tietäjäkulttuuri on Nenosen mukaan ollut olemassa jo

¹¹³ Ilomäki 2014, 22.

¹¹⁴ Hautala 1954, 30; Siikala 2012, 29.

¹¹⁵ Ilomäki 2014, 33.

¹¹⁶ Siikala 1992, 68.

¹¹⁷ Virtanen 2021, 251–252.

ennen noitavainojen aikaa ¹¹⁸. Arviolta noin 1100 suomalaista sai syytöksen noituudesta tai taikuuden harjoittamisesta noitavainojen aikana. Näistä syytöksistä suurin osa tapahtui kuitenkin jo 1500–1600-luvuilla, ja pääsääntöisesti Varsinais-Suomessa, Ala-Satakunnassa ja Pohjanmaalla. ¹¹⁹ Nenonen viittaa juuri tähän ajanjaksoon ”Euroopan massakulttuurina”, koska tällä ajanjaksolla noitavainot riehuivat eniten koko Euroopassa. ¹²⁰ Vaikka Suomi oli myös maailmalla tunnettu lappalaisista noidista, eli shamaaneista, itse Lapissa noitaoikeudenkäyntejä oli todella vähän. Lappalaisten noitien, eli shamaanien, yleisin noitumisväline oli noitarumpu ¹²¹, joka soi edelleen nykyajan pakanapiireissä.

1600-luvulla, kun tietäjiä ruvettiin vainoamaan, syytettiin heitäkin vahingoittavan taikuuden harjoittamisesta; tietäjä nimittäin saattoi pystyä rankaisemaan varkaita ja valehtelijoita loitsuillaan. ¹²² Tällä aikakaudella syntyi ainakin tietäjien keskuudessa tunnettu loitsujen esitystapa, mumisten tai papattaen loitsiminen. Monet audiomuodossa olevat loitsunäytteet ovat juuri muminaa tai papattamista, tai epäselvien sanojen käyttöä. Tällöin loitsiminen tehtiin periaatteessa ”hiljaisesti”; mumina vain auttoi loitsijaa nostattamaan voimaansa. Tämä on peräisin juuri ajalta, jolloin roviotuomio oli erittäin mahdollinen, jos jäit kiinni loitsimisesta.

5.1.2 Kalevalamitan maailmaa

Kirkon kitkemisyrytyksistä huolimatta 1800-luvulla kalevalamitan käyttö oli edelleen monissa arkisissa askareissa läsnä. Kalevalamitta opittiin jo pienenä isovanhemmilta, vanhemmilta tai sisaruksilta, useimmiten auditiivisesti, koska lukutaito ei ollut vielä siihen aikaan korkea tai taattu taito. Usein arkisia sanontoja ja loruja, jotka olivat juuri kalevalamitassa, ei edes nähty loitsuina tai taikoina, vaikka ne niitä olivat. Kalevalamitta nähtiin osana arkielämää ja perustaitoja, joka kaikkien pitäisi osata. ¹²³ Loitsut olivat myös osa arkipäivän askareita. Niitä luettiin ruuanlaiton yhteydessä, syöpäläisten häätämiseen, metsästysonnen takaamiseen, eläinten turvalliseen ulkoiluttamiseen ja kotiinpaluuseen sekä tietysti pahan torjumiseen ja huonon onnen karkottamiseen. Itä-Suomen loitsut olivat pääsääntöisesti kalevalamittaa, ja

¹¹⁸ Nenonen 1992, 54.

¹¹⁹ Nenonen 1992, 36–37, 51.

¹²⁰ Nenonen 1992, 38.

¹²¹ Nenonen 1992, 52–53.

¹²² Siikala 1992, 72.

¹²³ Issakainen 2012, 57.

niissä ei ollut kristillisiä viitteitä, kun taas Länsi-Suomen loitsuissa oli pääosin viittauksia ja aineistoa kristinuskosta. Idän loitsut sisälsivät kuitenkin paljon kristillisiä nimiä, mutta suoranaisia viittauksia Raamattuun niistä ei löytynyt.¹²⁴ Kansanrunotutkimuksen professori Jouko Hautala uskoo idän loitsujen monimuotoisuuden johtuneen idän monista muuttoliikkeistä.¹²⁵ Myös kristinuskon vahvistuessa vanhat pakanalliset jumaluuksien nimet vaihtuivat kristillisiin jumaliin ja pyhimyksiin; tämä nähtiin tapana mukautua kirkon tahtoon, mutta kuitenkin mahdollisuutena jatkaa oman uskomuksen ja uskonharjoituksen toimintaa.¹²⁶ Loppujen lopuksi loitsuissa olevat nimet ja jumaluudet eivät olleet loitsuvoiman takana, vaan loitsijan tahto ja väki.

Kalevalamittaisten loitsujen sisältämät hahmot ja sisällöt kuvastivat esittäjänsä ajatusmaailmaa. Myös asuinpaikka ja kyläyhteisön arvot saattoivat heijastua loitsujen sisältöihin ja esimerkiksi sanavalintoihin. Loitsuissa esiintyvien hahmojen nimet olivat loitsijakohtaisia, ja näissä näkyi myös maantieteellisiä eroja.¹²⁷ Loitsut, runot ja taiat kulkivat ihmiseltä toiselle pääsääntöisesti suullisena perinteenä, ja tämä aiheutti sen, että jokainen lausumiskerta saattoi olla hieman erilainen. Myös loitsun tarkoitusperä saattoi muuttaa loitsun muotoa, oli se sitten yksi sana tai jopa kokonainen säe.

5.1.3 Tietäjä – joka paikan höylä

Vaikka arkimagiaa osasi melkein kaikki, oli vaikeiden ja työläiden loitsujen esittäjinä tietäjät. Siikalan mukaan loitsun esittäjäksi kävi kuka tahansa, mutta hän tähdensi myöhemmin, että tämäkin päti vain tiettyihin loitsuihin, kuten arkisiin metsästys- ja maanviljelyloitsuihin. Pahan silmän ja kirousten poistamiseen ja takaisinlähettämiseen tarvittiin aina tietäjän apua, samoin sairauksien poistamiseen.¹²⁸ Vielä 1800-luvulla melkein jokaisesta pienestä kylästä löytyi tietäjä. Tietäjät toimivat lääkäreinä, kättilöinä sekä jonkin asteisena lainvoimana, etsien ja tuoden julki varkaita ja ilki tekijöitä. Useimmiten tietäjä toimi yksin, mutta tietäjä saattoi ottaa itselleen oppipojan jatkaakseen perintöään. Yleensä oppipoika oli sukulainen tai läheinen tuttava, jolla nähtiin olevan tietäjän lahja¹²⁹, mutta tunnettujen tietäjien luo saattoi

¹²⁴ Ilomäki 2014, 35.

¹²⁵ Hautala 1954, 23–24.

¹²⁶ Ilomäki 2014, 33.

¹²⁷ Siikala 2012, 15–16.

¹²⁸ Siikala 1992, 68.

¹²⁹ Porthan 1983, 90.

kaukaakin matkata oppipoikakokelas. Oppipoika oppi auditiivisesti tietäjän loitsuja, mutta joskus hän saattoi saada loitsuja myös kirjallisena. Pitkän ja vanhan perinteen mukaan loitsija menettäisi loitsun tehovoiman, kun se luovutetaan eteenpäin toiselle, joten suoraan loitsun luovuttaminen toiselle oli harvinaista. Loitsun luovuttaminen perustui sanan voiman periaatteeseen ja perinteeseen, jonka mukaan toiselle suosiolla luovutettu sana ei toimi luovuttajalla enää. Joten kun tietäjä luovutti loitsujansa, esimerkiksi juuri oppipojalleen, ei hän itse niitä voinut enää käyttää.¹³⁰

5.1.4 Syntyjen sanat ja tunteminen

Ilomäki on tutkimuksissaan löytänyt selviä suuntauksia kalevalamittaisten loitsujen väliltä. Hän erottelee loitsut itäiseen ja läntiseen traditioon. Idän loitsuissa loitsut ovat monipolvisia lukuja, jotka ovat pääsääntöisesti kalevalamittaisia ja temaattisia, kun taas läntiset ovat lyhyitä, joskus vain jopa lauseen mittaisia ja niukkasanaisia. Idän loitsut sisältävät myös paljon kristillisiä nimiä ja hahmoja, ja puolestaan viittauksia itse Raamattuun ei ole juuri ollenkaan. Läntisissä loitsuissa on selviä keskiaikaisia katolilaisia mielikuvia, viittauksia Raamattuun sekä sen henkilöihin ja hahmoihin. Ilomäen mukaan idän loitsut ovat myös moninaisempia, joka saattaa selittyä monien muuttoliikkeiden ansiota. Monia läntisiä loitsuja on myös myöhemmin sovitettu itäiseen kalevalamittaan.¹³¹

Kalevalamittaista runoutta on luokiteltu monien eri tutkijoiden toimesta. Itse pidän Matti Kuusen jaottelusta sen yksinkertaisuuden ja selkeyden takia. Kuusi jaottelee runot kategorioihin, joista on helppo etsiä juuri tietynlaisia tai tyyllisiä runoja. Mutta vaikka jaottelu olisi kuinka selkeää tahansa, saattaa tietyn loitsun tai tietynlaisen loitsun etsiminen osoittautua vaikeaksi. Kun Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran arkistoa on koottu, jossa suurin osa kerätyistä loitsuista sijaitsevat, ei selvää arkistointimetodia ole ollut. Myöhemmin arkisto on luonut kortistomenetelmän, jolla tutkijat ja yksityishenkilöt löytäisivät helpommin ja tarkemmin aineistoja. Kortisto on laaja, ja se on aakkostettu aineistokokonaisuuden tai sen muodostajan nimen mukaan. Kortistoissa on käytössä myös teemoittelu. Sama kortti voi neuvoa eri puolille arkistoa, hieman eri aiheiden pariin. Kun olin itse arkistossa etsimässä sääloitsuja, törmäsin ilmiöön, missä joitain loitsuja ei voitu tai ei ollut kategorisoitu yhteen

¹³⁰ Siikala 1992, 68.

¹³¹ Ilomäki 2014, 35; Hautala 1954, 23–24.

tiettyyn kategoriaan, vaan se saattoi olla kahdessa tai jopa kolmessa eri kategoriassa. Tämä on toisaalta ymmärrettävää, koska yksi loitsu saattoi kuulua moneen eri kategoriaan, mutta tutkijasta, joka vasta tutustuu alaan ja aiheeseen, se saattaa tuntua hieman problemaattiselta, jos ei tunne yhtään loitsuhistoriaa tai sen alaa ja kategorioita. Tutkija voisi käyttää pohjanaan esimerkiksi Matti Kuusen jaottelua, kuten esimerkiksi Siikala käyttää työssään¹³². Kuusi jaottelee kalevalaiset runot seitsemään alaryhmään, jotka ovat seuraavat:

1. Myyttinen runous (kosmologiset teot esimerkiksi maailman luominen jne.)
2. Maaginen ja shamaanirunous (johon loitsut juuri kuuluvat)
3. Seikkailurunous (vaimonhakumatkat, ryöstöretket jne.)
4. Fantasiarunot (merenneidot ja muut mytologiaolennot)
5. Kristilliset legendat
6. Balladit, kertovat runot sekä epiikka
7. Historiallinen sotarunous

Oma tutkimukseni aihe kuuluisi siis alaryhmään numero kaksi. Porthan taas jaottelee esimerkiksi vielä loitsut eri termein, koska hänestä loitsuja ei laulettu, kuten kalevalaisia runoja yleensä laulettiin, vaan loitsuja luettiin. Eli Porthanista ne eivät olleet runoja, kuten muut tutkijat loitsuja kutsuivat, vaan ne olivat lukuja tai sanoja. Joitain loitsuja Porthan kutsui myös synnyiksi, ja nämä olivat yleensä jonkin taudin aiheuttajan syntykertomuksia, joiden osaamisella yritettiin hallita kyseistä ”demonia” ja alistaa se tahtoonsa. Esimerkiksi jos tietäjä osasi Raudan syndyn (synnyn) sanat, pystyi hän parantamaan raudan aiheuttamat haavat, koska syntyloitsun osaamisella tietäjä pystyi hallitsemaan kyseistä elementtiä ja näin ollen poistamaan raudan tekemät vauriot ja jopa seisauttamaan verenvuotoja¹³³. Syntyloitsuun tarvittiin aina tietäjä, koska ne yleensä vaativat kyseisen elementin otettavaksi mukaan rituaaliin, ja tähän ei tavallisella kansalaisella ollut tarpeeksi väkeä ja sanan voimaa.

5.1.5 Tutkijan näkökulmaa

Koska loitsut olivat tapauskohtaisia, saattoi tietäjä lisätä loitsuun jotain tai jättää jotain pois riippuen tapauksista. Siksi ulkopuolisen voi olla hankalaa tulkita loitsua ja sen kunnollista

¹³² Siikala 2019, 55.

¹³³ Porthan 1983, 89–92.

merkitystä. Tietäjä harvoin käytti tismalleen samaa loitsua uudestaan, ja eri loitsijoilla saattoi olla pohjana samoja loitsuja, mutta esittäessään ne olivat melkein aina erilaisia. Näin olleen loitsujen jälkikäteen tulkinta ei anna täydellistä kuvaa loitsuista ja niiden perinteistä, koska loitsun kirjaaja ei ehkä ole ymmärtänyt kysyä loitsun perimmäistä tarkoitusta. Loitsujen kertomisen hetkellä tietäjä on myös voinut jättää jotain kertomatta, koska sanan voiman menettäminen oli vahvasti uskomuksissa läsnä ja se on iskostunut suomalaiseen loitsuperinteeseen syvästi.

5.2 Nykyajan loitsut ja loitsuperinne – yhteys vanhaan henkiseen perintöön

Jaoin kyselyni moneen eri yksityiseen ja/tai salaiseen Facebook-ryhmään, jonka jäsenenä oli noitia, shamaaneja, luonnonuskovaisia, satanisteja ja kaikkea siltä väliltä; ryhmiin, joissa myös olen itse jäsenenä. Eli kysely jaettiin pääsääntöisesti noita-aiheisiin ryhmiin, mutta sitä jaettiin myös muutamassa Kalevala-aiheisessa ryhmässä ¹³⁴, joissa taas en ole itse jäsenenä. Uskoin kuitenkin löytyväni myös näistä ryhmistä vastaajia kyselyyni, koska arkimagia on kuitenkin selvä osa Kalevalaa ja sen aiheita. Vaikka kyselyni otsikossa mainittiin termi loitsuperinne, osa vastaajista eivät pitäneet siitä, että oletin heidän tekevän loitsuja, saati että oletin heidän käyttävän juuri kalevalamittaa loitsuissa. Samoin ”viivavastaukset” loitsujen kyselykohdassa olivat hyviä indikaattoreita; jos et loitsuja tee, et oletettavasti vastaa kohtaan, missä kysytään loitsuesimerkkejä. Miksi sitten vastata kyselyyn, minkä aihe ei edes kosketa sinua? Mielenkiinto, uteliaisuus ja halu auttaa, ovat varteenotettavia vaihtoehtoja. Myös yhteyden etsiminen vanhaan perintöön, omaan perintöön, on saattanut houkuttaa ihmisiä vastaamaan. Ja olenkin heille kiitollinen, koska ilman heitä, en varmasti olisi päätenyt samoihin tuloksiin, mihin tämän aineiston kanssa päädyin. En myöskään olisi huomannut virheitäni kyselyn suhteen, joko tulevaisuuden itseäni ajatellen tai jotain toista tutkijaa varten, jota samainen aihe kiinnostaa. Kaikki vastaukset olivat mielestäni valideja ja toivat oman arvonsa tutkimukselleni.

¹³⁴ Esim. Kalevalaiset Naiset ja Pielisen Tietäjäkeskus.

5.2.1 ”Vapaamielinen, luonnonmukainen”

Alun alkaen odotin suurimman osan vastaajista olevan naisiksi identifioituja, enkä ollut väärässä; 72,9 % vastaajista ilmoitti identifioituvan naiseksi, miehiä oli 20,3 %, muita (tarkoitin tässä muunsukupuolisia tai non-binary-henkilöitä) oli 5,1 % ja 1,7 % ei halunnut vastata kysymykseen ollenkaan. Oletan, koska vaihtoehdot olivat 1) nainen, 2) mies, 3) muu ja 4) en halua vastata, osa kohdan 4 valinneista kokivat, ettei heidän sukupuoltaan otettu vakavissaan, vaikka tarkoitukseni lisätä kohta ”3) Muu” tarkoitin juuri muunsukupuolisia ja non-binary henkilöitä. Tämä laatimani vaihtoehtovalinta tipahtaa myös sille listalle, johon olen koonnut ajatuksia siitä, mitä olisin kyselyssäni tehnyt toisin näin jälkeenpäin.

Ikäjakauma vastaajien kesken oli minulle pienimuotoinen yllätys. Seuraan aktiivisesti muutamia näistä ryhmistä, jossa kyselyäni jaoin, ja olin varma, että iso osa näissä ryhmissä olijoista oli alaikäisiä tai nuoria aikuisia. Yllätyksekseni alle 18-vuotiaita vastaajia ei ollut ollenkaan, ja nuoria aikuisia, ikähaarukalla 18–25, oli vain 4 kappaletta eli 6,7 % vastaajista. 26–35-vuotiaita, johon itsekkin kuulun, oli vastaajista 18 kappaletta eli 30 %. Isoin ikähaarukka vastaajissa oli 36–45-vuotiaat, joita oli 21 kappaletta eli 35 %. 46–55-vuotiaita oli 8 kappaletta eli 13,3 %, 56–65-vuotiaita 4 kappaletta eli 6,7 % ja yli 66-vuotiaita oli 5 kappaletta eli 8,3 %. Harmikseni en näe, mikä ikäjakauma oli sukupuolellisesti, enkä tiedä, olisiko sitä voinut edes kysyä mitenkään Webropol-alustalla, mutta se olisi ollut tieto, jonka olisin halunnut tietää. Lähinnä siksi, koska tiedän kokemuksesta, että suurin osa loitsijoista ennen vanhaan oli miehiä, mutta nykyään on naisia, joten olisi ollut hienoa tietää, mikä ikäjakauma sukupuolellisesti kyselyyn vastaajilla oli.

Myös uskonnollinen suuntautuminen vastaajien kesken oli värikäs. Vastaajista luonnonuskovaisiksi ilmoittautuneita oli 11 kappaletta, suomenuskoisia 8 kappaletta, pakanoita 8 kappaletta, panteisteja 4 kappaletta, ateisteja 3 kappaletta, animismia harjoittavia 2 kappaletta, evankelisluterilaisia 5 kappaletta ja itsensä uskonnottomiksi näkeviä jopa 12 kappaletta. Koska tämä kysymys oli kyselyssäni avoin, olivat muutamat selittäneet uskonsa tarkemmin, kun toiset vain lyhyellä ja ytimekkäällä vastauksella. Kysymystä kyseenalaistavia vastaksia tuli myös.

*Oisko henkinen suuntautuminen parempi sana? Olen sekä shamaaniuden että buddhalaisuuden harjoittaja, mutta ne eivät ole uskontoja.*¹³⁵

Muutamia monivastauksia mahtui myös mukaan; yksi ilmoitti olevansa panteisti, mystikko sekä luonnonuskova. Itse näen ja koen nämä kaikki kolme erillisinä uskoina, mutta vapaissa uskonnoissa juuri tämä laajuus ja vapaus on monille (kuten myös minulle) se houkutteleva tekijä. Vastauksiin mahtui myös minulle muutamia tuntemattomia uskoja, kuten *diskordianismi*¹³⁶, *karjalainen vanhausko*¹³⁷, *synkretismi*¹³⁸ ja *polymonisti*¹³⁹. Näitä termejä selvitellessäni uskontokäsitykseni laajeni edelleen, ja näiden uskonnollisten suuntausten vapaus sai innostukseni kasvamaan. Mielenkiintoisin vastaus oli *Luova Maa-ilmankaikkeuden Olemassaolo*, ja jälkikäteen minua on jäänyt harmittamaan, ettei vastaaja ollut avannut tätä minulle tarkemmin, tai etten voinut ottaa häneen yhteyttä ja kysyä tarkennusta. Myös Karjalainen vanhausko, suomalainen muinaisusko sekä väenusko mainittiin, joiden oletan olevan juuri sitä vanhaa taikuutta, jota Suomessakin harjoitettiin vapaasti ja joka sisältyi arkisiin asioihin joka päivä vielä 1900-luvun alkuun asti. Myös Itämerensuomalainen uskomusperinne nousi kaksi kertaa esille, ja arvostan että se oli spesifioitu tähän kyselyyn. Koska nämä vastaajat olisivat voineet vastata myös suomalainen muinaisusko tai vastaava, mutta he soivat minulle sen ilon, että spesifioivat vastauksensa.

Myös luonnonuskonto, shamanismi ja animismi/animistinen maailmankäsitys oli muutamaaan otteeseen niputettu yhteen, eli nähtiin yhtenä uskona. Mutta koska pakanauskonnot ovat erittäin vapaita uskomusten suhteen, on niille ominaista juuri yksilölliset käytännöt ja käsitykset, joita harjoittaja voi itse valita eri järjestelmistä mieltymyksensä mukaan. Myös heitä, jotka eivät välttämättä uskoneet mihinkään tiettyyn jumaluuteen tai uskontoon, löytyi vastaajista.

¹³⁵ Webropol-kysely, kysymys 4, vastaus 22.

¹³⁶ Diskordianismi on ”epäuskonto” pakanapiireissä, joka syntyi 1950-luvun lopulla muutaman nuoren amerikkalaismiehen keskinäiseksi vitsiksi, joka sittemmin ideana levisi heidän ystäväpiiriinsä ja myöhemmin ympäri maailmaa. Sitä kuvataan uskonnoksi naamioituneen huijauksen sijaan monimutkaiseksi huijaukseksi naamioituneeksi uskonnoksi. <https://helda.helsinki.fi/items/5f78a95a-6ce4-419c-acf2-5120e79f8191>

¹³⁷ Karjalan ortodoksinen kansanuskonollisuus muotoutui vuosisatojen kuluessa monikerroksiseksi, vanhan etnisen, esikristillisen ajan uskomusten ja rituaalien sekä ortodoksisen uskonnon opin ja käytänteiden sulautuessa yhteen. Karjalainen kansanuskonollisuus sisältää aineksia vanhasta uskomusmaailmasta. <https://www.karjalansivistysseura.fi/kulttuuri/uskonto/>

¹³⁸ Synkretismi on erilaisten uskonnollisten ja filosofisten oppien tai menetelmien sekoittuminen. <https://tieteentermipankki.fi/wiki/Filosofia:synkretismi>

¹³⁹ Vastaajan omakehittämä uskonto, joka hänen sanojen mukaan on ”uskomusjärjestelmä, jossa ilman skitsofreniaa on jumala ja henkiä. Webropol-kysely, kysymys 4, vastaus 40.

En tunnusta mitään uskontoa mutta uskon luojaan kaiken luovana voimana ¹⁴⁰

En seuraa mitään uskontoa mutta olen kiinnostunut hengellisyydestä. ¹⁴¹

Pakanauskonnoissa henkisyttä harjoittaessaan perinteiden vaihtelevuus ja henkiset polut ovat monimutkaiset ja monimuotoiset, joiden puitteissa yksilö saattaa noudattaa useampaa eri perinnettä. ¹⁴² Evankelisluterilaisia noitia on tullut esiin näissä suljetuissa Facebook-ryhmissä myös viime vuosina paljon. Todella moni kyseleekin juuri näissä Facebook-ryhmissä tai kyseenalaistaa kovaan ääneen, voiko kristinuskoinen olla myös noita. Tämä keskustelu jakaa jälleen mielipiteitä vastaajien kesken, koska moni noidaksi identifioituva kokee kristinuskoa kohtaan syvää vihaa ja on sitä mieltä, ettei noita voi olla myös kristitty. Toiset taas näkevät, että noitana olo on juuri sitä, että saat olla mitä haluat, kunhan et vahingoita muita teoillasi ja uskonnollasi. Itse kuulun tähän jälkimmäiseen ryhmään, ja koen, että noitana olo on itseasiassa sekä uskonto että elämäntapa. Joillain se saattaa olla vain toista näistä tai ei kumpaakaan. Seuraava vastaus on juuri tämän asian ytimessä.

Kirkkoon kuuluva agnostikko. Uskon enemmän kosmokseen ja Äiti Maahan kuin kristilliseen jumalakäsitykseen. ¹⁴³

Mutta vastausten laajuuden jälkeenkin huomaan selvän jaon ja teeman uskonnollisissa suuntauksissa: luonnonuskovat tai uskonnottomat ovat kokeneet, että kalevalamitta ja sen käyttö ovat tärkeä osa heidän maailmankuvaansa.

5.2.2 ”Opettaja käski.”

Vastaajien maantieteellinen jakauma oli todella yllättävä sekä laaja. Suurin osa vastaajista ilmoitti synnyin alueekseen Uudenmaan, mutta Pohjois-Karjala oli seuraavaksi yleisin vastaus ja Varsinais-Suomi, Etelä-Karjala sekä Pirkanmaa tulivat selvinä kolmosina. Jotenkin osasin kuitenkin odottaa, että Karjala nousee selväksi ykköseksi, koska todella moni toteaa, että

¹⁴⁰ Webropol-kysely, kysymys 4, vastaus 56.

¹⁴¹ Webropol-kysely, kysymys 4, vastaus 18.

¹⁴² https://tieteentermipankki.fi/wiki/Uskontotiede:pakanuus_ja_uuspakanuus

¹⁴³ Webropol-kysely, kysymys 4, vastaus 42.

näkevät Kalevalan karjalaisena perinteenä, ei suomalaisena perinteenä. Tähän saattaa tietenkin vaikuttaa myös se, että suurin osa Kalevalan runoista ja loitsuista on juuri Karjalan alueelta kerätty¹⁴⁴. Yksi vastaajista ilmaisikin kärkkään ja negatiivisen mielipiteensä Kalevalasta ja siitä, kuinka sitä mainostetaan suomalaisena eepoksena, vaikka se on karjalaista tuotantoa. Vastaaja kertoi itse olevansa Karjalasta kotoisin, ja näkee Kalevalan vain Karjalan kulttuurin omimisena. Hän myös mainitsee, että jätti melkein vastaamatta kyselyyni koska sana Kalevala löytyy kyselyni otsikosta. Tämä oli minulle myös melkoinen herätys, koska en ole ikinä kuullutkaan tällaisesta vihanpidosta, ja se sai minut myös etsimään lisää tietoa tästä ja sivistämään itseäni lisää.

Olen karjalainen, joten nelipolvinen trokee on kiehtonut minua jo lapsesta asti. Vanhempani esittelivät minulle Kalevalaa suomalaisten ja karjalaisten jaettuna kulttuurina. Siksi mitta kulkee edelleen osaltaan mukanani loitsuissa ja lauluissa, vaikka Kalevalaan suhtaudunkin erittäin nuivasti nykyisin kulttuurisen omimisen ja suomalaisten karjalaisvihan takia.¹⁴⁵

Lisäsin vaihtoehdoksi myös ulkomaat, mutta kukaan vastaajista ei ollut syntynyt ulkomailla. Yksi vastaaja kyllä ilmoitti asuvansa juuri nyt Arizonassa, mutta harmikseni en pysty linkittämään vastauksia keskenään, jotta tietäisin, mitkä olivat juuri tämän Arizonassa asuvan henkilön vastaukset. Olisin kovasti halunnut tietää, onko hän tuonut omaan elämäänsä ja loitsuihinsa vaikutteita molemmista perinteistä; sekä suomalaisesta että amerikkalaisesta loitsuperinteestä. Olisi hienoa lähteä rapakon toiselle puolelle tutkimaan juuri Yhdysvalloissa asuvien suomalaisten loitsuja ja perinteitä, koska siellä saattaa olla juuri kahden kulttuurin fuusioita.

Koska maantieteellinen kysymys oli yksi teemani, kysyinkin muutaman maantieteelliseen aiheeseen liittyvän jatkokysymyksen. Niputin synnyin alueen, asuinalueen ja sukutaustan saman kysymyksen alle, eli onko mikään edellisistä kysymyksistä vastaajien mielestä vaikuttanut hänen kalevalamittaisen runoutensa osaamiseen. Vaikka usea vastasi ei, mainitsevat he heti perään, että kalevalamittaa on joko opetettu tai käytetty paljon kotona heidän nuoruudessaan. Moni myös kertoi suvun olevan Karjalan alueelta lähtöisin, vaikei

¹⁴⁴ Siikala 2004, 32–33; Anttonen V. 2004, 58–59.

¹⁴⁵ Webropol-kysely, kysymys 7, vastaus 24.

siellä enää asuisikaan. 22 henkilöä vastasi suoraan suvun vaikuttaneen kalevalamitan oppimiseen, ja 28 kielsi sen.

Synnyin alueeni ja sukuni on saanut minut kiinnostumaan suomalaisesta kansanperinteestä jo varhaislapsuudessa. Olen käynyt jo taaperosta asti isäni kanssa metsästämissä, ja hänellä on ollut tapana pyytää Tapiolta saalista ja uhrata metsän hengille saalista saatuaan.¹⁴⁶

Mutta tutkiessani vastauksia, huomasin näistä 28 kielteisestä vastauksesta, että 12 henkilöä kiellon jälkeen lopulta mainitsee suvun käyttäneen ja ehkä opettaneen kalevalamittaa heidän lapsuudessaan tai kuulleensa koko lapsuutensa kalevalamittaa lausuttuna tai laulun muodossa muiden käyttämänä. Kyselyn vastausten perustella päättelen, että synnyin alue on kuitenkin vaikuttanut silloin isona osana kalevalamitan osaamiseen. Ehkäpä vastaajat eivät itse koe tai kokeneet synnyin alueen vaikuttaneen asiaan, ja siksi vastasivat kielteisesti.

Ei ole. Musikaalisia ihmisiä suvustani löytyy muutoin. Lapsena olen toki kuullut mittaani sovitettuja loruja.¹⁴⁷

Peruskouluopetus nousi myös monilla vastauksissa esille, ja sieltä minäkin ensimmäiset kosketukset Kalevalaan ja kalevalamittaan olen joskus nuorena saanut. Koska on kyse Suomen pakollisesta oppivelvollisuudesta, uskon että kaikilla ensikosketus Kalevalaan ja kalevalamittaan tapahtuu peruskoulussa, ellei se ole osa elämää jo kotoa. Mutta se, jääkö mielenkiinto kytemään esimerkiksi aikuisuuteen asti, ei välttämättä ole millään tavalla liitoksissa maantieteellisiin aspekteihin. Toisaalta, jos joissain peruskouluissa käsitellään Kalevalaa ja kalevalamittaa enemmän, on maantieteellinen aspekti mahdollinen. Vain neljä vastaajaa mainitsi kalevalamittaisten loitsujen olleen arkipäivää lapsuudessaan.

Jo lapsuudessa, isoäidiltä ja isoisoäidiltä.¹⁴⁸

Kotona lapsena, myöhemmin opinnoissa, sitten töissä ja myös rituaaleissa.¹⁴⁹

¹⁴⁶ Webropol-kysely, kysymys 7, vastaus 45.

¹⁴⁷ Webropol-kysely, kysymys 7, vastaus 8.

¹⁴⁸ Webropol-kysely, kysymys 6, vastaus 3.

¹⁴⁹ Webropol-kysely, kysymys 6, vastaus 58.

Äitini on ollut kiinnostunut kansanmusiikista ja laulanut lastenlauluja minulle lapsena.¹⁵⁰

Luultavasti, koska vanhemmilla sukulaisilla oli kalevalamittainen sananlasku tai sutkautus tilanteeseen kuin tilanteeseen. Äiti lauloi paljon.¹⁵¹

5.2.3 ”Oma kulttuuri kiinnostaa.”

Oletuksenani oli, että vastaajat tietävät ja/tai käyttävät kalevalamittaa, koska kyselyni koski juuri kalevalamittaa loitsuissa. Minua kiinnosti erityisesti, mistä he ovat kalevalamitan oppineet ja miksi. Kuten aikaisemmin mainitsin, peruskoulu oli yksi yleisimmistä paikoista, missä Kalevalaan tutustuttiin ensimmäistä kertaa, mutta melkein yhtä moni kertoi ensikosketuksen olleen oma suku ja/tai perhe.

”Se on ollut vaan läsnä meidän perheessä. En ollut edes ajatellut sitä, ennen kuin muutin toiselle puolelle Suomea.¹⁵²

Peruskoulussa ensikosketuksen saaneita oli 19 kappaletta, kun taas suvun kautta saaneita oli 14 kappaletta. Eli isoa eroa näiden kahden välillä ei ole. Ja koska Itä-Suomessa kalevalainen perinne on edelleen voimissaan, ja isoin osa vastaajista oli juuri sieltä suunnalta, voisi ajatella, että juuri siellä asuvat/asuneet henkilöt olivat ensikosketuksessa Kalevalaan suvun kautta, eikä peruskoulun.

Jo lapsena ihmisten puheista ja koulussa alaluokilla opeteltiin lyhyitä kalevalamittaisia runoja.¹⁵³

¹⁵⁰ Webropol- kysely, kysymys 7, vastaus 50.

¹⁵¹ Webropol- kysely, kysymys 7, vastaus 56.

¹⁵² Webropol- kysely, kysymys 8, vastaus 14.

¹⁵³ Webropol- kysely, kysymys 6, vastaus 18.

Itse aiheeseen tutustumalla. Lukemalla vanhoja loitsuja ja runoja. Peruskoulussa sain aiheeseen esimakua Kalevalaa käsiteltäessä, mutta se oli aika pintapuolista ja vähäistä.¹⁵⁴

Kyläkoulussa 1990-luvulla.¹⁵⁵

Uskoisin, koska Kalevala nähdään Suomen kansalliseepoksena, sitä käsitellään aivan jokaisessa peruskoulussa Suomessa, joten kaikilla suomalaisella on siis jonkinlainen kontakti ollut Kalevalaan elämänsä aikana.

Taito kulkenut suvussa. Perhetutut Karjalasta ja Lapista ovat tuoneet omat oppinsa.¹⁵⁶

Vaikka kaikilla suomalaisilla olisikin ollut edes jonkinlaista kontaktia Kalevalaan lapsuudessa, ei se tarkoita sitä, että kalevalamitan tuntisi ja sen oppisi vain Kalevalaa lukemalla. 22 vastaajaa kertoi opetelleensa kalevalamitan itse, joko Kalevalasta, Kantelettaresta, KaRuSen¹⁵⁷ tai musiikin (helkavirret¹⁵⁸) kautta. Jotkut mainitsivat, että juuri peruskoulun kautta into omiin juuriin ja kalevalamittaan alkoi. Jatko-opiskeluiden kautta 5 henkilöä oli tutustunut uudestaan ja paremmin Kalevalaan ja kalevalamittaan, ja 28 vastaajaa ilmoitti ensikosketuksen tapahtuneen juuri koulussa, mutta opetelleensa loput itse myöhemmin, omalla ajallaan.

Itseopiskeluna nuorempana Kalevalasta itsestään. Myöhemmin SKVR:n arkisto on ollut tärkein lähteeni.¹⁵⁹

32 vastaajaa kertoi juuri Kalevalan oppimateriaaliksi kalevalamitalle. Vaikka Kalevala onkin kirjoitettu kalevalamittaa käyttäen, ja aikaisemmin kalevalamitta on opetettu juuri

¹⁵⁴ Webropol-kysely, kysymys 6, vastaus 51.

¹⁵⁵ Webropol- kysely, kysymys 6, vastaus 55.

¹⁵⁶ Webropol- kysely, kysymys 6, vastaus 10.

¹⁵⁷ Kalevalaisen Runokielen Seura ry.

¹⁵⁸ Helkavirret ovat kalevalamittaisia lauluja, joita esitettiin helkajuhlissa Sääksmäen Ritvalan kylässä helatorstaisin ja helluntaisin vuoteen 1867 asti.

<https://tieteentermipankki.fi/wiki/Kirjallisuudentutkimus:helkavirret>

¹⁵⁹ Webropol- kysely, kysymys 6, vastaus 27.

auditiivisesti, on epätodennäköistä, että nykyaikana pelkkää Kalevalaa lukemalla voisi oppia täydellisesti itse kalevalamitan käyttöä. Tai ainakaan perinteistä tapaa lausua.

Kalevalan pakko luvut koulun aikaan. Tosin nyt on herännyt uusi mielenkiinto ja hyllyssä on useampi Kalevala suomeksi sekä englanniksi.¹⁶⁰

Yksi vastaaja toisaalta mainitsi, että on itse oppinut kalevalamitan käytön intuitiivisesti ja korvakuulolla; kalevalamitta kuitenkin opittiin juuri kuuntelemalla ennen lukutaidon osaamista ja onhan nykyäänkin auditiivisia oppijoita paljon, joten miksei myös kalevalamittaa voisi opetella sitä kautta loppupeleissä? 14 vastaajaa ilmoitti oppineensa kalevalamitan sukulaiselta lapsuudessa, yleensä isoäidiltä tai isoisäidiltä. Juuri tämän aspektin myötä en yhtään yllättynyt, että kyselyni vastaajakunta oli naispainotteinen. Lastenhoito, leikit ja lauluthan olivat naisten alaa, mikä on taas hullunkurista, koska suurin osa tietäjistä, jotka loitsivat, oli ollut miehiä. Sauna ja saunalaulut mainittiin myös muutamaa otteeseen, sekä juuri helkavirret ja lastenlaulut.

Se oli tapa tuntea yhteenkuuluvuutta esivanhempieni ja karjalaisen kulttuurin kanssa. Suomalaisten keskuudessa olo on usein ulkopuolinen ja juureton.¹⁶¹

Kaikki kuitenkin mainitsivat, että lukeminen on ollut isoin apu ja lähde kalevalamitan oppimiseen. Oli se alkukipinä syttynyt kotona, peruskoulussa tai jatko-opinnoissa, on omalla ajalla tehty tutkimus ja oppiminen alan kirjallisuudesta isoin lähde materiaalille. Nykyään on juuri nettisivuja¹⁶² ja ohjekirjoja¹⁶³, missä opetetaan kalevalamitan lukemista, ääntämistä sekä sen itse tuottamista, joten mahdollonta kalevalamitan oppiminen vaikka kotisohvalta ei ole nykyaikana. Musiikki oli toiseksi suosituin vastaus, oli se sitten saunassa laulettu kalevalamitta tai kansanmusiikin kautta kuultu esitys.

Kuuntelemalla esimerkkejä runolauluista esimerkiksi kansanperinnetapahtumissa tai netissä ja laulamalla perässä.¹⁶⁴

¹⁶⁰ Webropol-kysely, kysymys 6, vastaus 4.

¹⁶¹ Webropol-kysely, kysymys 8, vastaus 27.

¹⁶² Kalevala Seura, Kalevalaisen Runokielen Seura.

¹⁶³ Aulis Rintala: Kalevalamitan opas urbaanille runoniekalle.

¹⁶⁴ Webropol-kysely, kysymys 6, vastaus 56.

Syy, miksi vastaajat halusivat oppia kalevalaisen runomitan, oli monimuotoinen. Omaan kulttuuriin tutustuminen ja oman perinnön ylläpitäminen oli isoin syy, mutta myös muita vastauksia mahtui joukkoon. Yleisin vastaus oli ”*se tuntuu hyvältä ja suuhun sopivalta*”¹⁶⁵ ja halusta tutustua juuriinsa tai syventää yhteyttä esivanhempiinsa. Kalevalamitan tyylistä runomittaa, joka on siis nelipolvinen trokee, käytetään muissakin ugrilaisissa kielissä, ehkäpä juuri sen takia, että se istuu kieliimme niin sopivasti.

*Pidän siitä, miltä se kuulostaa ja siitä, miten luontevasti se istuu suomen kieleen.*¹⁶⁶

Nelipolvisen trokeen ansiosta kalevalamitta sopii monien mielestä myös rummutuksen yhteyteen, rituaaleihin ja voimannostatukseen. Myös transsimaisen tilan saavuttaminen on monille onnistunut kalevalamitan kautta, ja tätähän juuri tietäjätkin tekivät aikoinaan, kun he loitsivat¹⁶⁷.

*Se tuntuu vahvasti transsiin vievältä, alkuvoimaiselta ja puhuttelee minua.*¹⁶⁸

Kalevalaisen runomitan liittäminen loitsimiseen ja rituaaleihin tuo myös monille voiman tunnetta sekä yhteyttä juuri esivanhempiin ja omiin juuriin. Muutamat vastaajat kuvasivat kalevalamittaa jopa pyhäksi tavaksi ilmaista itseään. Sen nähdään luovan ikiaikainen tunnelma, joka rauhoittaa sanojen, laulujen ja tarinoiden äärelle, juuri siihen hetkeen, kuunteluun, toistoon ja olemassaoloon.

*Se on tuntunut omalta, hyvältä ja oikealta kuin oma keho tai oma ääni. Se kuuluu minuun, luonnollisesti.*¹⁶⁹

Loitsuteemassa pysyen, yleinen vastaus oli, että oli tutustunut koulussa Kalevalaan, mutta Suomen muinaiset loitsurunot ja kalevalamitta alkoi kiinnostaa vasta aikuisiässä, jolloin sitä alettiin tutkimaan ja oppimaan paremmin. Useat myös totesivat vastauksissaan, että kalevalamitta tulee kuin luonnostaan rituaalien ja loitsujen aikana, joskus jopa huomaamatta.

¹⁶⁵ Webropol-kysely, kysymys 8, monia vastauksia.

¹⁶⁶ Webropol-kysely, kysymys 8, vastaus 25.

¹⁶⁷ Siikala 1992, 206–209.

¹⁶⁸ Webropol-kysely, kysymys 8, vastaus 7.

¹⁶⁹ Webropol-kysely, kysymys 8, vastaus 54.

Runomitta tuntuu sopivan suuhun parhaiten, kun improvisoi loitsuja. En ole erityisen tarkka mitan noudattamisessa, mutta nelipolvitrokeerytmi sopii suuhun hyvin.¹⁷⁰

Moni vastaaja myös mainitsi, että kun kalevalamittaa kuuli tai kokeili ensimmäisen kerran, tuntui se jotenkin vain istuvan ja sopivan vastaajan suuhun. Onko tämä nyt sitä geeniperimää, verenperintöä, tietoa menneiltä ajoilta iskostettuna geeneihimme? Yksi vastaus olikin ”Älä, ehkä se vain tulee verenperintönä.”¹⁷¹ Yrittävätkö esivanhempamme kutsua meitä takaisin perintömme äärelle? Ihmiskunta kulkee kuitenkin sykleissä, ja uskon syvästi, että myös meidän kulttuuriperinteemme kokee samoja syklejä.

Perinteet ovat mielenkiintoisia, pidän laulamisesta ja voin helposti hyödyntää runomitalla laulamista henkisissä/uskonnollisissa harjoitteissa.¹⁷²

Olen opetellut kalevalaisen runomitan jotta voin käyttää sitä itsetutkiskelun työkaluna ja saavuttaakseni runojen avulla yliaistillisia tietoisuuden tiloja. Koen että kalevalaisen runolaulun keinoin oivallan asioita joita on erittäin vaikeaa, ellei mahdotonta oivaltaa analyttisen ajattelun keinoin.¹⁷³

Se on kutsunut puoleensa esivanhempien yhteydessä.¹⁷⁴

Välillä vanhat perinteet hiipuvat, kunnes joku nostattaa ne taas pinnalle, jolloin ne taas kukoistavat ja päätyvät ihmisten huulille. Näin on käynyt esimerkiksi muinaistekniikoiden¹⁷⁵ opiskelun kanssa sekä perinnetaitojen¹⁷⁶ oppimisen kanssa; muinaistekniikan artesaaniksi pystyy nyt opiskelemaan ihan tutkinnoiksi asti, ja perinnetaitoja opetetaan monissa paikoissa kurssimuotoisesti. Kyselyni vastauksien perusteella voin todeta, että voimme laskea myös kalevalamittaisen loitsurunouden myös tähän kategoriaan.

¹⁷⁰ Webropol-kysely, kysymys 8, vastaus 8.

¹⁷¹ Webropol-kysely, kysymys 8, vastaus 24.

¹⁷² Webropol-kysely, kysymys 8, vastaus 57.

¹⁷³ Webropol-kysely, kysymys 8, vastaus 47.

¹⁷⁴ Webropol-kysely, kysymys 8, vastaus 23.

¹⁷⁵ <https://www.raseko.fi/koulutus/taideteollisuusalan-perustutkinto-tuotteenvalmistuksen-osaamisala-muinaistekniikka/>

¹⁷⁶ Koskelainen & Saure 2016.

Kalevalan, ja näin ollen suomalaisen kulttuurin ja perimän suosion nousun voi nähdä nykyään esimerkiksi Kalevala-korujen, musiikin ja taideteosten kautta, joita edelleen tuotetaan hyvinkin paljon.¹⁷⁷

*Koska suomalainen kansanperinne, siis omat juuret, kiinnostaa. Ja koska haluaisin oppia laulamaan ja siihen runomitta on kätevä, säveliä löytyy valmiina kuten sanojakin.*¹⁷⁸

*Koska kansanmusiikki on kutsumukseni ja ammattini ja tuhansia vuosia vanha perinne kiinnostaa. Kirjoitan omia runomittaisia lyriikoita myös.*¹⁷⁹

*Se kiinnostaa jollain syvällisellä tavalla. Haluaisin käyttää sitä tulevaisuudessa myös musiikissani.*¹⁸⁰

5.2.4 ”Kulttuuria, historiaa ja kansojemme tarinaa.”

Loitsuperinteen voi käsittää monella eri tavalla, ja siksi halusinkin kysyä kyselyssäni avoimena kysymyksenä, mitä loitsuperinne vastaajalle itselleen merkitsee. Termien selitystä olisi toivottu, mutta mielestäni se olisi supistanut vastauksia melkoisesti, jos olisin suoranaisesti kertonut, mitä loitsu minulle henkilökohtaisesti tarkoittaa. Siksi jätin kysymyksen avoimeksi, koska loitsu tarkoittaa ihmisille niin erilaisia asioita, kuten laajoista ja moninaisista vastauksista kävi ilmi. Seuraavaksi muutamia esimerkkejä, jotta ymmärrätte mitä tarkoitan.

*Elämäntapaa.*¹⁸¹

*Juuria, kaipuuta, metsiä ja menninkäisiä.*¹⁸²

¹⁷⁷ Elävä Arkisto 2006.

¹⁷⁸ Webropol-kysely, kysymys 8, vastaus 19.

¹⁷⁹ Webropol-kysely, kysymys 8, vastaus 15.

¹⁸⁰ Webropol-kysely, kysymys 8, vastaus 33.

¹⁸¹ Webropol-kysely, kysymys 12, vastaus 3.

¹⁸² Webropol-kysely, kysymys 12, vastaus 4.

*Sanojen voimaa, omia juuria, transsitilaan tähtäävää rytmitystä ja kuvakieltä.*¹⁸³

*Suvun perinteitä.*¹⁸⁴

*Unohtunutta taitoa.*¹⁸⁵

Koska ihmiset näkevät termin loitsu monilla eri tavoilla, en usko, että juuri näitä vastauksia olisi tullut, jos olisin lokeroinut termin loitsu juuri niin kuin minä sen näen ja koen. Vaikka ymmärrän pyynnön, missä termit selitetään, se ei ollut kyselyni tarkoitus, että kaikki vastaisivat samalla tavalla, vaan toivoin juuri näitä erilaisia variaatioita, miten ihmiset näkevät ja tuntevat erilaiset termit ja asiat. Halusin tähän kohtaan mahdollisimman laajoja ja persoonallisia vastauksia, minkä takia en luokitellut termiä sen tarkemmin. Olisin tietenkin tämänkin asiahaaran voinut ilmaista aloitustekstissä, välttäen epävarmuudet.

Itse jaottelen loitsun ja loitsuperinteen erilleen toisistaan. Termi loitsu on minulle se rituaalikaava, jolla aion manifestoida haluamani tuloksen. Loitsuperinteen näen taas monella eri tavalla. Minulle se on juuri kalevalamittaisia lausuntoja, riimittelyä, säilyneitä voimasanoja ja tietenkin maamme arvokasta kulttuuriperintöä. Eli minulle loitsuperinne on säilynyttä perinnettä. Omat juuret ja kulttuurin säilyttäminen nousikin vastaajien kesken ehdottomaksi ykköseksi.

*Se on tapa työstää tunteita ja maailmaa, jossa elän*¹⁸⁶

*Kulttuuria, historiaa ja kansojemme tarinaa.*¹⁸⁷

*Se edelleen toimii linkkinä kulttuuriini ja esivanhemiini. Lisäksi se auttaa minua jäsentämään maailmaa sekä ohjaamaan elämäni haluamaani suuntaan. Lisäämällä tasapainoa ja poistamaan ei-toivottuja voimia sieltä, minne ne eivät kuulu.*¹⁸⁸

¹⁸³ Webropol- kysely, kysymys 12, vastaus 7.

¹⁸⁴ Webropol- kysely, kysymys 12, vastaus 12.

¹⁸⁵ Webropol- kysely, kysymys 12, vastaus 35.

¹⁸⁶ Webropol- kysely, kysymys 12, vastaus 8.

¹⁸⁷ Webropol- kysely, kysymys 12, vastaus 20.

¹⁸⁸ Webropol- kysely, kysymys 12, vastaus 28.

Loitsuperinne on suomalaisen muinaisuskon harjoittamista käytännössä. Rinnastan sen esimerkiksi hindulaisuudesta tuttuun mantra perinteeseen.¹⁸⁹

Ennen kuin länsimainen lääketiede psykologiaa ja kaikkia terapiamuotoja saapui Suomeen, käytettiin loitsuja. Ennen, kun lääkäreitä ei ollut saatavilla, tapaturman sattuessa verenvuoto pysäytettiin Veren Seisautussanoilla. Kun kylässä ei ollut parisuhde- tai seksuaaliterapeutteja, turvauduttiin esimerkiksi lemmennostatusloitsuihin. Monesti loitsut toimivat, mikä nykyaikana järjellä selittyy plasebo-vaikutuksella. Uskon, että ihmismieli pystyy saamaan vaikka mitä aikaiseksi, kunhan se uskoo tarpeeksi vahvasti ja hyvien tarkoitusperin kautta.¹⁹⁰

Elämäntapa, kulttuuriperintö, Unescon arvoinen aineettoman perinnön suojelukohde, henkisyys, loitsut, suvun perintö, mytologia, kansallistunne, intuitiivista yhteyden muodostusta luonnon ja mennen kanssa, historiaa, ilmaisumuotoa, energiaa ja sen hallintaa, unohtunutta taitoa, elämän pohjaa ja alustaa, jonka päälle olisi hyvä rakentaa tulevaisuutta. Tässä muutamia vastauksia, joita tämä kysymys tuotti. En uskonut saavani näin monimuotoista vastauksiantaa, mutta olen todella kiitollinen siitä, koska se nostatti monia kysymyksiä ja tunteita minussa. Se, miten moninaisena loitsuperinne näkyi nykyoloissa vastaajien kesken, oli ainakin itselleni sekä sydäntä lämmittävä että perinteentutkijan aisteja hivelevä löytö.

Omia juuria jotka on vielä niin syvällä maassa että en niitä vielä täysin ymmärrä.¹⁹¹

Yhteyttä vanhaan henkiseen perintöön.¹⁹²

Esivanhempien perintöä, juuria, omaa paikkaa maailmassa, jatkumoa.¹⁹³

Loitsuperinne koettiin osaksi minuutta ja sitä, mitä olemme juuri nyt, ja sen vaaliminen ja säilyttäminen oli monelle sydämenasia. Loitsuperinne nähtiin tapana työstää itseään, tunteitaan ja samalla maailmaa. Se edustaa meidän kulttuurisia juuriamme ja kielemme

¹⁸⁹ Webropol-kysely, kysymys 12, vastaus 48.

¹⁹⁰ Webropol-kysely, kysymys 12, vastaus 15.

¹⁹¹ Webropol-kysely, kysymys 12, vastaus 19.

¹⁹² Webropol-kysely, kysymys 12, vastaus 42.

¹⁹³ Webropol-kysely, kysymys 12, vastaus 56.

kauneutta sekä selvää, yksinkertaista voimaa metaforasuggestiona – luot puhuessasi, eli manifestoit. Myös mielenkiinto kansamme tarinaa kohtaan oli selvä, vaikka itse Kalevala ei oikeastaan sitä edes ole. Se antaa suuntaa, kyllä, mutta se on lopulta vain ihmisten kokoama teos, kuten esimerkiksi Raamattu. Mytologioilla on usein kuitenkin pohjansa, mistä ne ovat rakentuneet, mutta useimmassa tilanteessa, on sepustuksessa käynyt hieman värikynä sauhuamassa, tehden asioista dramaattisempia, julmempia ja mahtavampia, kuin mitä ne todellisuudessa olivat.¹⁹⁴

Loitsuperinne nähtiin myös osana historiaa ja unohdettua kulttuuriamme. Halu oppia, tietää ja tuntee menneisyyttä ei ole mitenkään uusi asia. Sen nähtiin olevan yhteys ja linkki esivanhempiin, jota haluttiin vaalia.

*Suvun perinnettä ja väkeä. Mahti ja tieto periytyy aina seuraavalle sukupolvelle.*¹⁹⁵

Loitsuperinteen koettiin auttavan ymmärtämään ja jäsentämään jopa nykymaailmaa, sekä tuomaan tasapainoa nykyajan hektiselle menolle. Jotkut kokivat sen olevan ikkuna suomalaiseen muinaiskulttuuriin sekä sen ajan kansan elämään ja arvoihin sekä tietynlaisena yhteytenä tai jatkumona kulttuuriimme, uskontoomme sekä henkisyysme. Loitsuperinne on ainutlaatuinen osa suomalaisia noitua, josta voi olla ylpeä.

*Yhteyttä kulttuuriin ja edesmenneisiin sukulaisiin, auttaa hahmottamaan maailmaa ja antaa työkaluja itseni kehittämiseen henkisesti.*¹⁹⁶

Halu loitsuperinteen ja loitsujen tuominen takaisin arkipäivään näkyi myös vastauksissa. Halua ja toivoa oppia ja hallita tilanteiden ääreen pysähtymistä, huomaamista sekä pyhittäytymistä ja perinteiden jatkamista; mutta mikä estää meitä nykyihmisiä tuomasta vanhoja perinteitä takaisin? Aikaisemmin olikin tapana luovuttaa perinteitä, loitsuja ja elämän viisauksia eteenpäin jälkikasvulle pääsääntöisesti suullisesti, mutta joskus myös kirjallisesti. Näin ne muovautuivat aina paremmin juuri hetkeen, yhteisöön ja maailmankatsomukseen.

¹⁹⁴ Cottrell (toim.) 2005, 6–10; Siikala 2004, 24, 30.

¹⁹⁵ Webropol-kysely, kysymys 12, vastaus 10.

¹⁹⁶ Webropol-kysely, kysymys 12, vastaus 27.

Haluaisin sen enemmän osaksi arkipäivää. Se merkitsee yhteyttä paikkaan ja tapaa olla vuorovaikutuksessa paikan kanssa. Se on myös perinteen jatkamista. Loitsuperinne tuntuu lähes hävinneen ihmisten tietoisuudesta tai se on vain osa elämysmatkailua tai esityksiä.¹⁹⁷

Mikä estää nykyihmisiä taas aloittamasta näitä perinteitä? Mielestäni ei mikään, paitsi ehkä nyky-yhteiskunnan kiireellinen ilmapiiri ja ajattelutapa. Nykyaikana kristinuskoa ja kirkkoa tai noitavainoja ei tarvitse pelätä, vaikka sosiaalisessa mediassa noitavainoja ja lynkkauksia valitettavasti on edelleen. Mutta Suomessakin on monta ”luutakaapista” esiin tullutta julkkisnoitaa, on maagisia messuja, noituuteen liittyviä festivaaleja ja tapahtumia. Nykyään et myöskään saa heti pahoja katseita, jos mainitset olevasi noita. Huvittuneita ehkä, muttet paheksuvia. Joten miksi emme jaa tätä tietoa jälkikasvullemme ja tulevaisuudelle? Jos suurin osa vastaajista pitää loitsuperinnettä elämäntapana ja tärkeänä henkisenä kulttuurina, miksi kalevalamittainen loitsurunous ei kuitenkaan ole kukoistanut yhtä paljon kuin pelkästään noidaksi identifioimien? Voihan olla, että vanhoja perinteitä ja tietoa välitetään eteenpäin, mutta se edelleen tapahtuu suljettujen ovien takana, noitavainojen tai hulluksi leimaamisen pelko edelleen mielessä.

On suuri kunnia olla osa tätä ketjua, ja tähän liittyy suuri vastuu. Ei pidä koskaan toimia omaa etuaan tavoitellen tai käyttää perinnettä oman statuksen nostamiseen. Perinteenkantaja on ainoastaan palveluksessa.¹⁹⁸

5.2.5 Laulettua kulttuurihistoriaa

Tykkään opetella vanhoja runoja pelkästään historian ja kulttuurin takia. Silloin en näe niitä loitsun välineinä vaan suullisena perimätietona, joka välittää kulttuuria ja maailmankuvaa.¹⁹⁹

Vaikka kyselyni otsikossa mainitaan loitsut ja loitsuperinne, yllättävän moni oli ihmeissään, kun oletin, että vastaajat loitsivat, saati käyttivät kalevalamittaa.

¹⁹⁷ Webropol-kysely, kysymys 12, vastaus 53.

¹⁹⁸ Webropol-kysely, kysymys 12, vastaus 59.

¹⁹⁹ Webropol-kysely, kysymys 9, vastaus 26.

Kysymyksessä on oletus, että käytän sitä loitsuissa. En käytä. En loitsuissa enkä rituaaleissa, vaan ennemminkin tarinallisissa runolauluissa. Loitsut teen joko englanniksi tai nykysuomeksi, rituaalirunot englanniksi.²⁰⁰

Vaikka oletinkin siis kysymyksessä, että vastaajat käyttävät kalevalamittaa juuri loitsimisessa, minua kuitenkin kiinnosti myös, käyttävätkö he kalevalamittaa myös jossain muussa yhteydessä. Tässä taas sain huomata, että olettaminen on pahasta, mutta siitä huolimatta sain vastauksia, joita etsinkin.

21 vastaajaa mainitsi käyttävänsä kalevalamittaa laulamissa tai musiikin muodossa. Osa kyseenalaisti sen, onko laulamissa ja loitsimisessa eroa, koska he tekevät molempia.

Loitsilaulannassa, mutta lienee sama asia kuin muukin loitsukäyttö.²⁰¹

Itse näkisin, että kyse voi olla kummasta vain, kyllähän tietäjätkin lauloivat loitsuja, joten miksi ei nykyaikanakin voisi. Siikala mainitsee, että Lönnrot on käyttänyt sanakirjassaan sanaa 'laulaa', kun hän on puhuttu loitsimisesta. Myös tuomiokirjoissa mainitaan loitsiminen laulamisenä, eli loitsulaulamisena²⁰². Loitsujen ja runojen keruukertomuksissa loitsut usein juuri laulettiin kerääjälle, harvoin lausuttiin.²⁰³ Porthan taas huomauttaa töissään, että loitsuja ei lauleta, vaan ne luetaan, minkä takia loitsuja kutsuttiin joskus myös *lukuiksi*. Siikala ja Issakainen sekä Ilomäki mainitsevat ja käyttävät tutkimuksissaan loitsuista termiä *luvat* tai *sanat*. Myös *synnyiksi* loitsuja on kutsuttu, joka viittaavat juuri taudin aiheuttajan syntyperän tietämiseen. Esimerkiksi Tulen Synty -loitsua käytettiin palovammojen hoidossa.

Kieli ohjaa ajattelua. Lauluisen sointuisen kielen käyttö kutsuu liittymään veden, tuulen, luonnon yhteyteen, kokemaan kuulumisen luonnon suureen luovaan kokonaisuuteen. Siksi kalevalainen kieli on ekologisen identiteetin ydintä.²⁰⁴

Yksi vastaaja kertoi käyttävänsä kalevalamittaa itkuissa eli itkuvirsissä, joita yleensä naiset laulavat erotapahtumissa, oli se sitten hautajaiset, häät tai kotoa lähteminen. Itkuvirsillä on

²⁰⁰ Webropol-kysely, kysymys 9, vastaus 5.

²⁰¹ Webropol-kysely, kysymys 9, vastaus 16.

²⁰² Siikala 1992, 226–227.

²⁰³ Siikala 2012, 304–305.

²⁰⁴ Webropol-kysely, kysymys 15, vastaus 13.

ollut pitkä perinne ympäri Eurooppaa, ja vanhimmat itkuvirret ovat Kreikasta lähtöisin ²⁰⁵. Itkuvirret olivat kommunikointitapa vainajien ja esivanhempien kanssa, koska esimerkiksi Karjalassa uskottiin, että vainajat kuulevat vain itkun rajan toiselle puolelle. Itkuilla myös lähetettiin vainaja turvallisesti rajan toiselle puolelle kuolemantapauksissa. ²⁰⁶ Olin onnekas ja sain yhden itkuvirren, jota sain käyttää tutkimuksessani. Tämä itkuvirsi ei ole kuitenkaan puhdasta kalevalamittaa, mutta säännöllisiä virheitä on vain kaksi (rivien 4 ja 5 lopussa pitkät vokaalit)

*Piltti pieni puhtoiseni
Lapsein kurja kaotettuni
Sinisorsa surmattuni
Multakehto keinuttelee
Tuonen tyttö uuvuttelee
Käsin hellin tainnuttele
Ikiuneen vaivuttele
Maaäidin turvaan kietoele
Lapsoseni ainoani.
-Koskela 4.12.2020- ²⁰⁷*

15 vastaajaa kertoi käyttävänsä kalevalamittaa runoudessa ja runojen kirjoittamisessa. Suomalaisissa loitsuissa kaavat ovat runomaisia ja sointuvia, välillä jopa sisältäen kummallisia sanoja, jotta runo olisi soljuva. Koska loitsimista voi tehdä joko laulaen tai lausumalla, voi loitsu olla runomuodossa, oli esitystapa kumpi tahansa. Usein loitsuista puhutaankin loitsurunoutena tai loitsulauluna. Itselleni nämä kaksi ovat sama asia, ja se kumpaa termiä käytän, riippuu täysin, miten aion loitsun esittää. Kalevalamitta loitsimisessa toimii siis sekä runomuodossa että laulumuodossa, koska loppupeleissä loitsinnassa tärkeintä on intentio ja se, mitä sanot eikä se, miten sanot. Jotkut kokevat laulamisen olevan maagisempaa ja näin ollen silloin pääsevänsä lähemmäksi voimaa ja intentiotaan, koska musiikki ja laulaminen helpottavat niin sanottuun transsitilaan pääsemistä.

Välillä jossain muussa sanallisessa ilottelussa, kuten runoudessa ja proosassa. ²⁰⁸

²⁰⁵ Virtanen 2016, 146–149; Ilomäki 2014, 20–23.

²⁰⁶ Virtanen 2016, 148.

²⁰⁷ Webropol-kysely, kysymys 14, vastaus 8.

²⁰⁸ Webropol-kysely, kysymys 9, vastaus 8.

*Lausun lapsilleni satuina ja laulan osittain*²⁰⁹

Vastaajista 7 kertoi käyttävänsä kalevalamittaa fraaseissa, sanonnoissa, perinnekäytössä sekä lausahduksissa. Perinnekäytöistä mainittiin virvontaperinne, saunassa käynti, metsästys sekä kehtolaulut. Näistä vastauksista huomasin taas, kuinka erilainen käsitys nykyihmisillä on kalevalamitasta ja kuinka ennemminkin sen hybridilausunta nähdään oikeana, kuin sekundaarisena. Perus virvontaloru, ”*Virvon varvon, tuoreeks terveeks, tulevaks vuueks. Vitsa sulle, palkka mulle*” ei nimittäin ole puhdasta kalevalamittaa. Viimeinen säe, ”vitsa sulle, palkka mulle” on ainoa puhtaasti kalevalamittainen osa koko lorusta. Runon karjalaiset versiotkaan²¹⁰ eivät ole täysin puhtaita kalevalamittaisia, vaan niissäkin pieni osa lorusta on kalevalamittaa, muut hybridiä. En näe mitään väärää hybridin käytössä, mutta minua huolestuttaa se, kuinka nykysuomalaiset luulevat käyttävänsä puhdasta kalevalamittaa, tietämättä, että he käyttävätkin hybridilausuntaa. Ollakseen Suomen kansalliseepos, melko huteran pohjan peruskoulu sen tuntemiselle antaa meille suomalaisille lopulta. Toisaalta muutama vastaaja kertoi muutaman hyvän pointin, miksi nykypäivänä kalevalamitasta käytetään hybridilausuntaa enemmän kuin alkuperäistä, tai miksi hybridiä luullaan alkuperäiseksi.

*Luulen, ettei ole luontevaa käyttää vanhaa poljentaa tai sanaa nykyiseen elämään liittyen. Esimerkkinä tietysti. Aika muuttuu ja sen myötä elämä- entistä ei mielestäni voi tuoda sellaisenaan nykyaikaan. Elämä ei vain toimi niin.*²¹¹

*SKVR runoja ja loitsuja alkuperäisessä muodossaan lukiessa huomaa kielen muuttuneen ja kirjakieli ei ole enää taipuvainen loitsuihin, siitä puuttuu se jokin. Sanat olivat ennen vanhaan jotenkin orgaanisempia ja soljuvempia.*²¹²

Ja itse olen huomannut tämän saman. Nykysuomen kieli ei oikein taivu enää kunnolla nelipolviseen trokeeseen, minkä takia moni tunnustikin käyttävänsä hybridilausuntaa, koska se sopii omaan suuhun paremmin.

²⁰⁹ Webropol-kysely, kysymys 9, vastaus 55.

²¹⁰ Karjalainen nuorisoliitto: <https://www.karjalainennuorisoliitto.fi/@Bin/179878/Virpomaloruja.pdf>

²¹¹ Webropol-kysely, kysymys 11, vastaus 30.

²¹² Webropol-kysely, kysymys 15, vastaus 23.

12 vastaajaa ilmoitti käyttävänsä kalevalamittaa pelkästään loitsuissa ja loitsimisessa. 16 vastaajaa kertoi käyttävänsä alkuperäistä, puhdasta kalevalamittaa. Mutta kuten aikaisemmin pohdin, onko se todella puhdasta kalevalamittaa, mitä he käyttävät? 18 vastaajaa myönsi käyttävänsä kalevalamittaa soveltaen, eli hybridilausuntana, kun taas 14 vastaajaa sanoi käyttävänsä vähän sekä että, riippuen tilanteesta.

Käytän työssäni perinnehoidajana, saunotusten yhteydessä tulee laulettua. On tullut kehiteltyä useita lauluja yhdessä muiden laulavien kanssa. Loitsutkin yleensä laulan, ja niissä on hyvin usein se sama runomitta, nelipolvitrokee, mutta en ole sen kanssa niin justiinsa. Lauluissa sävel vaihtelee tunnelman mukaan.²¹³

Uskon, että nykyaikana hybridilausunta on suositumpi tapa lausua kuin alkuperäinen. Siinä ei ole niin paljoa sääntöjä ja lausunta sekä runon kokoaminen on vapaampaa. Moni oli tästä asiasta samaa mieltä kanssani. Koska kalevalamitta ei välttämättä sovi täysin nykysuomalaisten suuhun, on mielestäni hybridilausunta erinomainen tapa ja keino tuoda perintöämme ja kulttuuriamme esille. Ja sitähybridilausunta on, vanhan sovittamista nykyaikaan.

Sekä että. Muokkaan olemassa olevia runoja omaan käyttööni sopiviksi ja luovasti mukailen.²¹⁴

Sekä että. Sovellan henkilökohtaiseksi, jos kyseessä on jollekin ihmiselle tai paikalle osoitettu laulu tai toivotus.²¹⁵

Sovellan, eli improvisoin aiheeseeni liittyvän loitsurunon, jonka sovellan mittaan.²¹⁶

Soveltaen. Sanoissa on voima ja ne määrittävät poljennon.²¹⁷

²¹³ Webropol-kysely, kysymys 9, vastaus 50.

²¹⁴ Webropol-kysely, kysymys 11, vastaus 7.

²¹⁵ Webropol-kysely, kysymys 11, vastaus 47.

²¹⁶ Webropol-kysely, kysymys 11, vastaus 8.

²¹⁷ Webropol-kysely, kysymys 11, vastaus 23.

Kummallista kyllä, jopa 7 vastaajaa ilmoitti, etteivät he käytä kalevalamittaa ollenkaan, edes loitsuissa, ja muutama suivaantui, kun oletin heidän loitsivan. Mikä on kummallista, koska kyselyni otsikossa lukee termi **loitsuperinne**. Oletin, että vastaajat ymmärtäisivät, että jos hän vastaa kyselyyn, voin olettaa, että hän käyttää loitsuja. Mutta nyt kun olen vastauksia lukenut ja käynyt läpi, olen huomannut, että ihmiset käsittävät loitsuperinteen hyvin eri tavoin.

Noo tää on nyt vähän hassu kysymys koska se sisältää oletuksen että vastaaja käyttäisi runomittaa loitsuissa. Ja ei ole edes avattu mitä loitsulla tässä tarkoitetaan.

Kysymykseen ei voi vastata.²¹⁸

Kyselyn alkuun olisi siis pitänyt kirjoittaa teksti, missä painotan, että tämä kysely on heille, jotka loitsivat ja/tai käyttävät kalevalamittaa, vaikka toivoin kaikenlaisia vastauksia. Olisin myös voinut ennen kysymyksiä tehdä vaihtoehdon, missä olisi kyllä/ei vastaus: ”Käytätkö tai kirjoitatko loitsuja?” Jos vastaaja valitsee ”ei”-kohdan, olisi kysely päättynyt hänen osaltaan kiitosten kanssa, mutta jos vastaaja vastaisi ”kyllä”, pääsisi hän jatkamaan vastaamista. Tämä on siis hyvä muistaa tulevaisuutta varten.

Moni vastaaja mainitsi, että tärkeintä heille on se, että sanoitus kuulostaa hyvälle lausussa ja tuntuu hyvältä itselleen, mikä on myös minun mielestäni loitsimisen ja magian ydin. Jos itse koet sanojesi toimivan, lataat sanat silloin omalla voimallasi, ja ne toimivat haluamallasi tavalla, oli siinä käytetty kalevalamittaa tai ei.

Jos olisin vain kirjallisesti lahjakkaampi, kirjoittelisin omia runoja juurikin kalevalaiseen runomittaan.²¹⁹

Riippuu fiiliksestä, käyttötavasta ja tarkoituksesta.²²⁰

Kunhan tuotos kuulostaa hyvältä omaan korvaan, se riittää ja ajaa asiansa.²²¹

²¹⁸ Webropol-kysely, kysymys 9, vastaus 19.

²¹⁹ Webropol-kysely, kysymys 9, vastaus 14.

²²⁰ Webropol-kysely, kysymys 11, vastaus 48.

²²¹ Webropol-kysely, kysymys 11, vastaus 16.

Yksi vastaajista mainitsi, että hän oli kokeillut yhden projektin aikana hieman modernisoida käyttämäänsä kalevalamittaa, jättäen lisätavut pois, esimerkiksi ”laulamahan”-sanasta hän oli jättänyt tavun -”han” pois. Tämä modernisaatiotapa on juuri hybridisointia, jonka uskon puhaltavan vanhoihin kalevalamittoihin kipinää. Toki, se ei olisi puhdasta kulttuuriperintöämme, mutta se muistuttaisi meitä menneestä ja saattaisi innostaa tutkijoita ja muitakin henkilöitä ottamaan selvää, mitä se kalevalamitta oikein on. Ja mielestäni vanhojen perinteiden muokkaaminen nykyaikaan on erittäin hyvä ja toimiva keino pitää yllä kulttuuriperintöä.

Soveltaminen liittyy lähinnä pituuteen: loitsujen pituudella ei itselle ole samanlaista arvoa kuin aiemmin tietäjien pitkissä poljennoissa, siksi aika ajoin mitan joko rikkoo tai sitä käyttää vain rivin tai kaksi, mikä ei ymmärtääkseni ole alkuperäinen tapa.²²²

Tämä vastaus on juuri hybridilausunnan ytimessä. Tietäjien aikaan pitkät, raskaat ja voimaa nostattavat loitsut olivat oletuksia. Silloin tuskin tiedettiin paljoakaan manifestoinnista, mistä nykyloitsijat useimmiten tietävät. Tietäjien aikaan myös loitsuilla maaniteltiin ja uhottiin tautien aiheuttajia, mitä hybridilausunnassa tuskin tehdään. Mielestäni hybridisaatio on kalevalamitan tapa säilyä hengissä, jotta sitä ei unohdettaisi kokonaan.

Monet käyttävät kalevalamittaa ja usein huomaamattaan.²²³

Populaarikulttuurissa tätä on jo tapahtunut, esimerkiksi Suomen musiikkipiireissä, missä bändit, kuten Korpiklaani, Värttinä ja Rajaton, eivät välttämättä käytä suoranaisesti kalevalamittaa, mutta heidän laulujensa aiheet ja melodiat muistuttavat meitä meidän juuristamme.

Heviyhtye Korpiklaani, sekä Juha Jyrkkään Kultala-trilogia.²²⁴

Suomessa on joitain yhteisöjä jotka harjoittavat runolaulua. Vanhin jatkuva traditio Suomessa on Ritvalan Helkajuhlat joissa harjoitetaan perinteistä runolaulua.²²⁵

²²² Webropol-kysely, kysymys 11, vastaus 28.

²²³ Webropol-kysely, kysymys 10, vastaus 28.

²²⁴ Webropol-kysely, kysymys 10, vastaus 36.

²²⁵ Webropol-kysely, kysymys 10, vastaus 43.

5.2.6 ”Kaupallisuus ei yhdisty henkisyteen.”

Minua suunnattomasti kiinnosti, kuinka moni vastaajista on tuotteistanut osaamisensa. Osaamisella tarkoitin loitsimista, kalevalamittaa tai kansanperinnetaitoja, joista on luonut itselleen tulonlähteen, joko yrittäjänä tai yleisesti työelämässä. Tähän kysymykseen vastasi 55 vastaajaa. Yhdeksän on jo tuotteistanut osaamisensa, viisi on miettinyt, mutta ei vielä tehnyt sitä, ja 43 ei ole tai ei edes mieti osaamisensa tuotteistamista. Viisi vastaajaa mainitsi, kuinka omien taitojensa rahastaminen vähentää tai halventaa loitsijan voimaa ja että palkan vastaanottaminen poistaa loitsun mahdin ja arvon.

Meillä magian opetuksen tai magian käytön rahallisen hyödyn ottamisen katsotaan rappeuttavan noidan moraalia.²²⁶

Jos totuutensa tuotteistaa, siitä tulee kauppatavaraa ja se menettää totuusarvonsa. Ydin ei koskaan ole kaupan – siinä myy itsensä ja menettää sen. Arvokkain ei ole koskaan kaupan. Se ei ole hinnoiteltavissa.²²⁷

Siikala on maininnut loitsinnasta maksun saamisen tai maksun antamisen moneen otteeseen tutkimuksissaan²²⁸, mutta esimerkiksi Issakainen kertoo, että tietäjille ei maksettu loitsuista, koska maksun vastaanottaminen mahdollisti voimien menetyksen. Jotkut tietäjät eivät vaatineet palkkiota, mutta kuului hyviin tapoihin sellainen antaa, varsinkin, jos loitsija oli hieman köyhemmästä päästä kyläläisiä.²²⁹ 1800-luvulla palkka saattoi olla ruokaa tai jokin hyötyeläin tai maineen levittämistä pitäjillä ja muissa kylissä. Tietäjä nimittäin oli niin mahtava kuin hänen maineensa oli. Ehkä juuri rahaton maksu nähtiin hyväksyttävänä, vaikka olihan ruoka ja hyötyeläimet käypää valuuttaa tuohon aikaan, varsinkin kyläyhteisöissä. Sitä, voisiko tässä maksun ottamisessa olla kyse maantieteellisistä eroista, en tiedä. Syytä voi myös olla henkilökohtainen, eli jotkut pyysivät palkkaa, toiset eivät, mikä pätee myös nykyaikaan.

Teen ilmaiseksi. Yrittäjä on kusettamista²³⁰

²²⁶ Webropol-kysely, kysymys 13, vastaus 5.

²²⁷ Webropol-kysely, kysymys 13, vastaus 29.

²²⁸ Siikala 1992, 74–75; Siikala 2012, 309.

²²⁹ Issakainen 2012, 117–119.

²³⁰ Webropol-kysely, kysymys 13, vastaus 41.

En työkseni/rahasta mutta käytän elementtejä loitsuperinteestä ja runolaulannasta musiikissani.²³¹

Itse koen maksun ottamisen magiasta ja loitsimisesta oikeutettuna, tiettyyn pisteeseen asti. Nykymaailmassa kaikki maksaa, joten miksi et pyytäisi työstäsi, johon saatat käyttää monia tunteja, maksua? Nyt palkka on yleensä rahallinen, mitä jotkin loitsijat ja noidat juuri paheksuvat, mutta paheksuisivatko he silloin, jos palkka olisikin vanhaan tapaan ruokaa tai hyötyeläin? Jatkokysymyksenä tähän kohtaan haluaisin kysyä vastaajilta, miksi et ole tuotteistanut, josko saisit selville, mitkä ovat nykymaailman syyt, miksi palkanmaksun nähdään edelleen vievän loitsujen voiman. Maailma kuitenkin muuttuu koko ajan, joten miksei myös tämä asia.

Olen freelance-muusikko, ja käytän musiikissani loitsuperinnettä.²³²

Olen aina inhonnut sanaa ”tuotteistaminen.” Olen kylläkin esiintyvä taiteilija, mutta tuo tuotteistamisajattelu on kaukana taiteen tekemisestä²³³

Sivuan kyllä aihetta, mutta eipä ole tullut mieleenkään tuotteistaa tuota²³⁴

Koska tiedän, että oma tietoaarkistoni kalevalamitan käytöstä on suppea, halusin myös saada tietoa ja tärppejä muista henkilöistä, yrityksistä ja paikoista, missä kalevalamittaa käytettäisiin. 16 vastasi, ettei tiedä, ja yksi jopa, ettei halua tietää. Mainintoja onneksi kuitenkin tuli yllättävän paljon, ja joukosta löytyi niitä minullekin tuntemattomia. Jo hieman ylempänä mainittuja bändejä mainittiin, yhdistykset Taivaannaula ja KaRuSe sekä heidän jäsenensä, karjalaisia itkuvirsien taitajia, perinnelaulajia ja -saunottajia, omia sukulaisia, Pielisen Tietäjakeskuksen jäsenineen, Ritvalan Helkajuhlat sekä Karhun kansa²³⁵.

²³¹ Webropol-kysely, kysymys 13, vastaus 52.

²³² Webropol-kysely, kysymys 13, vastaus 15.

²³³ Webropol-kysely, kysymys 13, vastaus 18.

²³⁴ Webropol-kysely, kysymys 13, vastaus 14.

²³⁵ Karhun kansa on rekisteröity uskonnollinen yhdyskunta, jonka hengellinen pohja on itämerensuomalaisessa uskomusperinteessä. <http://karhunkansa.fi/>

Olen seppä ja työni on valtaosassa kansanperinnettä ja historiaa. Opiskelen myös shamaanin polkua ja kulttuuriperinteitä.²³⁶

Harrastan luonnonmukaista terveyttä ja hyvinvointia jo parin kymmenen vuoden ajan ainakin, olen myös opiskellut luonnonvaratuottaja opintoja sekä yliopistossa taiteita, sosiaalia sekä kaupallista puolta. Yrittäjyys tulee kyseeseen joskus jatkossa, ja koen käytännöllisyyden tärkeäksi, että teen konkreettisia asioita aatteeni ja arvojeni mukaan: mm. fermentointituotteita ja mehiläistarhausta. Hengellinen puoli on aina mukana kaikessa²³⁷

Joku jopa mainitsi, että Karhun kansan riitit ja rituaalit ovat kalevalamittaan kirjoitettuja.

Karhun kansa on uskonnollinen järjestö (johon en kuulu), jonka tapahtumissa olen vierailut ja siellä hyödynnetään/uskotaan runomittaan.²³⁸

Karhun kansan vuotuisjuhlissa lauletaan ja käytetään paljon nelipolvitrokeeta.²³⁹

Myös heidän kotisivuillaan mainitaan, että heidän toimintansa nojaa vahvasti vanhaan laulu- ja loitsuperinteeseen, mikä voisi olla juuri kalevalamitta, mutta he eivät sitä vaatimalla vaadi jäseniltään. Kuten muutkin luonnonuskonnot, myös Karhun kansan uskonto on avoin ja vapaa toiminnassaan. Ainoa raja on, että jäsenen pitää seurata itämerensuomalaisten maailmankuvaa. Karhun kansa on myös ensimmäinen virallisesti rekisteröity pakanauskonto Suomessa.

5.3 Loitsuarkku

Pyysin verkkokyselyssäni vastaajilta näytteitä loitsuista, jotka olisivat kalevalamittaa. Koska sain luvan jakaa kaikki, muutamaa lukuun ottamatta, haluan jakaa ne myös teille. Suurin osa minulle jaetuista loitsuista ei valitettavasti ollut täydellisessä kalevalamitassa, vaan juuri hybridimuodossa. Olen merkannut hybridilausunnat **tummennetuksi** sekä viitteeseen mikä

²³⁶ Webropol-kysely, kysymys 13, vastaus 54.

²³⁷ Webropol-kysely, kysymys 13, vastaus 49.

²³⁸ Webropol-kysely, kysymys 10, vastaus 23.

²³⁹ Webropol-kysely, kysymys 10, vastaukset 34 ja 46.

siinä on virheenä, joten näette, missä kohtaa loitsu ei ole puhdasta kalevalamittaa. Ilokseni moni myös kieltäytyi jakamasta loitsujaan, koska he uskoivat vanhaan tapaan, jossa loitsun eteenpäin antaminen tai sen kirjoittaminen, poistaa sen voiman tai käyttötarkoituksen itseltä.

*Loitsut ovat henkilökohtaisia, ei niitä jaeta.*²⁴⁰

*Uskon vanhan kansan tapaan, että loitsun jakaminen vähentää sen voimaa, joten jätetään tämä kysymys välistä.*²⁴¹

*Sinun olisi hyvä kasvaa omaan totuuteesi. Älä kysele sitä muilta. Se ei ole muualta saatavissa eikä ostettavissa.*²⁴²

Taustatietona kyselyyni olisin voinut kertoa vastaajille, että olen myös noita, ja että ymmärrän sanan luovutuksen merkityksen. Ja että kyseessä on tieteellinen tutkimus, enkä ole aikeissa käyttää näitä loitsuja itse omiin tarkoituksiini. Osassa loitsuja kerrottiin, mihin tarkoitukseen ne ovat, mutta osassa ei. Eli jos vastaaja on kertonut loitsun tarkoituksensa, mainitsen sen loitsun lopussa. Loitsut ja laulut ovat tarkastettu käyttäen KaRuSen trokeemankelia. Mutta nyt loitsujen pariin!

Loitsu 1:

*Kysy metsältä apuja,
Eläjiltä kaiken luonnon,
Tytön ainoan avuksi,
Neidon nuoren oppahaksi,
Luonnolla on suuri voima,
Luovalla lykyn **antimet***²⁴³

*Luova voima kaiken luonut,
Pienet lammitkin latonut.
Pyhä voima armollinen,
Sie olet vanhin vaimoloista*²⁴⁴

²⁴⁰ Webropol-kysely, kysymys 14, vastaus 11.

²⁴¹ Webropol-kysely, kysymys 14, vastaus 1.

²⁴² Webropol-kysely, kysymys 14, vastaus 12.

²⁴³ Pitkä alkutavu runojalan laskussa.

²⁴⁴ Yhdeksäntavuinen.

*Eläjistä ensimmäinen.
Tule tänne tarvitahan,
Näytä **unet**²⁴⁵, tiedonjyvät.*

*Jotta polun **hyvän**²⁴⁶ laulaa **osaan**²⁴⁷,
Kulkea läpi elämän.
-Loitsu turvaamaan elämänkulkua-*

Loitsu 2:

*Pahat **unet**²⁴⁸ ulkosalle
Painajaiset **pakosalle**²⁴⁹
Mara menköhön Manalle
Niin lausuin
Noin nimesin
Kovana käskin.²⁵⁰
-Painajaisen poistoloitsu-*

Loitsu 3:

*Mene **yskä Ukkolaan**²⁵¹,
Ukkolasta **Akkalaan**²⁵²,
Anna **akkain rykiä**,
Koukkunokkain köhiä.²⁵³
-Yskänpoisto loitsu-*

²⁴⁵ Lyhyt alkutavu runojalan nousussa ja säe alle kahdeksan tavua.

²⁴⁶ Lyhyt alkutavu runojalan nousussa.

²⁴⁷ Pitkä vokaali säkeen lopussa ja kymmentavuinen säe.

²⁴⁸ Lyhyt alkutavu runojalan nousussa.

²⁴⁹ Lyhyt alkutavu runojalan nousussa.

²⁵⁰ Kaikki kolme säkeistöä alle kahdeksan tavua.

²⁵¹ Pitkä alkutavu runojalan laskussa, alle kahdeksan tavua sekä pitkä vokaali säkeen lopussa.

²⁵² Pitkä alkutavu runojalan laskussa, alle kahdeksan tavua sekä pitkä vokaali säkeen lopussa.

²⁵³ Kahdessa viimeisessä säkeessä epävarma taivutus.

Loitsu 4:

*Virtaa veri²⁵⁴ vihmerästi,
Kanna lämpö kehooni ²⁵⁵.
Veren kautta uni²⁵⁶ anna,
Nukkua vielä²⁵⁷ sikeesti.
-Loitsu unen saamiseksi-*

Loitsu 5:

*Hyvä²⁵⁸ pylly,
Kaunis pylly,
Tee turina,
Paa parina!
-Loitsu auttamaan kovaan vatsaan-*

Loitsu 6:

*Kuule Kuore kurjan kutsu
Kutuveteen vaeltele²⁵⁹
Haaviin hurjat houkutellen
Heimoveljet havitellen²⁶⁰
Kaikki kansat rannoillesi
Saappahissa samoilevi²⁶¹
Kajot kilpaa tähtien kanssa ²⁶²
Rantaveteheissä väikkyy ²⁶³
Ämpärit ääriä²⁶⁴ myöten
Kasapäin kotihin kantaa²⁶⁵*

²⁵⁴ Lyhyt alkutavu runojalan nousussa.

²⁵⁵ Pitkä alkutavu runojalan laskussa ja alle kahdeksan tavua.

²⁵⁶ Lyhyt alkutavu runojalan nousussa.

²⁵⁷ Pitkä alkutavu runojalan laskussa.

²⁵⁸ Lyhyt alkutavu runojalan nousussa, loput säkeet alle kahdeksan tavua.

²⁵⁹ Lyhyt alkutavu runojalan nousussa.

²⁶⁰ Lyhyt alkutavu runojalan nousussa.

²⁶¹ Lyhyt alkutavu runojalan nousussa.

²⁶² Epäselvä taivutus.

²⁶³ Pitkä vokaali säkeen lopussa ja viskurilain vastainen.

²⁶⁴ Pitkä alkutavu runojalan laskussa.

²⁶⁵ Pitkä vokaali säkeen lopussa.

*Veenemosen vetehistä*²⁶⁶
*Ahti aitoistansa antaa*²⁶⁷
Kiitos kaikuu kaikkialla
*Ilmassa ja veden*²⁶⁸ *alla*
Kuoreet kauniit kuoruttelen
*Illan iloksi paistelen*²⁶⁹
 -Kuoreen kutsulaulu-

Loitsu 7:

*Lähde tietä kulkemaan*²⁷⁰,
*Vastauksiin vastaamaan*²⁷¹,
*Ihmisenä kasvamaan*²⁷².

*Mistä tuli soimat mieleen*²⁷³,
*Soimat kieleen?*²⁷⁴
Kaotitko haltijasi,
Oman luontosi menetit?
Järkkyi mieli,
*Särkyi kieli,*²⁷⁵
*Kohisi koskena kaikki koettu?*²⁷⁶

Loitsu 8:

*Kierrä kannot*²⁷⁷,
*Kivet suuret*²⁷⁸,
Laula polku itsellesi,

²⁶⁶ Lyhyt alkutavu runojalan nousussa.

²⁶⁷ Pitkä vokaali säkeen lopussa ja kesuura puuttuu kokonaan.

²⁶⁸ Lyhyt alkutavu runojalan nousussa.

²⁶⁹ Lyhyt alkutavu runojalan nousussa ja pitkä alkutavu runojalan laskussa.

²⁷⁰ Pitkä alkutavu runojalan laskussa, alle kahdeksan tavua sekä pitkä vokaali säkeen lopussa.

²⁷¹ Pitkä alkutavu runojalan laskussa ja pitkä vokaali säkeen lopussa.

²⁷² Pitkä alkutavu runojalan laskussa, alle kahdeksan tavua sekä pitkä vokaali säkeen lopussa.

²⁷³ Lyhyt alkutavu runojalan nousussa ja pitkä vokaali säkeen lopussa.

²⁷⁴ Alle kahdeksan tavua ja pitkä vokaali säkeen lopussa.

²⁷⁵ Säkeet alle kahdeksan tavua.

²⁷⁶ Pitkä alkutavu runojalan laskussa ja yli kymmenen tavua.

²⁷⁷ Alle kahdeksan tavua.

²⁷⁸ Lyhyt alkutavu runojalan nousussa ja alle kahdeksan tavua.

*Hyvä mieli sisällesi*²⁷⁹.
*Otapa **kokolta koparat***²⁸⁰,
*Havukalta **harottimet***²⁸¹,
*Joilla pahat pitelet*²⁸²,
*Ilkiät pois puserrat*²⁸³.

Loitsu 9:

*Lapsonen **pienoinen***²⁸⁴
Sylissä uinuvi²⁸⁵
*Unia näkevi*²⁸⁶
*Tähtösiä **katsovi***²⁸⁷
*Otson **maita kyntävi***²⁸⁸

²⁷⁹ Lyhyt alkutavu runojalan nousussa.

²⁸⁰ Lyhyt alkutavu runojalan nousussa ja yhdeksäntavuinen.

²⁸¹ Lyhyt alkutavu runojalan nousussa.

²⁸² Taivutus epävarma.

²⁸³ Alle kahdeksan tavua.

²⁸⁴ Pitkä alkutavu runojalan laskussa ja alle kahdeksan tavua.

²⁸⁵ Lyhyt alkutavu runojalan nousussa, pitkä alkutavu runojalan laskussa ja alle kahdeksan tavua.

²⁸⁶ Lyhyt alkutavu runojalan nousussa ja alle kahdeksan tavua.

²⁸⁷ Pitkä alkutavu runojalan laskussa ja alle kahdeksan tavua.

²⁸⁸ Pitkä alkutavu runojalan laskussa ja alle kahdeksan tavua.

6 Kalevalamitan paluu? Mietteitä ja päätelmiä

Kuinka moni suomalainen todella tietää, mistä Kalevala on lähtöisin, kuka sen on koonnut ja mitä se pitää sisällään? Peruskoulussa äidinkielen opetuksessa on varattu harmittavan pieni osa Kalevalalle ja sen tutkimiselle, mutta onneksi nyky maailmassa tieto on lähellä kaikkia, jos sinulla on internetyhteys ja laite, millä käyttää sitä. Kirjastot ovat täynnä kirjoja aiheesta, erilaisiin kursseihin ja tapahtumiin on mahdollista osallistua, joihinkin jopa ilmaiseksi, joten kuvittelisi, että suomalaisten tietämys juuristamme olisi edes hieman parempi. Museot ovat täynnä kulttuuriamme, mutta kiinnostaako nyky nuoria tai aikuisia viettää päivä museossa, sukeltaen menneisyyteemme ja perintöömme?

Kyselyyni vastanneista 18 ilmoitti käyttävänsä alkuperäistä kalevalamittaa, mutta suurin osa minulle itse kirjoitetuista ja annetuista loitsuista/ runoista ei kuitenkaan ollut perinteistä kalevalamittaa, vaan hybridiä. Onko kalevalamittaa sitten opetettu väärin esimerkiksi kouluissa? Pitäisikö sitä opettaa vaikkapa äidinkielen tunneilla, osana suomalaista kulttuuriperintöä? Vai onko kalevalamitan hybridisaatio levinnyt tälle vuosisadalle naamioituneena alkuperäisenä kalevalamittana?

Kalevalamitan voima ja kauneus ovat ajattomia, onhan suurin osa meidän lastenlauluistamme ja loruihimme vieläkin kalevalamittaa. Tutkimukseeni keräämäni aineisto vahvistaa kalevalamittaisten loitsujen käytön hengissä olon ja uskon että kalevalamitta inspiroi vielä monia sukupolvia, vaikka sen käytön oppiminen ja osaaminen on katoavaa kulttuuriperintöä. Rintala mainitsee teoksessaan, että suomalaiset ovat hyvin kiintyneitä ainutlaatuiseen kieleensä sekä Kalevalaan, että tulevilla polvilla on varmasti vielä paljon kerrottavaa kalevalamitalta ²⁸⁹. Toivon myös syvästi näin, koska kaikkien kulttuurien säilyttäminen on mielestäni erityisen tärkeää, ja varsinkin meidän suomalaisten. Valitettavasti nyky nuorison oppimisen taso ja meidän äidinkielemme taso on melkoisen surkea ²⁹⁰, joten toivo kalevalamitan pitkälle säilymiselle ei ole mitenkään suuri. Minna Gustaffson pohtii pro gradu -tutkielmassaan suomalaisten nuorten suhtautumista omaan äidinkieleensä, ja viittaakin vuonna 2001 *Aamulehdessä* julkaistuun artikkeliin, missä ilmaistiin huoli suomen kielen taidosta nuorten keskuudessa ²⁹¹. Syiksi artikkeli luettelee esimerkiksi lukemisen

²⁸⁹ Rintala 1999, 9–13.

²⁹⁰ MTV Uutiset 2024 ja MTV uutiset 2023, uutisartikkelit.

²⁹¹ Gustaffson 2005, 4.

vähenevän sekä englannin lainasanat. Itse lisäisin tähän sosiaalisen median sekä sähköiset älylaitteet, jotka muovaavat suomen kieltä hybridimalliksi, sekoittaen suomen kielen sekä englannin sulavasti keskenään.

Monille kyselyyni vastaajista, ja Facebook-ryhmissä keskustelevalle loitsijoille loitsut, magia ja perinteet ovat osa arkea, kuten se esi-isillemme oli. He eivät välttämättä näe sitä loitsimisena, kun he sekoittavat kahvia vastapäivään poistamaan pahoja energioita tai myötöpäivään tuomaan positiivista energiaa, tai jos he mutisevat suojeluloitsuja ruokaa tehdessä ja piirtävät suojeluriimun tai pentagrammin huomaamattaan ruokiin. Moni pitää huolta luonnosta ihan automaattisesti, jotkut keräävät roskia, toiset kiittävät luontoa sen antamista, toiset valistavat ja opettavat muita, miten voisimme suojella planeettaamme paremmin. Energioiden ryhmälähettämisestä harrastetaan aina vain entistä enemmän ja Facebook-ryhmissä on myös massameditaatioita ja luonnon energiaparannusta. Nykyaika on mahdollistanut sen, että kuka tahansa voi osallistua näihin tapahtumiin, koska ne suurimmaksi osaksi toimitetaan etänä. Tähän on myös rahastus otettu joskus mukaan, eli yritystoimintaa tehdään loitsujen ja perinnehoidon keskuudessa. Energiahoitajia ilmestyy koko ajan lisää, kalevalainen jäsenkorjaus on noussut kovaan suosioon, ja noitamaisia illanistujaisia ja tarot-illoja pitävät muutkin kuin loitsijat ja noidat.

Eli onko loitsiminen ja kalevalamitta todella kadonnutkaan ihmisten arkielämästä vuosisatojen aikana? Sanoisin että on ja ei. Aikaisemmin esimerkiksi metsälle lähtiessä metsästäjät pyysivät metsältä ja sen hallitsijoilta, esimerkiksi Tapiolta tai Mielikiltä, hyvää metsästysonnea ja runsasta saalista. Mutta tekeekö nykymetsästäjät enää näin? Julkisesti tällainen toiminta ei ole enää käytössä, mutta mistä sitä tietää, vaikka metsästäjät nykypäivänäkkin lausuvat huomaamattaan metsästysonniloitsun tai pyynnön metsälle, tiedostamatta sitä, että se on itse asiassa juuri loitsimista. Tässä tarkoituksessa perinne on korvattu jollakin muulla toiminnolla tai riitillä. Vanha magia ja taikuus on kuitenkin valitettavasti kadonnut nykyajasta, ja jotkut ihan syystäkin. Jotkin vanhan ajan loitsut ovat nykypäivänä riskialttiita tai epävarmuutta aiheuttavia, kuten esimerkiksi lemmennostatusloitsuissa, joissa oli tapana juottaa loitsun kohteena olevalle loitsun pyytäjän ruumiillisia nesteitä, kuten hikeä, kuukautisverta tai spermaa ²⁹². Issakainen kuitenkin toteaa väitöskirjassaan, että esimerkiksi nykyajan kaupungeissa on paljon jäänteitä vanhasta

²⁹² Virtanen 2021, 258.

taikauskosta tai jopa uusia taikuuden muotoja.²⁹³ Olenkin Issakaisen kanssa samaa mieltä tästä; taikuus, loitsut ja loitsuperinne ei ole kadonneet minnekään, vaan ne ovat muuttuneet ja sopeutuneet nyky-yhteiskuntaan ja sen toimintoihin. Esimerkiksi numeron 13 pitäminen huonon onnen numerona; olan yli sylkeminen, jos kohtaat mustan kissan kadulla; suolan heittäminen olan yli, jos suolapurkki kaatuu pöydässä; peilin rikkominen tuo 7 vuoden epäonnen ja niin edespäin. Nämä kaikki ovat vanhanajan taikauskoa, joka on pysynyt elossa kaupungistumisesta huolimatta.²⁹⁴ Myöskään kalevalamittaisten loitsujen olemassaolo ei kuitenkaan ole kadonnut täysin, vaan niitä harjoitetaan piilossa sekä suljettujen ovien takana että salakavalasti näkyvillä, esimerkiksi nykymusiikin, runouden ja lasten leikkien ja laulujen muodossa.

Nykyaikana noidaksi identifioituminen ei ole enää tabu, vaikka suurin osa ihmisistä noituuden ja magian näkeekin humpuukina ja hassutteluna. Noituus on myös nykypäivänä tietynlainen trendi, joka nostaa aina välillä päätään. Suurin osa ihmisistä ei myöskään ymmärrä, että iso osa heidän käyttämistään sanonnoista, juhlista, leikeistä, lauluista sekä tavoista ovat peräisin magiasta ja noituudesta. Puhallatko syntymäpäivänä kynttilöitä kakun päältä? Se on puhdasta loitsimista. Kynttilän sytyttäminen aloittaa loitsun, toivominen kynttilän palaessa on manifestointia ja kynttilän puhaltaminen merkitsee loitsun loppumista ja valmistumista. Juhlitko joulua? Se juontaa juurensa pakanalliseen käsitykseen Äiti Maan horroksesta pikkuhiljaa heräämisestä ja se merkkää talvipäiväseisausta, jolloin päivä ja yö ovat yhtä pitkiä ja päivät rupeavat pitenemään. Pääsiäinen, eli englanniksi easter, on saanut nimensä germaanisesta hedelmällisyyden jumalattaresta Ēostresta, jota juhlittiin keväisin. Voisi sanoa, että melkein kaikki, ainakin Suomessa juhlittavista pyhistä, on jollain tavalla pakanallista perinnettä, jotka kristinuskon tullessa muovattiin kristinuskon kirkolle sopiviksi.²⁹⁵

Kalevalamitta on selvästi suomalaisten elävää perintöä, jota pitäisi vaalia ja jota pitäisi ehdottomasti opettaa enemmän tuleville sukupolville, tapahtuipa se kirjallisesti tai suullisesti. Tutkimukseni tuloksia tarkastellessa näkee, kuinka monilla on toive vanhojen tapojen nostattamisesta pinnalle ja niiden opettamisesta nykynuorisolle, ettei vanhat suomalaiset perinteet vain katoaisi maailmasta. Erilaisia tapahtumia, markkinoita ja konsertteja aiheesta olisi hienoa tulevaisuudessa nähdä enemmän ja eri paikkakunnilla, missä esitettäisiin ja ehkä

²⁹³ Issakainen 2012, 50.

²⁹⁴ Virtanen 2021, 256–257.

²⁹⁵ Hänninen, Kahlos & Lehtonen, 2012, 196–199; Virtanen 2021, 134–136, 256–260.

opetettaisiin kalevalamittaa ja sen käyttöä. Kalevalamitta näkyy edelleen ihmisten arkielämässä sanontoina, lauluina, runoina ja loitsuina. Hybridilausunta tekee kalevalamitasta juuri muuttuvaa kulttuuriperintöä, eli elävää perintöä. Se muuttuu ja muovautuu ihmisten ja yhteiskunnan mukana, ja näin ollen elää hyvin ja vakaasti yhteiskunnassamme.

Koska kyselyyni vastasi vain murto-osa suomen harjoittajista ja kalevalamitan käyttäjistä, en tietenkään voi saada varmaa ja laajaa vastausta kysymykseeni käyttävätkö nykynoidat ja loitsijat kalevalamittaa, mutta oman aineistoni pohjalta voin ilokseni todeta, että kyllä käytetään, ja paljonkin. On se sitten alkuperäistä tapaa tai hybridilausuntaa, kalevalamitta elää edelleen kulttuurissamme. Mutta uskaltaisin silti väittää, että globalisaatio on ottanut meidät loitsijatkin kouriinsa, ja suurin osa meistä käyttää muualta löydettyjä tai toisen kirjoittamia loitsuja pääsääntöisesti. Itse miellyin kalevalamittaa tämän tutkimuksen aikana, joten tulen varmasti muokkaamaan omia loitsutapojani tulevaisuudessa. Haluan myös, kuten moni muukin vastaaja, päästä lähemmäksi juuriani ja esivanhempiani, ja uskon kalevalamitan, sen tutkimisen ja oppimisen antavan minulle siihen mahdollisuuden. En siis tuntenut tai osannut kalevalamittaa täysin, kun aloitin tämän tutkimuksen teon, joten opettelinkin sen käytön tässä tutkimusprosessin aikana, ja olen siitä todella iloinen.

Lähteet

Tutkimusaineisto:

Webropol- verkkokysely. Auki 12.4.-1.6.2021, vastauksia 60 kpl. Kyselyaineisto tekijän hallussa.

Tutkimuskirjallisuus

Apo, Satu 2004: Laulaen vai kirjallisesti luoden? Uuden Kalevalan valmistusprosessi Elias Lönnrotin kuvaamana. - Siikala, Anna-Leena & Harvilahti Lauri & Timonen, Senni (toim.) *Kalevala ja laulettu runo*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.

Anttonen, Pentti 2004: Kalevala etnopoettisesta näkökulmasta. - Siikala, Anna-Leena & Harvilahti Lauri & Timonen, Senni (toim.) *Kalevala ja laulettu runo*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.

Anttonen, Veikko 2004: Laulettu runo ja mytologinen tieto. - Siikala, Anna-Leena & Harvilahti Lauri & Timonen, Senni (toim.) *Kalevala ja laulettu runo*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.

Castrén, Matthias Alexander 2016: *Luentoja suomalaisesta mytologiasta*. Suomentanut ja toimittanut Joonas Ahola. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.

Cotterell, Arthur (toim.) 2005: *Mytologia. Jumalia, sankareita, myyttejä*. Parragon, UK.

Eilola, Jari 2003: *Rajapinnoilla – Sallitun ja kielletyn määrittäminen 1600-luvun jälkipuoliskon noituus – ja taikuustapauksissa*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.

Ervast, Pekka 1922: *Kalevalan avain*. Kristosofinen Kirjallisuusseura ry, Tampere.

Fingerroos, Outi, 2003: *Refleksiivinen paikantaminen kulttuurien tutkimuksessa*, <https://journal.fi/elore/article/view/78407/42488>

Gustaffson, Minna 2005: *Nuorten asenteita suomen kieltä kohtaan*. Suomen kielen pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto.

Hautala, Jouko 1954: *Suomalainen kansanrunoudentutkimus*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.

Honko, Lauri 1980: Miten luoda terminologia haltiaperinteen tutkimukselle? - Lehtipuro, Outi (toim.) *Perinteentutkimuksen perusteita*. Porvoo – Helsinki – Juva: Werner Söderström Osakeyhtiö.

- Hyvönen, Jouni 2004:** Lönnrotin eläytyminen kansanrunojen maailmaan. - Siikala, Anna-Leena & Harvilahti Lauri & Timonen, Senni (toim.) *Kalevala ja laulettu runo*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Hänninen, Marja-Leena & Kahlos, Maijastina & Lehtonen, Ulla 2012:** *Uskonnot antiikin Roomassa*. Kustannusosakeyhtiö Teos, Helsinki.
- Iisakkala, Veera 2021:** ”Onko vielä noituutta maailmassa? ”: *Noidat ja noituus suomalaisissa sanomalehdissä 1900–1920*. Pro gradu -tutkielma. Turun yliopisto.
<https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2021052731853>
- Ilomäki, Henni 2014:** *Loitsun mahti*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Issakainen, Touko 2004:** ”*Ei aika ole miksikään nykyajaksi muuttunut*”
Taikaperinteen muuttuvuus ja pysyvyys. Elore1/2004, 11. vuosikerta.
<https://journal.fi/elore/article/view/78437/39336>
- Issakainen, Tenka 2012:** *Tavallista taikuutta. Tulkinta suomalaisten taikojen merkityksistä Mikko Koljosen osaamisen valossa*. Turun yliopisto, Turku.
- Kainulainen, Siru, Lummaa, Karoliina ja Seutu, Katja (toim.) 2012:** *Työmaana runous. Runoudentutkimuksen nykysuuntauksia*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Klaassen, Frank 2019:** *Necromantia*. - Page, Sophie & Rider, Catherine (toim.) *The Routledge history of Medieval magic*. Routledge, New York.
- Knuutila, Seppo, Piela, Ulla ja Tarkka, Lotte (toim.) 2010:** *Kalevalaseuran vuosikirja 89: Kalevalamittaisen runon tulkintoja*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Kuparikettu & Saure, Heikki 2021:** *Noitakirja. Nykynoidat ja noitien historiaa*. Into Kustannus Oy, Helsinki.
- Koski, Kaarina 2003:** *Outoa tuntematonta väkeä. Näkökulmia väkeen tuonpuoleisen edustajana*. Elore 1/2003, 10. vuosikerta. <https://journal.fi/elore/article/view/78378>
- Koskelainen, Elina & Saure, Heikki 2016:** *Perinnetaidot. Käsikirja kaikille*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Krohn, Kaarle 1915:** *Suomalaisten runojen uskonto*. Porvoo-Juva: Salakirjat, 2008.
- Laitinen, Heikki 2004:** Anni Tenisovan Marian virsi. - Siikala, Anna-Leena & Harvilahti Lauri & Timonen, Senni (toim.) *Kalevala ja laulettu runo*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Leppälahti, Merja 2020:** *Kalevalan kankahilla. Kalevalainen maailma sekundaarimaailmana suomalaisessa fantasiakirjallisuudessa*. - Piela, Ulla ja Kauppi, Petja (toim.) *Tuolla puolen, siellä jossain*. Kalevalaseuran vuosikirja 99. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.

Lönnrot, Elias 1880, (toim. 2015): *Suomen Kansan Muinaisia Loitsurunoja*. Salakirjat, Tallinna.

Mäkelä, Essi 2012: *Parodian ja uskonnon risteyksessä: Notkea uskonto suomalaisten diskordianistien puheessa*. Helsingin yliopisto. <https://helda.helsinki.fi/items/5f78a95a-6ce4-419c-acf2-5120e79f8191>

Nenonen, Marko 1992: *Noituus, taikuus ja noitavainot. Ala-Satakunnan, Pohjois-Pohjanmaan ja Viipurin Karjalan maaseudulla 1620–1700*. Suomen Historiallinen Seura, Helsinki.

Oramo, Ilkka 2005: *Musiikin historiaa; Kalevalamitta Kalevalasävelmä*. <https://muhi.uniarts.fi/kalevalamitta-ja-kalevalasavelma/>

Piela, Ulla 2004: Juhana Kainulainen, Elias Lönnrotin ensimmäinen laulaja. - Siikala, Anna-Leena & Harvilahti, Lauri & Timonen, Senni (toim.) *Kalevala ja laulettu runo*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.

Porthan, Henrik Gabriel 1982: *Henrik Gabriel Porthan, Valitut teokset*. Kääntänyt, esipuheen ja johdannon kirjoittanut Iiro Kajanto. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.

Porthan, Henrik Gabriel 1983: *Suomalaisesta runoudesta*. Kääntänyt ja johdannon kirjoittanut Iiro Kajanto. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.

Rintala, Aulis 1990: *Kalevalamitan opas urbaanille runoniekalle*. Kalevalaisen Runokielen Seura KaRuSe.

Seppä, Tiina 2020: Ihmisen ja metsän kommunikaatiosta kalevalamittaisissa runoissa. - Piela, Ulla ja Kauppi, Petja (toim.) *Tuolla puolen, siellä jossain*. Kalevalaseuran vuosikirja 99. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.

Siikala, Anna-Leena 1992: *Suomalainen samanismi*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.

Siikala, Anna-Leena 2004: Kalevalaisen runon myyttisyys. - Siikala, Anna-Leena & Harvilahti, Lauri & Timonen, Senni (toim.) *Kalevala ja laulettu runo*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.

Siikala, Anna-Leena 2012: *Itämerensuomalaisten mytologia*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.

Stark-Arola, Laura 1998: Lempi, tuli ja naisten väki. Dynamistisista suhteista suomalaiskarjalaisessa taikuudessa ja kansanuskossa. - Pöysä, Jyrki & Siikala, Anna-Leena

(toim.) *Amor, genus & familia. Kirjoituksia kansanperinteestä*. Tietolipas 158. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.

Suominen, Jaakko 2016: Helposti ja halvalla? Nettikyselyt tutkimusaineiston kokoamisessa. - Pirjo Korkiakangas, Pia Olsson, Helena Ruotsala & Anna-Maria Åström (toim.) *Kirjoittamalla kerrotut. Kansatieteelliset kyselyt tiedon lähteinä*, 103152. Ethnos-toimite 19, Tallinna.

Tanninen, Nella 2022: *Viisi noitaa. Haastattelututkimus uushenkisestä nykynoituudesta Suomessa*. Pro gradu -tutkielma. Turun yliopisto. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2022052037981>

Virtanen, Leea 2016: *Suomalainen kansanperinne*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.

Nettilähteet:

Nettilähteet tarkastettu 21.10.2024

Elävä Arkisto 2006: Kansalliseepos Kalevala.

<https://vintti.yle.fi/yle.fi/elavaarkisto/indexf7e9.html>

Helsingin yliopisto, yliopistomatrikkeli 1640–1852: Henkilötiedot kl. 1729 Gabriel Maxenius.

<https://ylioppilasmatrikkeli.helsinki.fi/henkilo.php?id=5700>

Kajopolku 2012: *Kalevala taiteessa*. <https://kajopolku.blogspot.com/2012/10/kalevala-taiteessa.html>

Karhun Kansan kotisivut: <http://karhunkansa.fi/>

Karjalan Sivistysseura: <https://www.karjalansivistysseura.fi/kulttuuri/uskonto/>

Kotimaisten kielten keskus: <https://www.kielitoimistonsanakirja.fi/#/supranormaali>

Opetus- ja kulttuuriministeriö: <https://okm.fi/maailmanperinto>

MTV Uutiset 2023: <https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/koulunsa-paattavan-matematiikan-ja-aidinkielen-taito-voi-olla-7-luokkalaisen-tasolla-nain-dramaattisesti-koululaisten-osaaminen-on-laskenut/8610872#gs.9es8bj>

MTV uutiset 2024: <https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/lukiolaisten-ja-ylakoululaisten-luku-ja-kirjoitustaito-karmealla-tasolla-leuhkitaan-ettei-ole-elamansa-aikana-lukenut-kokonaista-kirjaa/8856280>

Museovirasto 2024: Kalevala – elävä eepos sai Euroopan kulttuuriperintötunnistuksen
<https://www.museovirasto.fi/fi/ajankohtaista/kalevala-elava-eepos-sai-euroopan-kulttuuriperintotunnuksen>

Museovirasto: Elävä perintö. <https://wiki.aineetonkulttuuriperinto.fi/>

Raseko: Taideteollisuusalan perustutkinto, artesaani: *Muinaistekniikka*
<https://www.raseko.fi/koulutus/taideteollisuusalan-perustutkinto-tuotteenvalmistuksen-osaamisala-muinaistekniikka/>

Suomen Evankelis-Luterilainen kirkko: <https://evl.fi/sanasto/pakana/>

Suomen sivistyssanakirja: *taika* <https://www.suomisanakirja.fi/taika>

Taivaannaula 2014; *Kalevalamitta*. <https://www.taivaannaula.org/2014/01/31/kalevalamitta/>

Tieteen Termipankki: *helkavirret*
<https://tieteentermipankki.fi/wiki/Kirjallisuudentutkimus:helkavirret>

Tieteen Termipankki: *kesuura*
<https://tieteentermipankki.fi/wiki/Kirjallisuudentutkimus:kesuura>

Tieteen Termipankki: *pakanuus ja uuspakanuus*
https://tieteentermipankki.fi/wiki/Uskontotiede:pakanuus_ja_uuspakanuus

Tieteen Termipankki: *synkretismi*: <https://tieteentermipankki.fi/wiki/Filosofia:synkretismi>

Tieteen Termipankki: *taikausko*: <https://tieteentermipankki.fi/wiki/Folkloristiikka:taikausko>

Tieteen Termipankki: *taikuus*
https://tieteentermipankki.fi/wiki/Esitt%C3%A4v%C3%A4t_taietet:taikuus

Trokeemankeli: <https://trokeemankeli.fi/>